

☆
☆
☆
Ž
U
V
O
M
E
☆
D
Ē
L
☆
T
Ē
V
Y
N
Ē
S
☆
☆
☆

KARYS

1957

LAPKRITIS-
NOVEMBER

KARYS

1957 M.

Nr. 9 (1336)

Redaktorius Zigmas Raulinaitis
 Redakatoriaus pavaduotojas Stasys
 Butkus
 Kalbinę dalį redaguoja Kazys
 Kepalas

Dailiosios literatūros dalį redaguoja
 Vincas Jonikas
 Administratorius Leonas Bileris
 *
 Leidžia Kario Leidykla

Atskirus skyrius redaguoja:
 Balyz Brazdžionis—Lietuviai Kariai
 Laisvajame Pasaulyje,
 Romas Kezys—Kariai ir Jaunimas,
 Justinas Liaukus—Karinės žinios,
 L. Š. S. T.—Tremties Trimitas.

T U R I N Y S

Bendradarbiai

Prezidentas A. Smetona kalba vėlinių dieną prie žuvusių karių paminklo Kauno kapuose (Iš p. P. Blūmo rinkinio)	Viršelis
E. Čekienė — Kova už laisvę yra šventa	274
A. Rėklaitis — Vid. Rytų krizė	275
O. Urbonas — Lietuvių-lenkų karas su švedais (pabaiga)	276
B. Sruoga — Ištrauka iš dramos "Barbora Radvilaitė" ir Poeto minėjimas)	284
J. Tumas — Bolševikų kačiėjimuose ir červenės žudynėse	287
V. Mingėla — Suskaldytas atomas	293
V. Vrublevičius — Prieš 10 metų Indokinijoje	295
K. Ališauskas — Plk. O. Urbonui 65 metai!	296
Tremties Trimitas	297
Kariai ir Jaunimas	299
Karinės žinios	300
Veteranų veikla	301
Kuprinės Pabiros	304

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apy-
 rubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas,
 B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliu-
 mas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dir-
 kis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J.
 Juodis, J. Almis Jūrakis, Dr. K. Jur-
 gėla, P. Jurgėla, J. Kiaunė, P. Laba-
 nauskas, J. Lanskoronskis, A. Levic-
 kis, Marių žuvėdra, Nelė Mazalaitė,
 Kan. J. Meškauskas, J. Mikštas, J.
 Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis,
 V. Perminas, P. Plechavičius, A.
 Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis,
 A. Sodaitis, A. Sperauskas, Dr. V.
 Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšans,
 J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventorai-
 tis, J. Tumas, O. Urbonas, Kun. Dr.
 S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilku-
 taitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Albinas Baranauskas, Kaiserslautern, Vokietija. Balyz Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart, Ciemi-
 nis, Rochester, N. Y. N. Cininas, Sydney, Australija. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Jonas Citavičius, Cleve-
 land, Ohio. V. Šalkūnas, Port Melbourne, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
 Boston, Mass.—"Baltic Florists".
 Brockton, Mass.—A. Mantautas.
 Chicago, Ill. J. Karvelis. "Marginiai".
 Ramanauskas, "Terra".
 Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
 Detroit, Mich.—Vl. Mingėla.
 Detroit, Mich.—"Neringa",
 Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
 Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
 Omaha, Nebr.—Elz. Ribokienė,
 Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
 Newark, N. J.—Kazys Trečiokas,
 Rochester, N. Y.—P. Saladžius,
 Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys,
 Z. Orvidas.
 London, Ont.—Vyt. Repšys.
 St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas.
 Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuo-
 las, "Parish Library", J. Smolskis,
 Br. Žolpys,
 Montreal, Que.—"Parish Library".

ANGLIJOJE:

D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave.,
 London, West 4, Great Britain.
 K. Rožanskas, 35 Storer St., Notting-
 ham.
 Santarvė, 46 Aberdare, Cdns.
 London, N. W. 6, Ct. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St.,
 St. Kilda, Vic.
 N. Cininas, 97 Boyd St., Cabramatta,
 NSW.
 E. Stašys, 72 Canterbury Rd.,
 Canterbury, Suburb, NSW
 P. Zenkevičius, 181 Victoria St.,
 N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369,
 Caracas, Venezuela, SA

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern,
 Postschliessfach 232, W. Germany

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Pub-
 lished monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscrip-
 tion \$6.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office Brooklyn, N. Y.
 OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Ameri-
kos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1336)

LAPKRITIS - NOVEMBER

1957

MIELIEJI KARIAI,

Ar yra dar reikalo priminti Jums, kokia šviesi ir garbinga mums Lapkričio 23-ji diena. Tad šis sveikinimas nėra nei priminimas, nei raginimas, o tik keletas minčių ir išpūdžių tos dienos proga.

Lapkričio 23-ji savo kilme neturi efektingos medžiagos, nesusieta su kurios nors gilesnės prasmės įvykiu ar kautynėmis. Tai paprasta kalendorinė data. Tą dieną 1918 metais pažymėtas pirmas įsakymas kariuomenei. Tai reiškia, kad viešai ir oficialiai buvo konstatuotas savo kariuomenės faktas.

Nors tos dienos kilmė blanki, tarytum bespalvė, tačiau tas faktas gavo gyvybės sulčių ir nuostabiai sudarė sau turinį. Tos dienos faktas — laisvė ir nepriklausomybė — geriausiųjų mūsų tautos vyrų-savanorių, partizanų karštu krauju, jaunosiomis gyvybėmis pažymėtas ir ligi šios dienos tebežymimas dar.

Lapkričio 23-ji visada simbolizuoja mums laisvės ilgęsi, siekimą, atkakliausią kovą ir amžiną budėjimą.

Šiandien, po daugelio metų, vėl esame siaubingai klaičioje būsenoje. Mūsų šalį vėl dengia tirštos miglos ir sunki naktis. Nuolat kyla klausimai: kas daryti, kur išeiti surasti?

Lygindami tuos du momentus, tuojau matome didelį skirtumą. Anuo metu turėjome po savo kojom mielą Lie-

tuvos žemę. Viršuje jaukiai švietė savasai artimas dangus. Stipriai gaivino dvasią gimtosios sodybos, sentėvių kapai, milžinkapiai. Sunkesnę valandą guodė ir ramino savosios šventyklos. Šiandien nieko to nebeturime — tik siekiame. Tačiau visa tai tikra ir laukia mūsų!

Lapkričio 23-ji yra viena tų gražių progų atitrūkti valandėlei nuo kasdienybės, nuo visų savo darbų, smulkiųjų rūpesčių ir susikaupus giliai, giliai pamąstyti:

Ar jau leisimės taip sunykti ir subyrėti, kaip granito atlaužos, malamos keliams grįsti, kurias visi mindo ir dilina?

Ar stengsimės nepalūžti dar, nesusiskaldyti po sunkiausiais gyvenimo velenais ir išlikti gyventi kaip pridera garbingai tautai, kaip savaimingai kilniai žmonijos bendruomenės šeimai?

Mūsų šių dienų būsenoj tai svarbiausi gyvybiniai klausimai. Dažnai grįžkim prie jų, nuolat atsidėję pagalvokim.

Šitokia prasme, šitokiais jausmais ir mintimis Lapkričio 23-sios dienos proga Lietuvos Veteranų Sąjungos "RAMOVĖ" Centro Valdyba šiltai, nuoširdžiai sveikina visus skyrius, Sąjungos organą "KARI" ir linki visada pasilikti ištikimais ir kovojančiais savo Tėvynės sąnūmis ir dukromis.

P. PLECHAVIČIUS
Lietuvių Veteranų S-gos Ramovė
Centro Valdybos Pirmininkas

M. REKLAITIS
Sekretorius

D.L.K. Birutės D-jos Centrinis Čikagos Skyrius Lietuvos Kariuomenės Šventės proga nuoširdžiai sveikina A. L. Veteranų Sąjungą "Ramovė", Kūrėjų-Savanorių Sąjungą, Laisvės Kovų Invalidų Sąjungą, Lietuvos Saulių Sąjungą Tremty ir visus buvusius Lietuvos Kariuomenės karius, dirbančius bei budinčius prieš mūsų Tėvynės pa vergėją ir viso laisvojo pasaulio priešą — komunizmą.

KOVA UŽ LAISVĘ YRA ŠVENTA

EMILIJA ČEKIENĖ

Mes žuvome, kad jūs gyventumėt, — mūsų tautos susikaupimo dienose dažnai ne vienam prisimena šie žuvusiųjų testamento žodžiai.

Tik dėka daugelio ryžtingų žygių, sunkių kovų ir tvirtos valios bei mūsų pirmųjų savanorių-kūrėjų aukų 1918 m. Vasario 16 d. Lietuva atgavo nepriklausomybę. Kaip ši diena liko amžiams brangi kiekvienam lietuviui, taip lygiai ir lapkričio 23-ji — Lietuvos kariuomenės įkūrimo diena, kurios kraujo aukomis buvo apgintos ir įteisintas Lietuvos nepriklausomybės pasirašytasis aktas. Lapkričio 23-ji, kaip ir kiekviena mūsų tautos šventė jungia po visą pasaulį išsiblaškiusius lietuvius į vieną idėjinę šeimą, o visus karius, ypač dar gyvus tų kovų dalyvius suartina dvigubai.

Gerai žinome, kaip sunkias kliūtis, sunkius uždavinius teko nugalėti mūsų kariuomenei įvairiuose frontuose besikuriančioje tėvynėje, kuri varge gimė, augo ir brendo. Gal fiziškai mūsų kariai ir nebuvo stiprūs, menkai aprūpinti duona, menkai ir ginklais, mažai apmokyti kariškai, bet ryžtingi, tvirti ir nepalaužiamas dvasios mūsų savanoriai-kūrėjai ėjo grumtis su gausesniais ir gerai apginkluotais priešais. Jie pakėlė daug vargo ir skurdo, daug kraujo pralėjo, daug žuvo nepasiekę savo kovos idealo, bet jie laimėjo, jie savo krauju ir gyvybėmis išpirko Lietuvai laisvę. Tad kaip gi galėtume šią Lapkričio 23-ją dieną pamiršti, kurią mūsų kovotojai savo krauju įrašė į Lietuvos istoriją.

Savo uždavinių mūsų kariuomenė turėjo ir Lietuvos nepriklausomybės laikais. Kariuomenės dalinius auklėjo ir mokė specialiai tam paruošti karininkai ir

puskarininkiai. Daugiausia dėmesio buvo kreipiama į ugdymą bendro kariuomenės patriotiškumo, vieningos dvasios, augštesnės moralės. Kariuomenėje įkvėpdavo kariams visuomeniškumo pajautimą, skiepijo mintį, kad žmogaus, kuris tik vien savim tesirūpina, gyvenimas yra bevertis, kad tikroji žmogaus vertė tik ta, kiek jis pasitarnauja bendrajam gėriui, savo tautai, o per ją žmonijai. Iš kariuomenės grįžę mūsų jaunuoliai būdavo pareigingi, drausmingi ir sąmoningi savo valstybės piliečiai, judresni, daugiau socialūs, aktyviau reikšdavos organizacijose.

Kariuomenės dvasiai stiprėti ir bręsti daug prisidėjo ir 1919 m. pradėtas leisti savas laikraštis "Karys", kuriame buvo keliamos ir nagrinėjamos įvairios idėjos, svarstomi ir diskutuojami visoki sumanymai. Jame rašė pradendant generolais ir baigiant elliniais kareiviais. Kariai, grįžę į tolimuosius Lietuvos užkampius su "Kariu" nebesiskirdavo. Jis buvo jų tolimesnis švietėjas ir auklėtojas.

Nors po 22-jų Lietuvos nepriklausomybės metų, vėl bolševikams okupuojant kraštą, 1940 m. ir nebuvo likimo lemta mūsų kariuomenei viešai pasipriešinti, bet tai atliko partizanai, daugelis tos kariuomenės auklėtiniai su savo buvusiais vadais priešaky. Jie pasekė anų savanorių-kūrėjų pavyzdžiu. Jie kovojo ir vėl tūkstančiai žuvo, daug vadų ir ellinių karių. Ir vėl tvirtas pasiryžimas išsikovoti sau laisvę pabudo jaunose krūtinėse. Deja, ta kova dar tebesitėsia ir galo nesimato. Vieni iš tų kvotojų žuvo, kiti į Sibirą ištremti kalėjimuose tebermerdi, kiti, sveikata praradę, į laisvę neva paleisti.

Tačiau, dėl Lietuvos laisvės kovotojai eina kartu kartomis ir tęsia laisvės idėjas. Naujos aukos gimdo naujus karius, kurie eina vaduoti kritusių brolių.

Tremtyje kovojame kitomis priemonėmis. Mūsų aukos nėra taip didelės, bet gi taip pat nelieka be atgarsio. Čia turime nemažą skaičių lietuviško jaunimo, susibūrusio į įvairias organizacijas, kurio veržlumas, judrumas teikia mums gražių vilčių ateičiai. Jie,

Garbė Partizanui, kritusiam kovoje dėl Tėvynės laisvės.

Dail. J. Kaminskas

VIDURINIŲ RYTŲ KRIZĖ

A. RĖKLAITIS

Vakarų politikų, strategų bei įtakingų valstybinių viešai pareikštos nuomonės dėl Vidurinių Rytų įtampos nusako padėtį taip:

1) Sovietai ir JAV giliai įklimpo Vidurinių Rytų krizėn,

2) Maskvos spaudimas į Turkiją siekia nukreipti dėmesį nuo pagrindinių — lemiančių įvykių scenos,

3) Arabų ginklavimas ir Maskvos kurstymas yra vykdomas ne tiek karui prieš Turkiją, kiek prieš Izraelį,

4) Dabar Kremlius mato progą įvilioti JAV į antrą Korėjos tipo karą ir, rezultate, be šūvio patiems išviešpatauti Viduriniuose Rytuose.

Paskutinių dienų įvykiai paskubomis vystėsi taip:

— Sovietai viešai kaltina JAV, kad jos kursto ir skatina Turkiją pradėti žaibo karą prieš Siriją;

— JAV nedviprasmiškai išpėjo Sovietus, kad jie nepaslinktų "privilegiuotai neliečiami", saugūs nuo JAV smūgių, jei komunistai išprovokuotų karą V. Rytuose;

— Sirija savo armiją laiko parengties stovy ir savo gyventojus išpėjo, kad karo pavojus čia pat;

— Egipto diktatorius Nasser pasiuntė Sirijon simbolines jėgas sustiprinti to krašto rusų apginkluotą armiją;

— Kiti arabų kraštai užtaria Siriją ir rikiuojasi su ja;

— Turkijos armija atsidūrė Sirijos ilgame pasienyje, kad galėtų atremti netikėtą puolimą iš Sirijos pusės;

— Sovietų Kaukazo armijos vadu paskirtas maršalas Rokossovski. Armija vykdo Turkijos pasieny manevrus;

— Sovietai grasinančiai išpėjo Turkiją, kad ji būtų Sovietų sunaikinta, jei prasidėtų tarp jos ir Sirijos karas;

— Prezidentas Eisenhoweris ir Anglijos premjeras Macmillan 3 dienas konferavo Vašingtone ir tarp kitko sutarė vieningai laikytis prieš Sovietų provokacijas V. Rytuose;

— Saudi Arabijos karaliaus tarpininkavimas sutaikyti Turkiją su Sirija nepavyko. Sovietai dėjo visas pastangas, kad susitaikinimas neįvyktų;

— UN svarsto Sirijos skundą prieš Turkiją. Čia vyksta viešas pasaulio opinijos formavimas V. Rytų krizės reikalu.

kovodami su nelengvomis gyvenimo sąlygomis, siekia mokslo. Būdami perkrauti studijų ir kasdieninės duonos darbais, randa dar laiko aktyviai dalyvauti lietuviškose organizacijose, seka lietuvišką spaudą ir patvs rašo. Jie ruošiasi būsimos nepriklausomos Lietuvos ateičiai. Tai mūsų kartos jaunieji kovotojai, kurie reikalui esant, nebijos ir kraujo aukos, nes kova už laisvę yra šventa, anot mūsų partizanų. Jų žodžiais norisi ir baigti:

SOVIETAI SIEKIA ANTRŲ KORĖJOS KARŲ VIDURIO RYTUOSE

Vakarų pozicijoms V. Rytuose sudrebėjus, Sovietai čia veržiasi užpildyti atsirandančią tuštumą. Jie siekia užimti šią svarbiausią pasaulio strateginę poziciją, kurios apsaugai nuo komunizmo buvo sukurta Eisenhowerio doktrina. Atmetus šalin Sovietų propagandą ir alarmuojantį šauksmą, padėtis darosi suprantamesnė. Karo tarp Sirijos ir Turkijos nenusimato, nors Sovietų siekimų rate karas tarp Turkijos ir arabų kraštų būtų labai pageidautinas. Bet arabai jau supranta, kad iš to karo laimėtų tik Sovietai. Iš kitos gi pusės karo išiliepsnojamumas reikštų, kad Sovietų inspiuoti įvykiai galėtų staigiai išsprūsti iš Maskvos kontrolės. Tokiu atveju Sovietai būtų įtraukti į karą su JAV. Gi to Sovietai bijo ir vengia.

Tikrą pavojų sudaro karo rengimas prieš Izraelį. Dviejų ar trijų metų laikotarpy arabai, Sovietų ginkluojami, gali užpulti Izraelį. J.A.V. greičiausiai būtų įveltos į šį konfliktą. O tas yra artimiausias Sovietų tikslas.

Turkijos - Sirijos pasieny karinių pasirengimų išpūtimas yra ne kas kitas kaip Sovietų mėginimas užmaskuoti savo tikruosius artimiausius tikslus, būtent:

1) Sustiprinti Sirijos armijos prokomunistinį elementą, dabar valdantį kraštą ir

2) Užmaskuoti arabų pasirengimą karui prieš Izraelį.

Nepaslaptis, kad Sovietai jau seniai ginkluoja Siriją ir kitus arabų kraštus kaip Egiptą ir Yemena. Sirijos armijos visos ginklų rūšys sustiprintos ir gerai ginkluotos. Bet nežiūrint to, Turkija, turėdama virš pusę milijono gerai aprūpintą ir gerai avėrinkluotą armiją, karo atveju, galėtų lengvai paklupdyti ne tik Sirijos, bet ir kitų arabų kraštų armijas, jei jos ateltų gelbėti Sirijos. Sirijos vadovybė gerai žino kieno pusėje yra persvara. Ji taip pat supranta, kad neskaitytos pajėgos atsiūstos Sirijon iš Egipto nėra pakankamos, kad galėtų jėgų balansą pakreipti Sirijos naudai. Tik Sovietų pilna karinė parama, ne tik ginklais, bet ir kariuomene, galėtų atnešti kovos laimėjimą Sirijai. Bet Sovietai bijosi ir nenori tokia parama rizikuoti. Turkija yra Bagdado pakto ir NATO narys. Kai tik raud. armija pajudėtų per Turkijos sieną, NATO karinių pajėgų gynybos visa sistema būtų paleista į darbą prieš Sovietų Sąjungą. JAV jau yra išpėjusios Maskvą, kad pati Rusija taptų JAV bombonešiu taikiniu, jei tik jos pajėgos užpultų Turkiją.

"Į šventąjį karą todėl šiandien šaukiame visus lietuvius! Kai aušra nušvies Lietuvos sodybas, tu brangus lietuvi, keldamas trispalvę prie savosios gūžtos, tvirtai prisiek širdies gilumoje aukotis už Lietuvą, kaip tie, kurie ją tada prikėlė. Tepasirodo kiekviena kryžkelė, kiekvienas kupstas lietuviu saugoma tvirtovė, ir laisvė tikrai vėl sugrįš pas mus, nes ji tik laikinai, mūsų ryžtingumui išbandyti yra mūsų tėviškę paliususi (Laisvės Kovotojas", Nr. 4. 1943 m. Vas. 15 d.).

LIETUVIŲ - LENKŲ KARAS SU ŠVEDAIS 1600-1611 METAIS

O. URBONAS

(Tęsinys)

Rugsėjo 1 d. Karolis pradėjo žygi Rygos kryptimi ir rugsėjo 12 d. ją pasiekė. Sutelktas jo jėgas sudarė 8751 pėstininkas ir 2758 raiteliai (neskaitant artilerijos ir kitų smulkių dalinių), viso 12,509 vyrų.

Katkevičius, surinkęs viską, ką tik galėjo, skubėjo Rygos link ir rugsėjo 16 d. pasiekė Kirchholmą (Salaspilį). Visą jo kariuomenę sudarė 1040 pėstininkų ir 2350 raitelių. Su savo kariuomene jis pražygiavo kelią Wenden - Nitau - Lemberg - Ykskull - Salaspilis, atstumą virš 18 mylių, per 36 valandas.

Ryga jau buvo apgulta. Rugsėjo 14 d. Karolis užbaigė apgulos artilerijos išstatymą ir tą pat dieną prasidėjo Rygos bombardavimas.

Atrodė, jog Karolio svajonė vienu smūgiu užbaigti karą su Žygimantu išsipildys. Katkevičius su pagrį-

dinėmis jėgomis buvo čia pat. Didelė jėgų persvara teikė Karoliui tokį pasitikėjimą, kad jis buvo linkęs žygiuoti prieš Katkevičių, nenutraukdamas Rygos apgulos. Tik Lennartssonas įkalbėtas, galų gale, jis nutarė Rygos "apgulimą keletai dienų nutraukti" ir stoti į kautynes su Katkevičium su visa savo kariuomene. Jo įsitikinimu šį kartą laimėjimas buvo užtikrintas ir Katkevičius būsiąs sumuštas "be ypatingų sunkumų".

Su 8368 pėstininkais, 2500 raitelių ir 11 artilerijos pabūklų Karolis išžygiavo Salaspilio link ir rugsėjo 17 d. sustojo ties juo. Žygio metu smarkiai lijo, parakas ir degtuvai sudrėko, kariuomenė nakties žygio metu pavargo — viskas tas priverstė Karolį duoti savo kariuomenei bent trumpą poilsį.

Vietovė, kurioje švedų kariuomenė susidūrė su Katkevičiaus, augščio atžvilgiu yra dviejų skirtingų dalių. Užpakalinė, arba vakarinė dalis (švedų artėji-

PADĖTIS SIRIJOJE

Sirijos valdžia, atsidūrusi keletos prokomunistiniai nusistačiusių jaunų karininkų rankose, susirišo su Sovietais, kad galėtų iš jų gauti ginklų. Bet iki šiol valdžia nepajėgė įsitvirtinti visame krašte. Sirijoje yra daug antikomunistų, net ir jos armijoje. Antikomunistinis elementas krašte ir vakarietišku pažūryu politikai sudaro nuolatinį pavojų ne tik Maskvos grobuoniškiems planams Sirijoje, bet taip pat ir dabartiniams Sirijos valdovams. Egiptas skubiai pasiuntė Sirijon savo karinius dalinius, Sovietų ginklais apginkluotus, kad jie čia apsaugotų šio krašto prosovietinius karinius valdovus nuo jų naminių priešų. Be to, buvimas Sirijoje nors ir neskaitylingos Egipto kariuomenės gali būti šiuo momentu naudingas pačiam Nasserui. Nes tuo žygiu demonstruojama arabų kraštų vienybė ir kartu primenama, kad Nasseris vis dar yra valdas arabų pasauly. Spėjama, kad išsiuntimu karinių dalių Sirijon, norėta nukreipti egiptiečių dėmesį kitur nuo savo naminių sunkių politinių ir ekonominių problemų.

Sovietai, prisidengę jų pačių sukeltu triukšmu Turkijos ir JAV atžvilgiu, visokiais būdais padeda arabams pasirengti "keršto" karui prieš Izraelį. Arabų neapykanta Izraelio juos jungia krūvon. Arabai laukia progos atkeršyti Izraeliui už pralaimėtą Palestinos karą prieš 10 metų. Egipto karininkai, dabartiniai krašto valdovai, taip pat dega kerštu prieš Izraelį už tai, kad Egipto armija, apginkluota Sovietų ginklais, tapo staigiais Izraelio armijos smūgiais sumušta Sinajus pusiasalyje prieš metus.

Šiuo momentu Izraelis galėtų nugalėti Siriją ar Egiptą atskirai ir net abudu šiuos kraštus kartu, vienu metu. Izraelio armija yra gerai aprūpinta, gerai apginkluota ir apmokyta. Toji armija du kartus įrodė kovos lauke, kad ji sugeba savo skaitlingesnius priešus sumušti, nežiūrint to, kad prieš Izraelį abejais atvejais buvo naudojami Sovietų ginklai. Arabai prieš Izraelį turi žmonių persvarą santykiu 20:1 arabų nau-

dai. Dabar arabai gauna iš Sovietų ginklus. Sovietų specialistai arabus apmoko, kaip tuos ginklus vartoti žinovai spėja, kad 2-3 metų laikotarpy arabų kraštų armijos gali būti pajėgios nugalėti Izraelį. Jei karas kiltų, tai Izraelis iš karto turėtų kovoti dviejuose frontuose, būtent prieš Siriją pietų-vakarų fronte ir prieš Egiptą šiaurės-rytų fronte. Jei Jordanas ir Saudi Arabija ateitų pagalbon kraujo tautiečiams, tai Izraelis būtų apsuptas iš visų pusių, turėdamas savo užnugarį atremti į jūrą.

SPAŠTAI JAV

Kilus karui tarp arabų ir žydų, neabejotinai ir J.A.V. būtų į jį įtrauktos. Jei tokio karo atveju JAV neateitų Izraeliui greitai pagalbon, Izraelis galėtų būti skubiai arabų užimtas. Iš kitos gi pusės, jei Vakarai dabar remtų Izraelį, tai V. Rytų nafta, kuri palaiko Vakarų gyvybę, galėtų būti Vakarams nutraukta. Ta nafta teka vamzdžiais per Siriją ir pristatoma laivais Suezio kanalu per Egipto teritoriją. Neseniai arabai įrodė, kad jie, Sovietų remiami, sugeba šiuos abudu naftos kelius nutraukti kelių valandų laikotarpy.

Sovietų strategija šiuo metu yra: siūlyti arabams viską, ko jie yra reikalingi Izraeliui nugalėti, ir tuo pat metu, patys laikosi nuošaliai, leisdami V. Rytuose išsiiebtį karui prieš Izraelį. Sovietai mano, kad taip kombinuodami, savų ginkluotų jėgų tiesioginiai ir konfliktą neįtrauktų. Tokiu būdu, esą, nebūtų pagrindo Vakarams pulti pačios Sovietų Sąjungos atkeršijimo sumetimais. Tuo tarpu Sovietų ginklai, kaip dabar, taip ir toliau, plauktų į Siriją, Egiptą, Yemeną. Dėl tokios arabams pagalbos ir jų interesų tariamo gynimo Sovietai rodytis kaip tikri arabų draugai ir užtarėjai. Tad arabų-žydų karui kilus, Kremlius mato progą be savo šūvio, nebūnant pačiam tiesioginiai į tą karą įtrauktam, palmti į savo rankas V. Rytų kontrolę. Ši Sovietų V. Rytų strategija nėra nauja. Tai yra koplja jų strategijos Korėjos kare.

mo kelias) yra didokas kalnagubris, ties Salaspiliu ir betarpiai į šiaurę nuo bažnyčios virstantis į gana ryškų kalną. Kalnas turėjo statokus šlaitus į Dauguvos pusę ir į pietų-vakarų. Ribą tarp vakarinės ir rytinės vietovės dalies (Katkevičiaus artėjimo kelias) sudarė nedidelis upelis, įtekantis į Dauguvą į pietus nuo bažnyčios. Kelias iš Rygos Salaspilio link, anais laikais, ėjo išilgai minėto kalnagubrio ir betarpiai prieš Salaspilį, leidosi į slėnį. Maždaug 1600 metrų nuo Salaspilio (Rygos link) kelias kirtė gan gilų slėnį, kuriuo tekėjo pelkėtais krantais upelis, sudarydamas lyg ir siaurumą, kurią švedų kariuomenė, atsitraukimo metu, greit pereiti negalėjo.

Ankstų rytą švedų kariuomenė išsirikavo kautynės bažnyčios kalnagubryje frontu į rytus. Kautynių tvarka išsirikavus, centras ir du sparnai buvo sudaryti kiekvienas iš pėstininkų ir kavalerijos. Dešiniajame sparnui vadovavo grafas Mansfeldas, centrui Lennartssonas ir kairiam Brandtas. Pats Karolis kautynių pradžioje buvo centre pas Lennartssoną, bet po kariuomenės pergrupavimo persikėlė į kavalerijos rezervą.

Švedų kautynių rikiuotė buvo sudaryta iš 4 linijų. Iš kurių I ir III buvo iš pėstininkų, o II ir IV — iš kavalerijos. Į I liniją buvo pastatyta 7 batalionai ir į III — 6 batalionai. Tarp I linijos batalionų buvo palikti tarpai bataliono fronto platumo ir III linijos batalionai stovėjo už šitų tarpų. 11 artilerijos pabūklų buvo pastatyti betarpiai prieš I pėstininkų liniją.

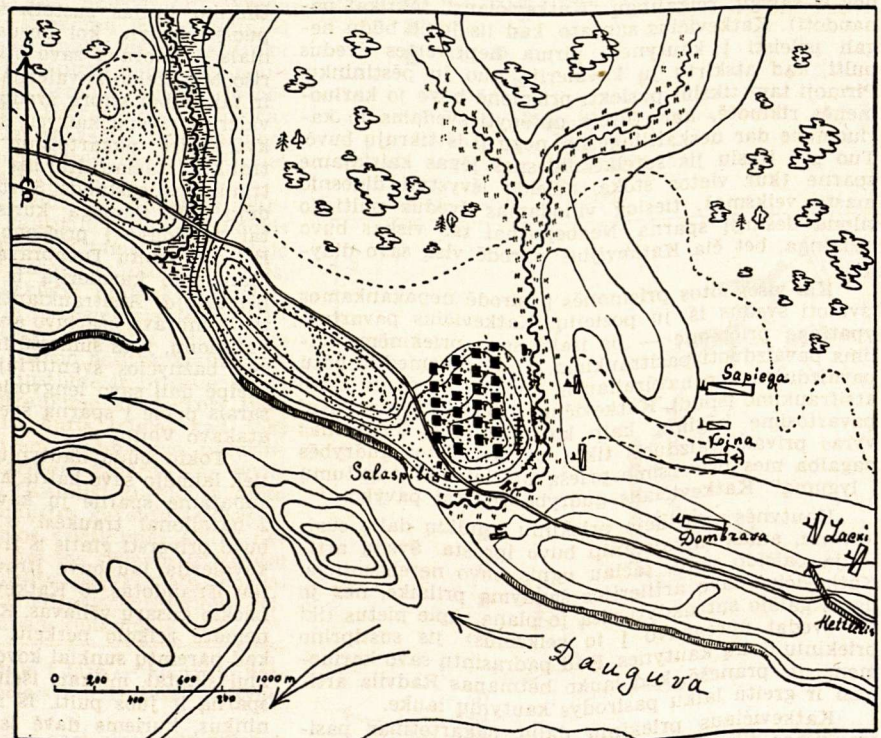
Tokia kautynių tvarka visiškai atitiko tvarką ir principus, kuriuos skelbė niderlandiečiai. Kavalerijos esimas tarpuose už pėstininkų linijų leisdavo, paprastu manevru, veikti dviem būdais. Pirmuoju būdu (tokia buvo Lennartsono idėja) kavalerija paprastu pasistūmėjimu pirmyn užpildo tarpus tarp pėstininkų

batalionų ir tuo sudaro ištisinį frontą. Tokioje rikiuotėje kautynės turi pirmumą, kai puolantis priešas sutinkamas ištisos ugnies linijos, o kavalerija nerizikuoja būti sumušta atskirai nuo pėstininkų. Užpakalyje stovinčios linijos gali veikti kaip bendras rezervas, arba pratęsti frontą sparnuose, arba bandyti supti priešą. Antruoju veikimo būdu, užpakalyje stovintieji batalionai užpildo tarpus I linijoje, tuo tarpu kavalerija grupuojama I linijos batalionų sparnuose, arba sudaro savarankius kavalerijos sparnus, kurie naudojami žiūrint reikalo (vėlesniais laikais dažnai vartota kautynių rikiuotė). Žinant Katkevičiaus kavalerijos persvarą (moralinę ir materialinę), tokia švedų kariuomenės rikiuotė buvo teisingai pritaikinta, nes užtikrino kavalerijai pilną pėstininkų paramą, kas buvo juo svarbiau, nes Katkevičiaus pėstininkai buvo silpni ir neskaityti. Lennartssonas teisingai sprendė, kad svarbiausią pavojų sudarė Katkevičiaus kavalerija ir, jei pasisektų ją neutralizuoti, kautynių perspektyvos pagerėtų.

Pėstininkų batalionai buvo išrikuoti į carė (keturkampius) iš 30 vyrų fronte ir 30 vyrų gilumon. Kiekvieno bataliono branduolį sudarė pikinieriai, kurie savo ilgomis pikėmis pridengė šaulius, kurių 3–4 eilės stovėjo pikinierių priekyje.

Pranešimą apie švedų pasirodymą gavęs, Katkevičius savo mažą kariuomenę išrikuavo taip: dešiniajame sparne 5 Sapiegos gusarų vėliavas iš 650 vyrų vienoje linijoje (Vojna), o kairiajame sparne 2 gusarų vėliavas ir 9 kazokų ir totorių vėliavas, viso 1200 vyrų, vadovaujamų Tomo Dombravos, keturiose linijose. Rezerve liko 1 gusarų vėliava iš 200 vyrų, vadovaujamų Teodoro Lackio. Pėstininkai — viso 1040 vyrų, stovėjo užpakalyje centro. Taip išrikuotai kariuomenei jis įsakė laikyti suglaustas eiles (gretas), "kad

Kautynės ties Salaspiliu, jėgų išdėstymas prieš kautynes.

visa kariuomenė atrodytų dar mažesnė, priviliotų priešą pulti ir nusileisti nuo kalnų”.

Mažaug pusvalandį prieš kautynių pradžią į kautynių lauką atvyko Kurlandijos herzogas Fridrichas su 2 kirasyrų vėliavomis iš 300 vyrų. Jie perplaukė Dauguvą ir prisijungė prie Katkevičiaus, kuris priskyrė juos centrui (į dešinę nuo Vojnos), tuo atitinkamai sustiprinęs savo centrą. Katkevičiaus kavalerija dabar buvo 2650 vyrų stiprumo, kas jam davė nežymią persvarą prieš švedų kavaleriją.

Katkevičiaus kariuomenės pobūdis — beveik išimtinai sudaryta iš kavalerijos — vertė jį pavartoti ypatingą “Katkevičiaus taktiką”, kuri nebuvo vartojama nei Vakarų Europoje, nei Skandinavijoje. Ši taktika apėmė dvi pagrindines kautynių fazes: I — supanti kova su priešo kavalerijos sparnais, tuo pačiu metu centras demonstratyviai puola pėstininkus prieš centre, juos laiko vietoje, neleidamas paremti kavalerijos kovą sparnuose ir II — galutinė kova su priešo pėstininkų centru. Tokios taktikos pasisekimo sąlyga buvo ne tik didžiausia jėgų koncentracija sparnuose (Katkevičiaus jėgų paskirstyme tas numatyta), bet ir ypatinga kavalerijos taktika, kuri organizaciniams turėjo disponuoti užtekintu jietininkų (gusarų) kiekiu. Priešo kavalerijos sparnuose greito nugalėjimo buvo siekiama nepaprastai kietais frontaliniais jietininkų (gusarų) smūgiais, derinant jų ataką su totorių ir kazokų sparniniais smūgiais. Jietininkų įėjimui puikūs arkkliai, įgalindavo ataką vykdyti pilnu šuoliu ir tuo pat greičiu manevruoti.

Katkevičius ties Salaspiliu atsідūrė prieš nepaprastai sunkų uždavinį. Ne tik dėl to, kad švedų kariuomenė buvo trigubai už jį skaitlingesnė, bet ir dėl to, kad, švedams panaudojus jau minėtą jų kautynių rikiuotę, jie neturėjo atskirų kavalerijos sparnų (vienos iš sąlygų, reikalingų “Katkevičiaus” taktikai panaudoti). Katkevičius suprato, kad jis jokia būdu negali išleisti į kautynes, pirma neprivertęs švedus pulti, kad atskirtų jų kavaleriją nuo jų pėstininkų. Pirmoji tam tikslui pasiekti priemonė buvo jo kariuomenės rikiuotė, kuri turėjo parodyti švedams jo kariuomenę dar neskaitytą, negu ji iš tikrųjų buvo. Tuo pat tikslu jis sutelkė didesnes jėgas kairiajame sparne (kur vietos stoka neleido išvystyti didesnio masto veiksmą), tiesiog viliodamas švedus pulti jo silpną dešinįjį sparną. Neabejotinai tas viskas buvo rizikinga, bet čia Katkevičius parodė visą savo didybę.

Kai visos šitos priemonės pasirodė nepakankamos išvilioti švedus iš jų pozicijų. Katkevičius pavartojo ypatingą priemonę — jis įsakė savo priekinėms dalims pavaizduoti pasitraukimą. Kad ta komedija būtų pavaizduota kuo natūraliau ir, kad švedai gautų tikro atsitraukimo išpūdį, Katkevičius duoda įsakymą: “Kai pavartosime bėgimą, kaip karo gudrybę, kiekvienas vyras privalo vaizduoti tikrą bėgimą. Šitos gudrybės pagalba mes priversime priešą nusileisti iš augštumų į lygumą”. Katkevičiaus gudrybė visiškai pavyko.

Kautynės prasidėjo priekinių smulkių dalių susikrovimu, anais laikais taip buvo įprasta. Švedų artilerija paleido ugnį, tačiau ugnis buvo nereikšminga. Katkevičius savo artilerijos šaudymą prilaikė, nes jo ugnis galėjo sutrukdyti visą jo planą. Apie pietus (iki tol švedai neregavo į jo veiksmus) jis sustiprino priekinių dalių kautynes. Kad padrašintų savo kariuomenę, jis pranešė, kad lauko hetmanas Radvila artinasi ir greitai laiku pasirodys kautynių lauke.

Katkevičiaus priekinių dalių pakartotinas pasitraukimas tik susidūrus su švedais, galų gale, išve-

dė Karolį iš kantrybės. Pilnas pasitikėjimo savimi, žinodamas savų jėgų trigubą persvarą ir, negalėdamas nuslopinti savo išdidumo, jis, nežiūrėdamas visų Lennartssonso atkalbinėjimų, įsakė sutelkti kavaleriją sparnuose ir pulti visu frontu. Tik nedidelę kavalerijos dalį iš ketvirtosios linijos jis paliko rezerve.

Karloio planas buvo smogti kairiuoju sparnu į silpną Katkevičiaus dešinįjį sparną, apeiti jo centrą ir prispaušti visus prie Dauguvos. Atitinkamai jis sutelkė ir savo kavaleriją — didesnę jos dalį (apie 1500) savo kairiajame sparne.

Po švedų persigrupavimo jų kautynių rikiuotė atrodė taip: dešiniajame sparne 600 kavalerijos (Mansfeldas), prieš Dombravos 1200, centre 13 batalionų (virš 8000 vyrų su Lennartssonu) prieš Vojnos 300 gusarų ir tiek pat Kurlandijos herzogo kirasyrų ir kairiajame sparne 1500 kavalerijos (Brandtas) prieš 650 Sapiegos gusarų. Užpakalyje centro liko apie 600 kavalerijos rezervas paties Karolio vadovaujamas.

Šaukdama šūkį “Jehova!” visa švedų kariuomenė pajudėjo nuo kalno į lygumą. Katkevičiaus pageidavimus Karolis išpildė būdu, kuris viršijo visas jo viltis. Šiose kautynėse Katkevičius pasirodė ne tik didelis karo vadas, bet ir didelis psichologas. Teisingai įvertindamas Karolį, jo išdidumą ir karštumą, jis paprastom priemonėm privertė jį daryti tą, kas nuvedė švedus į pražūtį.

Tolimesnis kautynių aprašymas galimas tik apytikriai tikslumo, nes įvairiuose šaltiniuose esama prieštaravimų. Tačiau sugretinęs visus man prieinamus šaltinius, randu, jog kautynių eiga atrodė tokia.

Kada švedai pasiekė lygumoje tekantį upelį, Katkevičius davė įsakymą pulti. Jo kariuomenė puolė, šaukdama “Jėzus, Marija!”

Vojnos puolimas tuoj privertė švedų priekines pėstininkų linijas sustoti, švedų gi kavalerijos sparnai puolė pirmyn, kol nesusedūrė su Katkevičiaus daliniais. Dombrava savo stipriu sparnu, atrodo, tik surišo Mansfeldo kavaleriją, trukdydamas jai sustiprinti ir taip labai stiprų švedų kairįjį sparną. Brandto kavalerija (švedų kairysis sparnas), negalėdama atsilaikyti prieš pakartotinus Sapiegos smūgius, pradėjo trauktis, tačiau Karolis jį rėmė savo rezervu ir jo traukimąsi sustabdė. Sustiprintas Brandtas dabar pradėjo pulti Sapiegą, kuris, sumaniai manevruodamas, dėjo pulti Sapiegą, kuris, sumaniai manevruodamas, bet perėdavo į priešpuolį, tai vietomis traukdavosi. Bet tuo metu Dombrava perėjo į puolimą, išblaškė Mansfeldo kavaleriją ir savo lengvąją kavaleriją jį persekiojo. Atsitraukianti švedai ir juos persekiojantis Dombrava užgriuvo ant dviejų sparninių pėstininkų batalionų, juos sumaišė ir išblaškė. Jų tik likučiai laikėsi bažnyčios šventoriuje. Prieš juos Dombrava nukreipė dalį savo lengvosios kavalerijos, o pats su gusarais puolė į sparną švedų pėstininkų I linijos, kuri atakavo Vojną.

Tokiu būdu kautynių pirmoje fazėje švedai šiek tiek laimėjo savo kairiajame sparne, tuo metu, kai dešiniajame sparne jų kavalerija buvo jau išblaškyta, 2 batalionai traukėsi, o likusieji I linijos batalionai buvo priversti gintis iš fronto ir iš dešinės. Švedų visa kavalerija jau buvo įtraukta į kautynes, jų rezervas jau išnaudotas, o Katkevičius dar turėjo rezerve dvi Lackio gusarų vėliavas. Katkevičius jautėsi tikras, nes nematė reikalo perkelti dalį Dombravos kavalerijos, kad paremtų sunkiai kovojantį Sapiegą. Jis įsakė Lackiui slapta, miškais išeiti į Sapiegą puolančių švedų sparną ir juos pulti. Iš rezervu jis prisitraukė pėstininkus, kuriems davė įsakymą pulti Salaspilio bažnyčią.

Lackiui puolant švedų sparną, įvyko, ką Karolis pats vėliau aprašė sekančiais žodžiais: "kada nugalėjimas jau buvo mūsų, mūsų šiek tiek pradėjo bėgti ir išstatė mus (tai yra karalių) pavojun".

Lackiui puolant, susimaišiusi kavalerijos masė buvo nustumta į švedų pėstininkų kairiąją sparną, t.y., kryptimi, kuria privertė juos judėti suduotas smūgis. Maždaug 2000 švedų ir lietuvių raitelių užlėkė ant trijų sparninių batalionų, kurie buvo visiškai sutrypti. Didelė švedų pėstininkų dalis buvo pačių švedų kavalerijos sunaikinti, su kitais apsidirbo Sapiega ir Lackis. Iš dviejų pėstininkų pulkų, kurie kartu prieš kautynes turėjo 2689 vyrus, po kautynių priskaitė vos 689. "Tuo kautynės baigėsi ir prasidėjo bailsus kraujo praliejimas", sako Kudelka.

Švedų kavalerija buvo visiškai išblaškyta ir dalinai sunaikinta. Prasidėjo paskutinis kautynių aktas — pėstininkų naikinimas. Prieš aprašant šį antrąjį ir galutinį kautynių aktą, įdomu bus paminėti ir Karolio pabėgimą iš kautynių lauko.

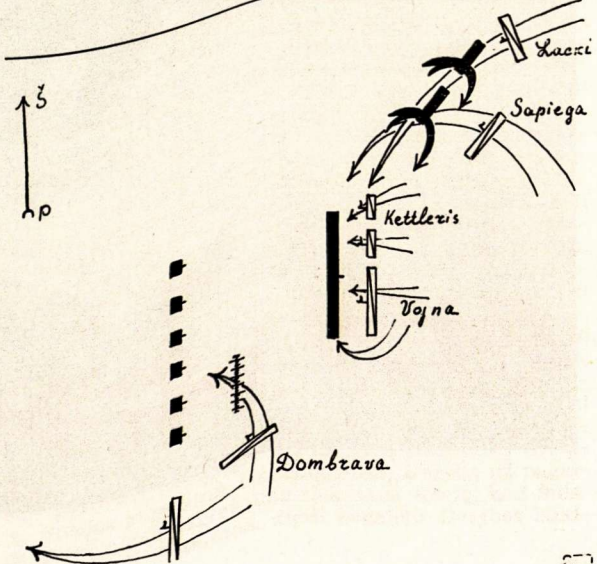
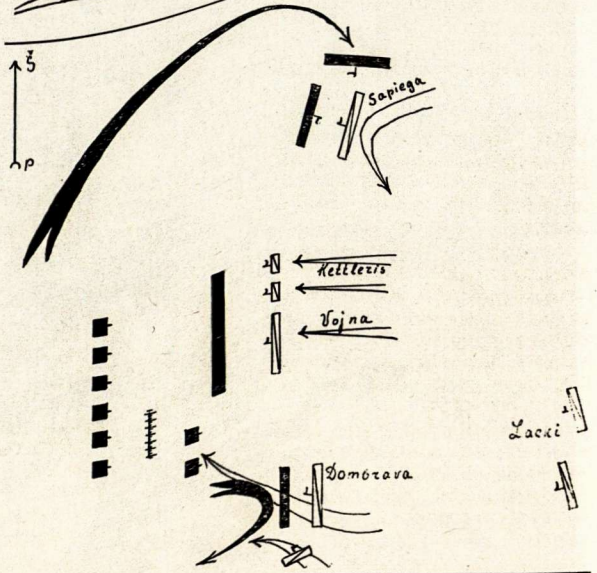
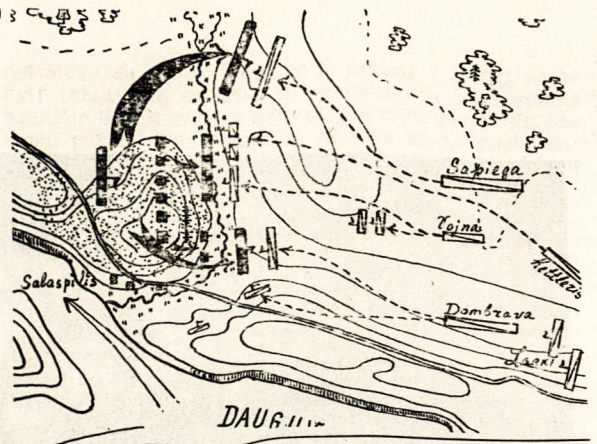
Karolis IX, kuris, jo žodžiais, buvo savųjų paliktas, aprašo savo bėgimą taip: "Mane išgelbėjo pirmiausia Dievas ir po jo Livonijos bajoras Henrikas Wrede. Mano arkliui kritus, jis atidavė man savo arklį. Kai vėl atsisdėdav balne, pats, savo rankomis, be jokios pagalbos, prasimušiau per priešus". Vieta, kur Wrede išgelbėjo Karolį, pats žūdamas, yra žinoma. Pagal 1682 m. žemėlapi ta vieta yra maždaug 500 m į šiaurės vakarus nuo Salaspilio bažnyčios ir yra pažymėta akmeniu su užrašu, kad toje vietoje Karolis pametė savo skrybėlę. 1780 m. ten dirbęs rusų topografas savo žemėlapyje pažymėjo tą vietą, "kur Švedijos karaliui Karoliui IX grėsė mirtinas pavojus". Tuo būdu pamesta karališkoji skrybėlė tradicijoje visiškai nulėmė parodytą tikrąjį didvyriškumą: Wrede ir vardas buvo užmirštas, o skrybėlė liko žinoma.

Jei Karolio tvirtinimas, kad užsėdęs ant Wrede arklio, matyti, be ypatingų sunkumų ir pavojaus, iš kautynių lauko jis pasitraukė pats vienas, atitinka tikrąją (o paneigti šito tvirtinimo nėra pagrindo), tai visas 160 metrų kelias iki slėnio su upeliu, jo bėgimo metu turėjo būti kaip ir laisvas nuo priešo. Tas dar kartą patvirtina, kad Dombrava tik trumpai persekiojo Mansfeldo kavaleriją ir visas jėgas metė prieš dar besiganančius švedų pėstininkus.

Šį faktą reikia atsiminti, žiūrint į Kudelkos schemą Nr. 3, kuri vaizduoja kautynių fazę, kai Lackis atakavo. Ten buvo ir Karolis. Kitame sparne, toje schemoje, atvaizduojamos 6 kazokų ir totorių vėliavos, kurios, jodamos geresniais arkliais, pralenkė Mansfeldo besitraukiančią kavaleriją ir užėmė siaurumą. Kudelka tvirtina, kad šitos 6 vėliavos laikėsi toje vietoje tol, kol atvykusi iš kairiojo sparno besitraukianti švedų kavalerija, tas vėliavas nustumė ir pralavė švedų kariuomenės likučiams atsitraukimo kelią. Tokį tvirtinimą paneigia Laskowskis, kuris teigia, kad toks vaizdavimas yra pagrįstas vien tik hipoteze, neturint jokių dokumentinio pagrindo. Žinant, kas įvyko Karoliui bebėgant, kad jis (Karolis) turėjo tą vietą pasiekti dar prieš savos, sumuštos kavalerijos atvykimą ten, atrodo, kad Kudelkos tvirtinimas tikrai neturi jokių pagrindo. Atrodo, jei tos vėliavos iš tikrųjų būtų ten buvę, Karoliui nebūtų pavykę taip lengvai išsprukti, be to ir švedų kavalerijos atsitraukimas būtų surištas su žymiai didesniais sunkumais.

Kautynės ties Salaspiliu: viršuje I fazė — kautynių pradžia, vidury — II fazė, apačioje — III fazė, kautynių pabaiga.

Brėžinius darė straipsnio autorius

Kautynės ties Salaspiliu. Centre — hetmonas Katkevičius.

J. Kossako paveikslas

Kaip ten bebūtų, švedų kavalerija buvo išstumta iš kautynių lauko ir Katkevičius turėjo laisvas rankas apsidirbti su dar besiginančiais pėstininkais. Pirmoji pėstininkų linija buvo sunaikinta, jos likučiai vieni dar gynėsi bažnyčios šventoriuje, kiti prisijungė prie II linijos. Lennartssonas, matydamas švedų katastrofą, dar mėgino perrikiuoti likusius batalionus į taip vadinamą "orbis" kautynių rikiuotę, kuri anais laikais kai kur su pasisekimu buvo naudojama. Mėginimas nepasisekė, nes to nemokinti žmonės nerasdavo savo vietų, nesuprasdavo komandų, o čia dar iš visų pusių juos puolė prieš kavalerija ir artinosi prieš pėstininkų voros. Katkevičiaus pėstininkai pagaliau davė švedams paskutinį smūgį: Pats Lennartssonas, hercogas Fridrichas ir kiti augštesnieji švedų karo vadai, su pikėmis rankose, žuvo.

Kad švedų kariuomenės likučiai vis tik galėjo pasitraukti pro Rygą ir susėti į laivus, daugiausia priklausė nuo to, kad Katkevičiaus kavalerija, atlikus didelį žygį, ir visą dieną dalyvavusi kautynėse, buvo tiek išvarginta, kad persekioti švedų jau nebegalėjo.

Švedų kariuomenė buvo visiškai sumušta ir faktinai ji jau nebeegzistavo. Didžiausius nuostolius pakėlė, žinoma, pėstininkai, bet ir kavalerija smarkiai nukentėjo. Nuostolių būta nepaprastai didelių.

Švedų šaltiniai patiekia žinias apie tokius jų nuostolius:

Karolio skaidinys:	Kuopos arba		Liko	Žuvo
	vėlavos	Sudėtis		
Švedų pėstininkų	24	4796	1410	3386
Švedų raitelių	9	1146	722	424
Suomių raitelių	4	532	394	138
Lennartssono skaidinys:				
Švedų pėstininkų	9	1708	516	1192
Svetimtaučių pėstininkų	17	2244	100	2144
Švedų raitelių	3	432	276	156
Svetimtaučių raitelių	5	479	311	168

Senesnieji švedų istorikai, Loccenius ir Werwin-gas, tvirtina, kad žuvusių buvo kiek daugiau, kaip 8000 vyrų, neskaitant tų, kurie prigėrė Dauguvoje, ar buvo užmušti vietinių gyventojų, Belaisvių nebūta.

Yra išlikę du Livonijos dokumentai, kurie rodo, kiek žuvusių buvo palaidota Rygos miesto rūpesčiu. Vienas iš jų rodo skaičių 8983 ir kitas 8918. Paskutiny-sis dokumentas nurodo net atskirus kapus (iš viso 21) ir kiek lavonų į kiekvieną kapą buvo sutalpinta.

Nėra pagrindo neigti tokią statistiką, nes Rygos miestas, kuris apmokėjo visas laidotuvių išlaidas (iš dėkingumo Katkevičiui, kuris išvadavo miestą), vedė tikslią išlaidų kontrolę. Tuo būdu galima tiksliai nu-statyti ir bendrą žuvusių skaičių ir švedų nuostolius.

Katkevičius turėjo nepaprastai mažus nuostolius, bet atrodo, kad jo nuostoliai vis tik buvo kiek didesni, negu jis nurodo savo pranešime Žygimantui (tik 100) ir kaip iki šiol buvo manoma.

Karolis buvo giliai sujudintas šito katastrofiško pralaimėjimo, juo labiau, kad jis pats mėgino pasirodyti karo vado vaidmenyje. Su jam prigimtu nesugebėjimu analizuoti, o gal ir dėl noro išvengti atsakomybės už katastrofą, jis rašo: "...pralaimėjau kautynes, nes švedų ir suomių kavalerija užsitraukė Dievo bausmę, atidavusią mus į priešų rankas".

Bet priežastis, žinoma, buvo ne Dievo bausmėje. Priežastis, pirmoje eilėje, glūdi netobuloje švedų kavalerijos taktikoje ir jų karinėje organizacijoje, kuri nesugebėjo surasti būdų sėkmingai gintis nuo Katkevičiaus kavalerijos mirtingų smūgių. Tol, kol švedai

neišmoko su kardų rankose ir jietimi, į smūgį atsakyti tokiu pat smūgiu, jų menkavertis kovingumas negalėjo būti atsvertas bet kokio skaitlingumo. Šia pamo-ka pasinaudojo Gustavas Adolfas, kuris švedų kavaleriją visiškai reorganizavo — ir pasiekė atitinkamų rezultatų.

Švedų katastrofiškas pralaimėjimas ties Salaspiliu neturėjo tiesioginių strateginių pasekmių, nes Katkevičius buvo per silpnas, kad savo pergalę tinkamai išnaudotų. Tačiau šios kautynės turėjo politinių pasekmių. Žygimantas, kuris iki pergalės ties Salaspiliu, gana palankiai sutiko prancūzų karaliaus Henriko IV mėginimą tarpininkauti taikai tarp jo ir švedų, staiga griežtai atsakė priimti toki tarpininkavimą ir buvo pasirengęs tęsti karą toliau. Švedai gi pralaimėjimą sutiko kaip tautos gėdą. O švedų karo vadovybė nesugebėjo padaryti atitinkamų išvadų iš brangiai kaštavusios pamokos. Karolis IX visiškai nustojo pasitikėjimo savajai kariuomenei, ir visos jo tolimesnės pastangos buvo nukreiptos organizuoti tinkamo stiprumo kariuomenę iš svetimtaučių, kuri leistų jam vėl pradėti ofenzyvinį karą.

TOLESNĖ KOVA LIVONIJOJE IR KARO Į RUSIJĄ PERKĖLIMAS

Žygimanto rusų politika nedavė lauktų rezultatų ir jos laimėjimai pasirodė trumpalaikiai esą. Apsimetėlis Dimitrijus, kuriam Žygimantas padėjo užimti Maskvos sostą, valdžios išlaikyti nesugebėjo, ir 1606 m. gegužės mėn. buvo nuverstas nuo sosto ir nužudytas. Nauju rusų caru buvo išrinktas Vosyljus šuiskis.

Bet ir jis konsoliduoti savo valdžios nesugebėjo, ir kai atsirado antrasis pretendentas į Rusijos sostą — taip vadinamas Tušino vagis (Tušino kaime buvo jo stovykla) — Rusija iš naujo buvo sukręsta pilietinio karo su visomis jo pasekmėmis. Tušino vagis, kaip ir anksčiau Apsimetėlis Dimitrijus, buvo remiamas lenkiškų karinių dalių.

Tačiau karas Livonijoje dar nebuvo baigtas. Šis karas iš pat pradžių buvo be galo nepopuliarus Lenkijoje, nes lenkų bajorai karo galutinį tikslą matė kitokį, kaip Žygimantas. Jie laikė nepalyginti naudingiau maišytis į Rusijos vidaus reikalus, kur tikėjosi rasti ir garbės ir turtų. Be to, karas Livonijoje iki šiol nepareikalavo iš jų nei didelio jėgų įtempimo, nei didelių išlaidų. Iš tiesų visus šio karo sunkumus teko nešti Lietuvai, kurios jau vien tik geografinė padėtis vertė rūpintis būkle Livonijoje, nes Lietuvą nuo karo teatro skyrė tik maža ir silpna Kuršių kunigaikštystė.

Žygimanto būklė nebuvo lengva. Iš vienos pusės, jo vedamoji rusų politika reikalavo toje kryptyje ofenzyvių veiksmų, iš kitos — Livonijoje neužbaigtas karas neleido ten užangažuotas jėgas pavartoti kitur. O čia dar prisidėjo neramumai ir pačioje Lenkijoje (Zamoiskio rokošas), sukrėtę visą Lenkiją. Tokiai būklei esant Žygimantas nutarė sutikti su jam padarytu pasiūlymu nutraukti karą su rusais, ir 1608 m. liepos mėn. jis pasirašė su caru Vosyliumi 4 metų taiką, kartu pasižadėdamas atsaukti iš Rusijos visus ten dar esančius lenkiškus karinius vienetus.

Švedijos karalius Karolis, žinoma, pasinaudojo šuisčio vainikavimo proga užmegzti su juo ryšius, nes kiekviena Rusijos valdžia, nepriklausanti Lenkijos, buvo švedijai naudinga. Greitai paaiškėjo, kad šuiskis atstatyti krašte saugumą ir ramybę be svetimos pagalbos nepajėgs. Jis kreipėsi pagalbos į Švediją. Rusijos silpnumą išnaudodamas, Karolis už pagalbą pareikalavo atlyginimo tiek daug žemių, kad šuiskis, ir bėdoje būdamas, duoti negalėjo. Derybos laikė-

nai nutrūko. Karolis, nekantriai laukdamas to meto, kai šuiskis bet kuriomis sąlygomis bus priverstas priimti Švedijos pagalbą, nutarė pagyventi karą Livonijoje. Esant tokioms perspektyvoms jo senieji planai apie Livonijos sujungimą su Suomija ir vienos šiaurės Vandenyno valstybės sudarymą vėl pasidarė aktualūs.

Katastrofiškai užbaigus 1605 metus, kai visa švedų kariuomenė ties Salaspiliu buvo sunaikinta, nuostoliai dalinai buvo išlyginti parlamento nutarimu ir leidimu samdyti svetimą kariuomenę.

Strateginė padėtis Livonijoje buvo palanki švedų ofenzyvai, nes nedidelės lietuvių ten esančios jėgos, suprantama, jokio didesnio puolimo įvykdyti negalėjo ir jų užteko tik ginamojo pobūdžio karui vesti.

Bet, nežiūrint, kad švedų puolimas turėjo sutikti Livonijoje gan silpnas lietuvių jėgas, jų moralinė persvara buvo tokia didelė, kad visiškai atsivėrė švedų skaičiaus persvara. Dėl to ir tolesnis karas Livonijoje išlaikė tą patį pobūdį: švedai puldavo, lietuviai priešindavosi, įvykdavo kautynės — ir švedai pralaimėdavo arba pasitraukdavo.

Švedų kariuomenės vadovybę, po Lennartssono žuvimo ties Salaspiliu, perėmė grafas Mansfeldas. 1606 ir 1607 m. kariniai veiksmai, kuriuose visai atspindi 1601 m. strategija, buvo nukreipti į Tartu ir kitas tvirtoves Livonijos viduryje. Veiksmai buvo vedami be reikalingos energijos ir pasiryžimo, todėl ir baigėsi be apčiuopiamų rezultatų. Išimti sudarė tik Weissenšteinas, kurio tvirtovė 1607 m. pabaigoje švedų buvo užimta.

Iki 1608 m. pradžios Švedija atsigavo nuo išgyventų pralaimėjimų ir kiek atstatė savo karinę galią. Visa eilė Švedijoje pravestų šaukimų ir parlamento paskirti pinigai leido Karoliui organizuoti, apginkluoti ir atitinkamai apmokinti kariuomenę, kokią jis skaitė pakankamo stiprumo jo numatytiems planams įgyvendinti. Palankių aplinkybių padaršintas, jis parengė 1608 m. vasarai operacinį planą, kuris iki smulkmenų primena jo 1601 m. planą. Kaip ir 1601 m., jo pirmasis tikslas buvo išvirtinti Dauguvos linijoje, kad įkurtų sau bazę tolimesniam Rygos miesto puolimui.

Nežiūrint, kad šiai operacijai vesti buvo surinkta nemažiau kaip 40 pėstininkų kuopų ir 25 kavalerijos vėliavos, Mansfeldas nedrįso stoti į kautynes, kai pasirodė Katkevičius. Atlikęs eilę žygių iš Tallino įvairiomis kryptimis ir kiekvieną kartą atsidūręs į Katkevičių, Mansfeldas, galį gale, atsiskakė puolamųjų veiksmų, pradėtų su dideliu jėgų įtempimu, rezultatas buvo tik tas, kad švedams pasisekė išsilaikyti Dauguvos žiotyse, kur jie užėmė Daugagrivos įtvirtinimus.

1608 m. vasarą padėtis Rusijoje taip pablogėjo, kad caras Vosylius, prašydamas Švedijos pagalbos, buvo priverstas sutikti su visomis Karolio pastatytomis sąlygomis. Pats Karolis nė kiek nebuvo užinteresuotas gerbti Rusijos norą išvengti karo su Zygimantu. Atvirksčiai, jis nutarė sujungti savo akciją Rusijoje su karu prieš Zygimantą ir veikti taip, kad švedų jėgos būtų užangažuotos ir suteltos kur nors arčiau Baltijos. Taip jis tikėjosi priverstas Katkevičių atitraukti jėgas iš Dauguvos rajono kad švedams liktų laisvos rankos blokuoti Rygą. Jis buvo numatęs, kai

Kautynės ties Salaspiliu sename raizinyje, kur Katkevičius vadinamas kariuomenės vadas Lietuvoje

rusų vakarinės tvirtovės bus jo užimtos, nukreipti švedų kariuomenės smūgi tiesiog į Vilnių, suduodant pirmą ir sprendžiamą smūgį Lietuvai. Kad pastatytų Rusijos carą prieš įvykusį faktą, jis pradėjo įvykius skubinti ir, pirmon eilėn, davė atitinkamus įsakymus Mansfeldui, kuris turėjo tą operaciją pradėti.

Karolio toli einantieji planai iš karto susidūrė su nenugalimais sunkumais. Mansfeldo kariuomenė, po nevykusių vasaros meto veiksmų, buvo tiek demoralizuota, kad visai netiko jokiam rimesniai žygiui. Viborge buvo pradėta skubiai organizuoti nauja kariuomenė, bet laikas buvo jau prarastas ir bendra būklė Rusijoje tiek pablogėjo, kad Karolis buvo priverstas nukreipti Viborge organizuotą kariuomenę Novgorodo kryptimi. Tuo būdu Karolio planas, sujungti Rusijai siunčiamą pagalbą su karu prieš Žygimantą buvo sutrukdytas. Švedai buvo priversti savo jėgas padalinti ir veikti dviejuose atskiruose karo veiksmų teatruose, tokia būklė yra žalinga bet kokioms aplinkybėms esant.

1609 m. žiemą lietuviams pavyko, netikėtai puolant, užimti Pernau. Šito miesto ir uosto užėmimas buvo didelis laimėjimas, nes, iš vienos pusės, švedams pasidarė žymiai sunkiau laikyti ryšius su Švedija ir gauti iš ten reikalingus papildymus, iš kitos gi, to uosto užėmimas atėmė švedų laivynui saugią ir patogią bazę, kuria jis naudojosi, veikdamas Baltijos jūroje. Tas žygis tuojau turėjo įtakos Dauguvos žiotyse, kur švedų jėgos buvo lietuvių apgultos.

Tokia strateginė būklė vertė švedus per 1609 m. kampaniją gražinti savo valdžion Pernau ir išlaisvinti apgultus švedus. Dar anksti pavasarį švedai mėgino, derindami sausumos kariuomenės ir karo laivyno veiksmus, išvaduoti Daugavgrivą, bet nesėkmingai. Tada grafas Mansfeldas, norėdamas išnaudoti laiką, kol Katkevičius dar negavo paramos iš Lietuvos, nukreipė visas savo pastangas Pernau link. Liepos mėn. bėgyje jis apgulė Pernau ir nutraukė to miesto ryšį su Katkevičium. Švedų jėgos, apgulusios Pernau, buvo sudėtos iš 14 pėstininkų kuopų ir 21 kavalerijos vėliavos, viso iš 2,320 pėstininkų ir 2,450 raitelių. Katkevičius tuo metu turėjo tik 9 pėstininkų kuopas ir 19 kavalerijos vėliavų, tuo būdu jo jėgos buvo pusiau mažesnės, kaip Mansfeldo. Su tomis jėgomis Katkevičius iš Dauguvos rajono per Karkus vietovę išskubėjo Pernau link.

Savo veiksmus ties Pernau Katkevičius pradėjo meistriškai, panaudodamas taktiką, kurios pagalba 1604 m., panašiose aplinkybėse, jis geriau manevravo už Stralarmą iš Weissenšteino. Kai rugpjūčio 23 d. Mansfeldas pradėjo žygį, kad sutiktų Katkevičių į pietų rytus nuo Pernau (panašų žygį atliko Stralarmas ties Weissenšteinu), pastarasis išvengė kautynių išrengęs "vagenburgą" ir jame įsitvirtinęs. Naudodamasis tamsa, Katkevičius pakartojė savo manevrą ties Weissenšteinu ir, žygiuodamas į šiaurę, pastatė savo kariuomenę betarpiu į šiaurės rytus nuo Pernau. Kovoje dėl iniciatyvos, kuri dabar prasidėjo abiejų vadų tarpe, Katkevičius nauju manevru pasiekė visiško laimėjimo. Susirūpinęs dėl Katkevičiaus taktikos veikti į švedų susisiekimo kelius, Mansfeldas atitraukė, žygiuodamas išilgai jūros kranto Audern link ir tuo būdu atidengė Katkevičiui laisvą susisiekimą su Pernau.

Išlaisvinęs Pernau, Katkevičius nutarė grįžti atgal prie Rygos. Veikdamas jis buvo tiek tikras, kad nematė reikalo slėpti savo įsitikinimą, jog švedai seks paskui jį ir, tokiu būdu, jis ras progą pulti švedus palankesnėm aplinkybėm esant ir jam patogesnėje vietovėje.

Tuo tarpu į Talliną atvyko Mansfeldui siūsti sutiprinimai: 5 pėstininkų kuopos ir 4 kavalerijos vėliavos. Sustiprintas Mansfeldas rugsėjo mėn. pabaigoje pajudėjo Rygos link. Dabar jis turėjo 2 pėstininkų ir 5 kavalerijos pulkus — viso beveik 6,000 vyrų.

Rugsėjo 26 d. įvyko kautynės į pietų rytus nuo Dauguvos žiočių. Ir taktika ir kautynių eiga, šios kautynės buvo tikras Salaspilio kautynių pakartojimas, tik, žinoma, mažesnio masto. Žinodamas savo didelę jėgų persvarą, Mansfeldas iš pat pradžių sutelkė savo kavaleriją sparnuose — taip pradėdamas žaidimą pagal Katkevičiaus norą. Vykusiu savo kavalerijos manevravimu Katkevičius atitraukė švedų kavaleriją toliau nuo pėstininkų, izoliavo ją ir savo prietusių ir kautynių laukuose užgrūdintų įjetininkų smūgiais — sunaikino. Po jų atėjo ir pėstininkų eilė. Švedai buvo visiškai sumušti. Tuo buvo išspręstas ir apgultos įgulos likimas, kuri po 2 dienų, švedams pralaimėjus, kapituliavo.

Šitos kautynės faktiškai užbaigė Livonijos karą. Po 9 karo metų būklė Livonijoje virto tokia pati, kokią ji buvo karo pradžioje. Visi švedų nuostoliai pasirodė beprasmiškai esą ir nei vienas jų tikslų nebuvo pasiektas. Tai, žinoma, pirmoje eilėje, ir beveik išimtinai, yra Katkevičiaus nuopelnas, kuris, visur ir visuomet būdamas silpnesnis už švedus, savo drąsos, mokslo ir patyrimo vedamas, sugebėjo juos mušti. Tame kare Katkevičius pasirodė tikrai didelis karo vadas, ypatingai kavalerijos vadas. Tenka tik apgailestauti, kad karinė literatūra neskiria jam tiek dėmesio, kiek jis iš tikrųjų yra vertas. Drąsiai galima tvirtinti, kad jo tikroji vieta yra greta kitų, deja, daugiau žinomų, karo vadų.

Žygimantas švedų-rusų sutarties tikrąją prasmę suprato ir numatė. Ta sutartis, kuri aiškiai ir nedviprasmiškai numatė bendrus sąjungininkų veiksmus prieš Lenkiją, davė jam pagrindo nutraukti neutraliteto sutarti ir įsiveržti į Rusiją. 1609 m. rugpjūčio mėn. lenkų kariuomenė peržengė rusų sieną ir viso karo svoris buvo permestas į Rusiją. Livonijos karo teatras nustojo bet kokios reikšmės ir 1611 Livonijoje nusistovėjo taika.

Švedų intervencija Rusijoje pasibaigė 1610 m. katastrofa. Tuo pasinaudojo Danijos karalius Kristionas IV, kuris nekantraudamas laukė tinkamo momento pulti Švediją, matydamas nusilpusioje Švedijoje savą lengvą grobį. Taip Švedija buvo įvelta į naują karą, šį kartą su Danija. Tačiau to karo aprašymas neįeina į šito straipsnio turinį.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Irena Joerg, **TAIKA ATEINA Į SLĖNĮ**, romanas, 138 psl. Nidos knygų klubo leidinys.

LIETUVOS JĖZUITAI, Praeitis ir Dabartis. Tėvų jėzuitų leidinys, 79 psl. — iliustruota.

L.V.S. Ramovės Čikagos Skyriaus Nariui

a. a. kav. ltn. **ALEKSUI JAKUBAUSKUI** mirus, žmoną Liuciją, dukrą Liuciją ir sūnų Aleksą giliai užjaučiame ir kartu liūdime

Čikagos Ramovėnai

“BARBORA RADVILAITĖ”

IŠTRAUKA IŠ NEBAIGTOS BALIO SRUOGOS DRAMOS

I-as veiksmas, 11 pav. (Vilnius, Radvilų rūmų sodas)
*Barbora Radvilaitė ir Didysis Lietuvos Kunigaikštis
 Zigmantas Augustas*

Zigmantas:

Barbora, tu verki? Neverk, brangioji!

Barbora:

Karalius! Ak! O aš maniau!.. Atleisk!

Zigmantas:

Sėsk, mano miela, būsim kaip seniau.

Barbora:

Seniai nebesimatėm.

Zigmantas:

Tik neverk.

Man ir be to sunku. Ne ašarų, —
 Paguodos iš tavęs, Barbora, noriu.

Barbora:

Kad aš mokėčiau! Kad galėčiau! Viską
 Tau padaryčiau, kad nebūtum liūdnas!

Zigmantas:

Mylėk mane!

Barbora:

Karaliau! Nekankink
 Manęs! Matai, kad leisgyvė esu!

Zigmantas:

Tu pyksti ant manęs? Kad taip seniai
 Nebebuvau? manai, tave apleidau?
 Sužeidęs tavo širdį, sužalojęs
 Jaunatvę tavo, tavim pažaidęs
 Kaip vėjas, pasitraukiau nuo tavęs?

Barbora:

Karaliau! Nekalbėk! Ir taip skaudu!

Zigmantas:

Aš suprantu! Kitaip tu negalėjai
 Galvot ir jaustis. Bet ir man nelengva!
 Ne dėl tuštybės savo taip elgiausi!
 Pakelt turėjau audrą, kad žinotum!

Barbora:

Graudu, kad per mane turi sunkumų!

Zigmantas:

Nutrūko kažkas širdyje. Žaizda
 Paliko atvira. Ir nebegyja.
 Žinai pati, kaip motiną mylėjau.
 Ir jai buvau vienintelė paguoda.
 Nūn vietoj meilės praraja prakiuro.
 Jai svetimas pasidariau. Ir ji
 Man svetima. Daugiau neg svetima,
 Ji — piktas priešas man. Patsai pikčiausias!

Barbora:

Ir vis tai per mane! Verčiau negimus,
 Verčiau maža lopšy užtroškus būčiau!

Zigmantas:

Gal per tave, o gal ir ne. Ji nori,
 Kad vesčiau moterį, kurią ji man
 Pasuks pagal užuogaidas savas!

Bet man to jau gana! Jau vieną kartą
 Buvau paklausęs, vedęs dėl jos noro...
 Gana, gana! Ir aš esu žmogus!
 Ir aš gyventi noriu! Būt laimingas!

Barbora:

O jei manęs nebūtumei sutikęs?..

Zigmantas:

Gyvent nebegaliu. Šnipais apstatė.
 Kiekvieną žingsnį seka, uosto, šniūkščia.
 Ir kuo pasitikėk — nebežinia!
 Išėjęs iš kantrybės, jos šnipus
 Visus iškarti liepsiu ir jų galvas
 Pasiųsiu motinai gimimo dieną!

Barbora:

Brangusis! Bus gal geriau, jei aš
 Iš kelio pasitrauksiu?

Zigmantas:

Ištekėsi?

Barbora:

Ne, ne! Už kito niekuomet! Gal tik
 I vienuolyną kur. Ir Viešpatį maldausiu
 Iki dienelių savo paginos,
 Kad būtum tu laimingas, mano mielas,
 Vienintelis, sapnuotas, numylėtas!

Zigmantas:

Ne! Mano miela! Man vistiek, kas bus,
 Bet mudviejų keliai nebesiskirs!

Barbora:

Karaliau, mylimas!

Zigmantas:

Ir tėvas — geras!
 Taip motinos pasidavė pakuždom,
 Kad net grūmoja valdžią Lietuvos
 Atimsias iš manęs, jei nesiskirsiu
 Su tavim!

Barbora:

Turiu aš pasitraukt!

Zigmantas:

Kvaila kalba! Kunigaikščiu Didžiuoju
 Mane išrinko Seimas Lietuvos,
 Ir aš valdau teisėtai savo kraštą.
 Net lenkų seimas savo karalium
 Mane išrinko. Jeigu tėvas mirtų,
 Ir Lenkijos valdovas vienas būčiau.
 Kaip gali tėvas taip kvailai grūmoti?!
 Ak, kažkas eina... Eikime giliau.

Zigmantas:

Neabejok manim, brangioji. Žodį
 Aš ištesėsiu, nors pasaulis visas
 Po kojų apsiverstų!

Barbora:

Man baugu,
 Karaliau...

Zigmantas:

Tu manai, kad blogą vardą
Man prikergė, aš ir esu toksai?

Barbora:

Ak, mylimas!

Zigmantas:

Kad moteris aš tik
Vilioju? Moku jas tik suvedžioti?

Barbora:

Karaliau, mielas!

Zigmantas:

Žinoma! Žinau...
Esu karalius, kurs be sosto dar,
Bet ryt poryt ir ji, tur būt, turėsiu...
Kilmė ir padėtis — ne iš blogiausių.
Ir pats nenasas dar. Nežvairakys,
Ne luošas ir ne kreivas... Tad ir limpa
Visokios moterys savo valia...
O kiek dar motina man jų prisuničia!
Iš kur ir imasi jų tiek? Ateina
Ir siūlo savo meilę kiekviena, —
Kad jas visas velniai kur nors nujotų!

Barbora:

Ir nori, mylimas, kad aš tikėčiau?!
Kas aš esu? Kas būti tau galiu?
Niekankieš. Žaisliukas tavo rankoj.
Pažaisi... Atsibos... Ir rasi kitą...
O man — gyvybė ir pagunda tu!..
Gyvenimo prasmė, viltis, mirtis.

Zigmantas:

Ar tu žinai, Barbora, kad aš nieko
Lig šiol nesu mylėjęs? Net žmonos
Velionės. Nieko, nieko. Niekuomet.
Tu — meilė man pirma ir paskutinė.
Vienintelis gyvenime man džiaugsmas.
Esu lyg ta gėlė vienametė.
Pražydo vieną kartą. Atžydėjo —
Ir miršta. Taip ir aš mylėsiu
Tik vieną. Bet visu žydėjimu.
Visom jėgom. Mylėsiu mirtinai!..

Barbora:

Jei būtum paprastas žmogus, gal būtų
Taip, kaip sakai. Bet tu esi karalius...

Zigmantas:

Ak, po velnių karalių! Kas iš to?
Karalius — ne žmogus? Jausmai kitokie?
Kitai jis ilgis? Dūsauja? Svajoja?
Malonės jis netrokšta? Laimės? Meilės?

Barbora:

Bijau karaliaus meilės kaip poeto.
Mum, moterim, baisesnė ji už mirtį.
Ateina ji kaip vėtra. Viesulan
Pagauna. Susuka ir apsvaigina,
Ir padega, ir gyvastį iščiulpia,
Ir neša per erdves sparnais ugniniais...
O vos mes perdegam, nuodėgulėti
Vos pradadam, mus meta prarajon
Be gailės, ir kas visų baisiausia,
Be pykčio, be jausmų, kaip menką šiukšlę.

Zigmantas:

Barbora, tu žiauri! Tu nežinai,
Kaip įžeidi mane! Tu nepažįsti
Žmonių. Poetų ir karalių meilės...

Barbora:

Atleisk, karaliau mielas, jei netyčia
Neišmintingais žodžiais padariau
Skaudos. Ne žodžiuose esmė. Tikrai:
Poetai ir karaliai — kaip bitelė
Paglamonės, pasisiūbuos jame,
Kiekvieną žiedą atlankys daržely,
Iš jo saldųbę gležnąją iščiulps,
Ir lėks toliau, į kitą gležną žiedą.
Jų pašaukimas toks. Jų pareiga —
Gal taip ir reikia... Jie kitai negali.
Iš paskirų žiedelių rinkti saldybę
Ir medų spaut iš jos, ir svaigų midų...
Gal taip ir turi būti... Nežinau.
Tačiau po to žiedeliui kas belieka?
Nudžiūt ir mirt. Jo gyvastis baigta...

Pastaba: šitos ištraukos buvo skaitytos 1957 m. spalį 6 d. Čikagoje per "Margučio" radiją "Pelkių Žiburėlio" programoje, kurią jau penktus metus paruošia "Šviesa" Čikagos skyrius. Barbaros tekstą skaitė aktorė Marija Lemešytė, o Zigmanto Augusto — Jonas Kelečius. Muziką paruošė Dalia Bylaitienė.

Svarbesni Balio Sruogos raštai: "Milžino Paunksmė", "Baisioji Naktis", "Radvila Perkūnas", "Apyaušrio Dalia", "Kazimieras Sapiega" (dramos), "Devė iš Ežero", "Saulė ir Smiltys", "Dievų Takais" (eilėraščiai), "Giesmė apie Gediminą", "Aitvaras Telsijas" ir "Kas bus, kas nebus, bet žemaitis nepražus" (jainimul).

1957 m. 6 tomai Balio Sruogos rinktinių raštų išleisti Lietuvoje. Turimomis žiniomis, atsiminimai iš koncentracijos lagerio "Dievų Miškas" jau išversti į rusų kalbą.

Ištraukos iš Balio Sruogos laiškų raštų iš Stuttahofo koncentracijos stovklos pragaro.

1943 m. birželio mėn. 3 d.

"Mano sveikata nesirūpinkite. Net ir mano nervai ne taip blogi... tikiuosi greit pasimatyti!..."

1943 m. birželio mėn. 15 d.

"Fiziškai jaučiuosi gerai, bet dvąsiškai — labai sunkiai. Tėvynės ilgesys beveik nebeįkiamas... Taip, tokioj padėtyj galima jaustis sielos liejoniu... Kaip ilgai išlaikysiu ilgesį, nežinau, tačiau būti daiktų yra labai sunku. Atsimeni, ką Stephan George sako:

Was ich tat	Wie ein Rauch
Was ich litt	Wie ein Klau...
Was ich sann	Der verraucht
Was ich bin?	Der verklingt!*

1943 m. liepos mėn 5 d.

"Tik judvi būkit stiprios ir neliūdėkit — nenustokit vilties. Aš jos nenustoju!..."

1943 m. liepos mėn 13 d.

"... atrodo, kad mūsų čia ilgai nebelaikys, bet tikrai dar nieko nežinau... Tačiau jeigu aš turėsiu vktį į Berlyną gyventi, man tai bus dar sunknesnis smūgis. negu suėmimas. Nenoriu tikėti, kad galima sena poe'ą taip žiauriai iš tėvynės išvaryti ir jo gyvenimą sugriauti... Mano dienos eina vienodai, be įvykių, — a' laukiu, laukiu ir laukiu... Vilties nenustoju, bet visa tai taip skaudu!..."

1943 m. liepos mėn 19 d.

* B. S. buvo priverstas laiškus artimiesiems rašyti vokiškai. Čia paduodami vertimai, išskyrus vokiečių poeto citatą.

“Dvasiniai vėl esu stiprus, laikinas silpnumas praėjo. Sveriu vėl jau 72 kg.”...**)
1944 m. rugpiūčio mėn. 15 d.

“Pas mus jau ruduo, šaltas, liūdnas ruduo. Ploni berželiai už vielų sienos verkia šaltomis ašaromis. Rudenį būties beprasmingumas atrodo dar skaudesnis... Bet mano sieloje yra dar kažkas jauno — mano siela vėl Poezijos kupina. Tiktai čia aš negalėsiu eilėraščių rašyti. Betgi kada nors aš vėl būsiu laisvas, kaip kiti žmonės... Išmoku žiūrėti į pasaulį su šypsena ir išmintimi, būdamas minioje vėl galiu jaustis vienas, gyvenu vėl ritmo, nuostabių garsų ir spalvų pasauly... Per ilgesį, per kančią vėl jaučiuosi jaunesnis...”
1945 m. sausio 14 d.

“...Po dešimties metų nepamirštamąjį Stutthofa sapne sapnuosiu. Tuo tarpu sapnuoju apie Babelį. Kaip ten bebūtų, aš esu suimtas ne dėl mano kalčių. Aš esu įkaitas už mūsų tautą, ir tos aukos suvokimas palengvina man gyvenimą. Juk tai didelė garbė būti auka dėl savo tautos! Kaip tik čionai aš išmoku gerbti senąją mūsų tautos tūkstančių metų kultūrą... Mūsų vargšė nelaimingoji tauta turi pagrindo didžiulis savo tūkstantmetine kultūra. Ji turi visai skirtingas garbės, išminties, kvailumo ir teisingumo sąvokas. Mūsų tautos tradicinės etikos ir estetikos sąvokos man yra visko pagrindas. Jaučiuosi išdidus būdamas įkaitu už tokią didžią dvasinę kultūrą... Visas likimo kvailystes nugalėsime. Gyvename ne šiai dienai... Juo man sunkiau, juo drąsiau ir išdidžiau žiūriu į ateitį...”

Kas yra paskaitęs “Dievų Mišką” ir susipažinęs su KZ gyvenimo siaubu, tas gali tik galvą lenkti prieš Balio Sruogos dvasios stiprybę...

Dažnai savo laiškais B. S. duodavo suprasti, kad jis tiki, jog, karui pasibaigus, žus abi baissios galybės — ir vokiškasis fašizmas, ir maskoliškasis bolševizmas. Jis neabejodamas tikėjo Vakarų demokratijos laimėjimu ir šviesia Lietuvos ateitimi. Pastarąją viltį jis sukauptai išreiškė “Kazimiero Sapiegos” dramoje:

(Lietuva) ...žiemos iškentus šaltį,
dainuojančiu pavasariu sušis
Išmetus iš krantų putas šiukšlėtas,
Iš gilmenų sugaus gyvybę tokia,
Kad jos aidais dundės Uralo girios,
Karpatų skiauterės ir Elbos šlaitai!

“Kazimierą Sapiegą” Sruoga buvo pradėjęs rašyti pirmosios rusų okupacijos metu, 1940 m. pavasarį, o baigė — vokiečių okupacijos pradžioje, vasarą 1941 m.

Prof. Dr. Balio Sruogos

CURRICULUM VITAE

Gimiau 1896 m. 2 m. 2 d. valstiečių šeimoje Baidokų kaime (Biržų apskrit., Vabalninkų valsčiaus).

1914 metais baigiau Panevėžio Realinę Mokyklą ir tais pat metais įstojau į Leningrado (tuomet: Petrogrado) Girių Institutą.

1915 m. perėjau į Leningrado (tuomet: Petrogrado) Universiteto Istorijos Filologijos Fakultetą.

1916 m. persikėliau į Maskvos Universitetą tą patį fakultetą, kur mokiausi iki 1918 metų pavasario.

1921 metais įstojau į Ludwig Maximilian Universitetaet Muenchene, kur išėjęs slavų filologijos kursą, išlaikęs atitinkamus egzaminus ir apgynęs disertaciją, 1924 m. įsigijau filosofijos daktaro mokslo laipsnį.

***)Normalus B. S. svoris prieš suėmimą buvo 95—100 kg.

1924 metų rudenį Kauno universitete apgynęs habilitacijos darbą, įsigijau privatdocento teises ir buvau pakviestas eiti docento pareigas. Vėliau Kauno universitete Humanitarinių mokslų fakultetas išrinko docentu, vėliau — ekstraordinariniumi profesorium.

1940-I-1 buvau tuo pačiu titulu tom pačiom pareigom eiti perkeltas aš į Vilniaus Universitetą, — ir dėščiau rusų literatūros istoriją bei visuotiną teatro istoriją.

1943-III-16 d. suėmė mane Gestapo ir išvežė į Stutthofa Koncentracijos lagerį, iš kurio grįžęs 1945-V-13 vėl pradėjau eiti buvusias pareigas Vilniaus Valstybiniame Universitete.

Jokiom politinėm partijom bei organizacijom niekuomet nepriklausiau, jokioje kariuomenėje niekuomet nebuvau.

Literatūros kūrybinį darbą pradėjau dar tebebūdamas Realinėje Mokykloje, spausdintis pradėjau 1912 m.

Balys Sruoga

Balio Sruogos gyvenimo aprašymas, rašytas 1945 m. Vilniaus Valstybiniam Universitetui.

Balys Sruoga buvo didelis mūsų krašto patriotas. Nors politiniame gyvenime jis aktyviai nedalyvavo,

BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE IR ČERVENĖS ŽUDYNĖSE

J. TUMAS

(Tąsa)

Šio kolchozo moterys, ypač senesnio amžiaus, buvo mums nepaprastai geros ir gailestingos.

Petruičiui pavalgius, ir mes nuėjom į kolchozą. Jame buvo sustoję keliolika šeimų, pabėgusių iš Minsko ir Puchovičių, todėl mes nakvynei vietos negavom. Kolchozo gyventojai mums patarė pernaktoti mokykloje, kuri buvo apie pusę kilometro nuo kolchozo. Išėjom į mokyklą, bet pusiaukelėj tarp mokyklos ir kolchozo radom prie stačių lentelių tvoros pastatytą skiedromis dengtą pusę stogo. Tarp tvoros ir stogo susidarė savo rūšies pašiūrė, kurioje nutarėm pernaktoti. Buvo jau vakaras ir saulė leidosi. Mes buvom pavargę ir rengėmės gulėti, bet gudas sulaikė, pamatęs ateinantį nuo mokyklos ginkluotą raudonarmietį. Aš pažiūrėjau per pašiūrės antrą galą ir pamačiau iš priešingos pusės, nuo miško ateinantį kitą raudonarmietį be ginklo. Netrukus abu susitiko arti mūsų pašiūrės ir pradėjo kalbėtis. Jų pasikalbėjimą mes girdėjom ir sužinojom, kad mokykloje yra koks tai komisaras ir iš norinčių pernaktoti mokykloje reikalauja parodyti dokumentus. Bijojom, kad jie nepanorėtų nakvoti mūsų pašiūrėj, bet aciū Dievui, abudu, keikdami komisarą, nuėjo į kolchozą. Mes džiaugėmės, nenuėję į mokyklą, būtumėm pakliuvę.

Birželio 30 d. auštant įėjom į mišką, kuriuo keletą kilometrų žingsniauom ir vakarus, sutikdami nemažai pabėgėlių. Išėjė iš miško prie kolchozo Ivanovka, pamatėm augštą geležinį tiltą per upę. Abiejuose tilto galuose buvo pastatyti sunkūs kulkosvaidžiai, raudonarmiečiai tikrino praeinančių dokumentus. Tas kelias į vakarus mums buvo uždarytas, todėl pasukome atgal į Palčini, bet ten nesustojom. Pro tą kolchozą iš vakarų į rytus ėjo platus vieškelis, kuriame tą dieną buvo didelis judėjimas. Mes nenorėjom prie to vieškelio ilgiau pasilikti, buvo pavojinga. Savo drabužiais ir neštomomis barzdomis mes labai skyrėmės nuo vietinių gyventojų, ir kreipėm į save visų dėmesį. Nors buvo karštas oras, bet slėpdamas savo karišką uniformą, aš buvau apsilvilkęs žemini paltą ir pastatęs jo apykaklę. Žmonių klausiamas, kodėl nenusivelku palto, atsakydavau, kad sergu ir man šalta. Tuo laiku aš pri-

siminiau profesorių I. K. ir mintyse jam dėkojau, kad neleido man paltą numesti. Tada jis man buvo labai reikalingas.

Už dvių kilometrų nuo Palčini, pietų pusėje, matėsi Molotovo vardo kolchozas. Mes ten ir nuėjom. Galle kolchozo mus sutiko kelios moterys, joms vėl reikėjo aiškintis, kas mes esam. Atsisėdom ant žvyruobės krašto pailsėti. Petruitis skundėsi, kad jam labai bloga ir toliau eiti negalės. Moterys patarė mums eiti į kolchozo fermą (pieninę), kur galėsim gauti pieno ir patokos (dirbtinio medaus). Petruitis nenorėjo eiti ir į fermą, bet likti kurį laiką prie žvyruobės, o vėliau eiti į mišką.

Aš nežinojau, ką daryti. Nenorėjau Petruiti vieną palikti, bet nenorėjau likti ir tame kolchoze, arti judraus vieškelio, kuris iš kolchozo matėsi. Reikėjo laukti, kad netrukus tuo vieškeliu trauksis raudonosios armijos dalys, ir nemažai raudonarmiečių pasieks ir tą kolchozą. Aš norėjau eiti į pietus, toliau nuo vieškelio, bet Petruitis atsisakė. Pasakiau, kad su juo ir aš pasiliksiu, bet Petruitis protestavo.

— Nėra jokio reikalo mum abiem čia žūti. Tu, Juozeli, eik ir įieškok būdų išsigelbėti. Aš negaliu toliau eiti ir čia pasiliksiu. Jei tau pavyks išsigelbėti, pranešk mano namiškiams, kur aš likau. Jei pasveikė, parvykčiau namo, pranešiu apie tave.

— Į ką bus panašu, jei aš čia tave paliksiu ant žvyruobės kranto? Ku tu vienas sirgdamas pasidėsi ir kas tave slaugys?

— O į ką bus panašu, jei tu čia mane beslaugdama drauge su manimi vėl pateksi į tų velnių raras. Bent vienas, kuris galim, turime išsigelbėti. Poros valandų kris karštis, aš ir vėl galėsiu nulįsti į mišką, o tu eik, tik greičiau eik, kol dar niekas neatkreipė į mus dėmesio.

Petruičiui pasisekė mane itikinti, kad nėra reikalo abiem ten pasilikti. Su didžiausiu nenoru sutikau jį palikti. Nuoširdžiai su juo atsibučiavom ir išsiskyrėm: jis paliko prie Molotovo vardo kolchozo, o aš su gudu nuėjau pietų kryptimi.

bet visad gyvai jį sekė — tai 1919 m. redaguodamas "Lietuvą", tai sielodamasis tėvynės nelaimėmis ar džiaugdamasis jos laimėjimais Nepriklausomojo gyvenimo laikais. Kultūros ir visuomenės darbo sūkurį jis buvo nuo pat mokyklos suolo ir jautriai atsliepavo į kiekvieną žymesinį įvyki. Jis yra parašęs ne tik daug grožinės literatūros kūrinių, mokslinių studijų, bet ir daugybę straipsnių įvairiausiais klausimais.

Poeto intuicija Sruoga labai anksti pajuto tuos pavojus, kuriuos Lietuvai nešė abudu okupantai — maskolius bolševikas ir vokiečius fašistas. Vokiečių gestapo jis buvo suimtas kaip lietuvių tautos įkaitas kartu su 48 kitais lietuviais (jų tarpe prof. Jurgučiu, prof. M. Mackevičium, Germantu, kunigais S. Yla, A.

Lipniūnu ir kt.), ryšium su vokiečių paskelbtąja mobilizacija Lietuvoje Lietuvos Gestapo viršininkas Jaeger pasakė tada B. Sruogos žmonai:

"Jei Lietuvos jaunimas eis į kariuomenę, jūsų vyras bus laisvas, jei ne, tai..." Nesunku buvo suprasti nebaigto sakinio žodžiai: pasmerktas mirti!

Karui pasibaigus Balys Sruoga palaužta sveikata atsidūrė Lietuvoje. Jam pernelyg sunku buvo kelti maskolių okupaciją. Verčiamas rašyti pagal komunistų užsakymus, jis kiek galėdamas priešinosi ir — nenusilenkė. Vienišas, visa savo esybe nepakęsdamas naujos vergijos, jis nebeatlaikė dvasinės prievartos. Mirė 1947 m. spalio 16 d. vos 51 metų amžiaus, pačiame kūrybos pajėgume.

Man ir Petručiui jau sugrįžus į Lietuvą, paaiškėjo, kad jis nuo mūsų atsiskyrė tik todėl, kad labai bijojo būti tarp žmonių ir norėjo grįžti į mišką. Savo knygoje "Kaip jie mus sušaudė" jis sako, kad nuo mūsų atsiskyręs, jis nuėjo į mišką.

Atsiskyrę nuo Petručio, mes su gudu nuėjom apie keturis kilometrus pietų kryptimi ir netoli vieno kolchozo sustojom retai krūmais apaugusioje pievoje. Nakvojom gale kolchozo tuščioj daržinėj. Tą naktį už keliolikos kilometrų vakarų pusėje aiškiai girdėjosi smarkus artilerijos šaudymas. Apie vidurnaktį daug lėktuvų praskrido rytų kryptimi ir netrukus pasigirdo smarkus bombardavimas. Tai buvo ženklas, kad vokiečiai jau netoli.

Liepos 1 d. praleidom daržinėj ir tik trumpam laikui buvom išėję į pievą prie upelio atsigerti. Pavakary jau daug arčiau, negu naktį, prasidėjo smarkus artilerijos šaudymas ir tęsėsi apie dvi valandas.

Saulei leidžiantis, nuėjom į kolchozą. Viename kieme pamačiau šulinį ir ant svirties kablo kabantį medinį kibirą. Namu priebuty, ant suolo sėdėjo apyšenis vyras, o ant kito suolo — jauna švariai miestietiška apsirengusi mergaitė. Įėjęs į kiemą, paprašiau vyrą leisti mums atsigerti. Jis ne tik leido atsigerti, bet pakvietė mus pas save ant suolo atsisėsti. Užsimezgė kalba. Vėl klausimai: kas mes, iš kur ir t.t. Aš jam pasakojau, kaip ir kitiems, tą pačią istoriją. Kitoje pusėje sėdėjusi mergaitė tylėjo ir visą laiką mus stebėjo. Baigęs pasakoti, aš paklausiau šeimnininką, ar mes negalėtume jo daržinėj pernakti? Jis leido ir pasakė, kad daržinėj yra pernykščio šieno, ant kurio galėsim atsigulti. Gudas tuojau atsiveikino ir nuėjo į daržinę, aš dar likau.

Gudui nuėjus, šeimnininkas paklausė, kodėl mes bėgam nuo vokiečių? Argi jie toki baisūs, kad nuo jų reikia bėgti? Jis netiki, kad vokiečiai būtų blogesni už komunistus. Nežinodamas, su kuo kalbu, buvau atsargus ir negalėjau atvirai pasisakyti. Į mūsų kalbą įsiterpė ir ant kito suolo sėdėjusi mergaitė. Ji buvo jaunesnioji šeimnininko duktė, Minsko universiteto studentė medikė. Ji paklausė, kaip vokiečiai vertina rusų augstąsias mokyklas? Ar jie pripažins tose mokyklose išeitąjį mokslą, užėmę Gudiją? Aš atsakiau, kad to nežinau, nes mažai vokiečius pažįstu. Netrukus šeimnininkus atsiveikinau, teisindamasis, kad esu labai pavargęs, ir nuėjau į daržinę, atsiguliau ant šieno ir greit užmigau.

Iš miego buvau pažadintas smarkaus artilerijos šaudymo pietvakariuose. Kautynės vyko ne toliau trijų kilometrų, girdėjosi ir sunkių kulkosvaizdžių šaudymas. Po kokios valandos šaudymas nutilo, o po pusvalandžio išgirdom tankus važiuojant iš vakarų į rytus. Rytuose buvo girdimi stiprūs bombardavimai. Mes pribėgom prie daržinės sienų ir per plyšius žvalgėmės, bet artimoje apylinkėje nieko nesimatė. Atsigulėm į sieną ir laukėm ryto.

Liepos 2 d. iš pat ryto matėm nedideles grupes ir atskirus raudonarmiečius kolchoze ir praeinančius laukais ir pievomis pro kolchozą. Visi traukė į rytus. Apie 12 val. išgirdom rytuose smarkų artilerijos šaudymą, maždaug už 10 kilometrų. Buvo aišku, kad tame bare raudonosios armijos dalys buvo nublokštos, ir mūsų kolchozas jau vokiečių kariuomenės žinioje, bet mes dar iš daržinės nėjom, nes vis dar matėm raudonarmiečius, einančius pro kolchozą rytų kryptimi. Su jais susitikti vengėm. Daugumas raudonarmiečių buvo be ginklų, kai kurie basi, be kepurų ir vienmarškiniai.

Apie 5 val. užėjau pas šeimnininką į kambarį. Jis buvo vienas. — Na, kaip jaučiatės? Galit džiaugtis, jums jau nėra reikalo daugiau slapstyti. Vokiečiai jau nuvijo rusus už 15—20 kilometrų, — sutiko mane šeimnininkas.

— Aš nesuprantu, ką jūs norit pasakyti, — stengiausi nuduoti nesuprantas jo. — Būkit ramus, aš žinau, kas jūs esat. Vakar buvot neatsargus. Norėdamas užsidedgti papirosą ir, imdamas iš kelnų kišenės degtukus, jūs atvertėt palto skverną. Aš pamačiau jūsų karišką uniformą ir supratau, kas esat ir kodėl tokiam karšty nenusivelkat žieminio palto. Birželio 26 d. aš buvau Červenėj ir ten mačiau, kaip enkavedistai varė miesto gatvėmis didžiulę vorą kalinių. Voroje pastebėjau kelis vyrus, vilkinčius tokius pat, kaip ir jūsų uniforminiais drabužiais. Žinau, kad tą naktį enkavedistai sušaudė daug kalinių Červenės miške. Kai vakar pamačiau jus savo kieme, tai supratau, kad jūs abu likot gyvi tose žudynėse ir, laukdami vokiečių, slapstotės. Aš jau sakiau, kad jums jau nėra reikalo slapstyti, joks pavojus negresia. Prieš porą dienų, visi viršinininkai komunistai iš aplinkinių kolchozų pabėgo, juos palydėjo mūsų didžiausia neapykanta. Prasidėjus karui, mes, senesni žmonės, apsidžiaugėm ir laukėm vokiečių, tikėdamiesi, kad jie mus iš rusų bolševikų teroro išvaduos. Kitaip galvoja dalis mūsų jaunimo, ypač studijuojantieji augstosiose mokyklose. Vakar girdėjom, kuo susirūpinusi mano duktė: ar vokiečiai pripažins augstosiose bolševikų mokyklose išeitąjį mokslą? Koks ten "augstas mokslas" bolševikų universitetuose! Prieš porą metų mano vyresnioji duktė baigė Minsko universitetą, studijavo mediciną ir dabar jau gydytoja. Kokia ji gydytoja, — su pašalpa kalbėjo šeimnininkas, — priešrevoliucinių laikų felčeriai daugiau nusimano už dabartinius gydytojus.

Šeimnininkui baigus kalbėti, aš atvirai pasisakiau, kas esu. Tuo laiku atėjo ir gudas iš daržinės. Šeimnininkas pavaišino abu balta duona ir rūgštom pienu. Mes valgėm, o jis pasakojo apie savo gyvenimą.

Prieš kolektyvizaciją jis buvo ūkininkas, turėjo keliolikos ha žemės ūki ir atliekmu laiku vertėsi vežiko verslu Červenės mieste. Paskelbus kolektyvizaciją, jo, kaip vežiko, nevertė dirbti kolchoze. Kaip ir kitiems, jam buvo palikti trobesiai, 3/4 ha daržo, arklys, vežimas ir rogės. Nežiūrint to, kad už leidimą verstis vežiko amatu metams mokėjo 5000 rublių, jis gyveno daug geriau už kolchozininkus ir pajėgė dvi dukteris leisti į universitetą.

Mums baigiant valgyti, į kambarį įbėgo iš gretimo kolchozo apyjaunis vyras ir paklausė:

— Ar pas jus germanų dar nėra?

— O iš kur jie pas mus gali būti? — savo ruožtu paklausė šeimnininkas.

— Ar tai jūs dar nežinot, kad pereitą naktį jų labai daug pravažiavo pro mūsų kolchozą? Šį rytą buvo kiti sustoję, bet po poros valandų ir tie išvažiavo. Prieš valandą vėl nauji atsirado. Nu, i čudnoj narod eti germancy! — Na, ir stebėtini žmonės tie vokiečiai! Ir tie, ryte buvusieji, ir dabartiniai, kai tik sustoja, tuoj pusnuogiai išsirengę, pradėjo batus valyti, skustis, praustis ir šepetukais dantis valyti, tartum jie rengėsi į balų. Nei vienas pėsčia neina, visi važiuoti. Na, ir duos jie ruskui į kailį! O pas mus atbėgę žydėliai iš Minsko, pamatę vokiečius, verkia ir sau plaukus rauja. Ir gerai tiems parkoms, užteks jiems ponauti, daugiau mums ant sprando jie nesėdės! — baigė savo pranešimą atbėgęs kolchozininkas.

Iš to, kokia pakilia nuotaika jis pasakojo apie vokiečius, galima buvo suprasti, kad ir jis jų laukė. Grįžtant į Minską ir kalbant su gudais kolchozuose patyriau, kad beveik visi jie vokiečių laukė. Labai gaila, kad vokiečiai juos apvytė.

Pavalgęs, padėkojau šeiminkui už vaišes, širdingai su juo atsisveikinau ir su gudu išėjau į vokiečių užimtą kolchozą, kuris buvo už poros kilometrų.

VOKIEČIŲ KARIUOMENĖS ŠTABUOSE

Eidami pas vokiečius, sutikom keturis beginklius raudonarmiečius. Visi buvo be diržų, du vienmarškiniai ir basi. Visi atrodė labai pavargę. Vienas jų paklausė, kur mes einam? Sužinojęs, kad einam į artimiausią kolchozą, jis išpėjo, kad ten yra vokiečiai. Aš atsakiau, kad mes kaip tik pas juos ir einam. — Argi jūs vokiečių nebijot? Mūsų pulko komisaras mums pasakojo, kad vokiečiai, pakliuvusiems į nelaisvę raudonarmiečiams, nupjausto ausis ir nosis, išbado akis ir įvairiai kankina. Ar tai tiesa? — paklausė vienas raudonarmietis.

Aš atsakiau, kad komisarai jiems melavo, kad vokiečiai nėra barbarai ir paimitų belaisvių nekankina, kad tik enkavedistai taip su žmonėmis elgiasi.

— Kaip jūs manot, ką vokiečiai su mumis darys, jei mes pas juos nueisim? — toliau klausinėjo tas pats raudonarmietis.

— Aš pakartojau, kad vokiečiai jūsų nekankins, bet pasiųs į belaisvių stovyklą.

— Jei taip, tai mes eisim drauge su jumis pas vokiečius. Mūsų pulkas sumuštas ir išsklaidytas, ir mes nežinom, kur eiti ir ką daryti, — guodėsi raudonarmietis. Aš jam nieko neatsakiau.

Pasikėlėm ant kalvos ir už jos pamačiau už kilometrą ant kitos kalvos vokiečių užimtą kolchozą. Visi keturi raudonarmiečiai ėjo paskui mus. Eidamas toliau, nusivilkau paltą ir užsimečiau ant peties. Priartėjus per pusę kilometro prie kolchozo, pamačiau vokiečių sargybinių, stovintį po medžiu prie namo. Kai aš buvau nuo jo maždaug už dešimt žingsnių, jis sušuko: stok, rankas augštin! Aš sustojau ir iškėliau rankas. Sargybinis, atkišęs pistoletą, priėjo arčiau ir paklausė, ar turiu ginklą. Atsakiau, kad neturiu. Jis dar paklausė, ar aš esu komisaras? Aš nusišypočiau ir atsakiau, kad nesu komisaras, bet Lietuvos kariuomenės atsargos pulkininkas Juozas Tumas.

Tuo laiku atėjo viršila, įsakė sargybiniui stoti į savo vietą ir mane paklausė, ar kalbu vokiškai, jei ne, tai kokiomis kalbomis kalbu. Atsakiau, kad vokiškai moku silpnai, esu lietuvis ir kalbu lietuviškai, rusiškai ir lenkiškai. Viršila mokėjo šiek tiek lenkiškai ir pasakė veslįs mane pas bataliono vadą. Gudui ir raudonarmiečiams jis įsakė pasilikti prie sargybinio ir palaukti.

Kolchoze matėsi nemažai vokiečių kareivių. Man su viršila pro juos einant, dviejose vietose jie klausė: Komisaras? Viršila atsakė, kad aš esu ne komisaras, bet Lietuvos kariuomenės pulkininkas.

Bataliono vadą, kapitoną, suradom vakariniame kaimo gale. Jis buvo dar jaunas vyras, atsiseiojęs munduro sagas, sėdėjo sulankstomaj kėdėj ir skaitė kažkokį raštą, retkarčiais pažvelgdamas į ant kelių išskleistą žemėlapi. Jam baigus skaityti, viršila atraptavo, kas aš esu ir kokiomis kalbomis kalbu. Taip pat pranešė apie gudą ir raudonarmiečius, paliktus prie sargybinio. Kapitonas apžvelgė mane nuo galvos iki kojų ir paklausė mano vardo ir pavardės. Po to įsa-

kė viršilai pakviesti vyr. leitenantą, kurio pavardę pamiršau, o man parodė sėstis netoli jo ant žolės.

Po kelių minučių viršila sugrįžo su vyr. leitenantu. Jis mokėjo rusiškai ir buvo prie bataliono vado vertėju. Su juo pagalba aš trumpai papasakojau apie savo išgyvenimus. Kapitonas atidžiai klausė, rašė į bloknotą ir porą kartų kažką žemėlapy pabraukė.

Man baigus pasakoti, kapitonas paklausė, ar iš mūsų voros daugiau nieko neilko artimiausiame miške ir durpynuose, kuriems būtų reikalinga pagalba? Jei tokia pagalba būtų reikalinga, tai jis pasiųstų savo kareivius. Aš jam padėkojau ir pasakiau, kad tokių žmonių nesutikau ir dar kartą priminiau Molotovo vardo kolchoze likusį pulkininką Petruitį. Kapitonas pasižiūrėjo į žemėlapi ir pasakė, kad tuo ruožu pražygiavo jų korpo kita divizija, ir jis tikisi, kad pulkininkas Petruitis dabar jau yra tos divizijos globoj. Toliau jis kalbėjo, kad po poros valandų jo batalionas išvyks, bet čia pasiliks keli sunkvežimiai, kurie ryt rytą vyks į divizijos štabą ir mane ten nuveš. Parodęs man, kur tie sunkvežimiai stovi, kapitonas palinkėjo laimingai sugrįžti į Lietuvą ir atsisveikindamas pasakė, kad iki divizijos mane globos lenkų kalbą mokąs viršila.

Nuo bataliono vado nuvykau prie sunkvežimio. Ten buvo 20 raudonarmiečių belaisvių, jų tarpe — ir drauge su manim atvykę. Gudas sėdėjo nuo jų nuošaliau, prie jo ir aš atsėdau.

Daugumas raudonarmiečių buvo vienmarškiniai ir be kepurų, kai kurie basi. Mažomis grupelėmis sėdėdami ar stovėdami, jie garsiai dalinosi išpūdžiais apie paskutinių dienų įvykius. Iš jų kalbų galima buvo suprasti, kad jie nesigaili, pakliuvę į nelaisvę.

Aš atkreipiau dėmesį į vieną raudonarmietį. Jis buvo nerusas. Pastebėjau, kad kiti jį skriaudė.

Saulė leidžiantis, batalionas išvyko, liko tik sunkvežimiai su šoferiais ir keli kareiviai. Netrukus, iš kolchozo atėjo viršila ir pasiūlė man nakvoti sunkvežimio. Padėkojęs atsakiau, kad man bus geriau miegoti po atviru dangum. Viršila pasakė, kad ryt, saulei tekant išvažiuosim ir ilpo į sunkvežimį, jį pasekė šoferiai ir kareiviai, tik vienas, ginkluotas automatu, pasilikio sargyboj.

Sugulė ant žolės ir belaisviai. Visų skriaudžiamas nuo kitų atsiskyrė ir atsigulė už penkių žingsnių nuo manęs. Jis buvo basas, be kepurės ir vienmarškinis. Gindamasis nuo uodų, jis negalėjo nė minutės ramiai pagulėti. Rankomis braukė uodus nuo veido, galvos ir kaklo, basomis kojomis viena kitą trynė ir gailiai į mane žiūrėjo. Man pagallo visų skriaudžiamo vargšo. Gulėjau apsilvilkęs paltu. Pakėlęs vieną skverną, ranka jam parodžiau ateiti pas mane ir listi po paltu. Jis suprato ir kulverčiais atriedėjęs, palindo po skvernu ir, kamuoliu susirietęs, nugara prisiglaudė prie manęs. Po poros minučių iškišo nosį ir daryta rusų kalba paklausė:

— Tu ne rusas?

— Ne, ne rusas, — atsakiau.

— Kas tu?

— Lietuvis.

— Lietuvis... Lietuvis... Lietuvis... — kelis sykius kartojo. — Aš tadžinas.*) Lietuvis, tadžinas — geras, rus negeras. Rus tadžinas mušti, tadžinas nemylėt rus, jis mylėti lietuvis. Tadžinas, lietuvis būti drauge. Ar

*) Tadžių Tarybų Socialistinė Respublika yra Vidurinėje Azijoje, į pietus nuo Kazakstano ir į šiaurę nuo Afganistano.

2 p. D. L. K. Algirdo pulko vadas
plk. J. Tumas savo kabinete
1938 m.

Iz. Girčio nuotr.

lietuvis mylėti tadžinas? — visą galvą iškišęs, klausė vargšas tadžinas.

Aš atsakiau, kad ir aš jį myliu ir kad ryt mes važiuosim drauge. Jis dar labiau prie manęs prisiglaudė, galvą ir basas kojas paslėpė po mano paltu ir greit užmigo.

Liepcs 3 d., saulei tekant, išvykom į divizijos štabą. Tadžikas nuo manęs nesitraukė. Sėdant į sunkvežimius, viršila pasiūlė man sėsti prie šoferio, bet kai aš ten atsėdau, tadžikas, šaukdamas: lietuvis, tadžikas drauge! norėjo prie manęs atsisėsti. Buvau priverstas drauge su juo ir keliais kitais belaisviais važiuoti sunkvežimy.

Po gero pusvalandžio, įvažiuoju į mišką ir sustojom. Tame miške, prie kelio, buvo rusų paliktas kariškos aprangos sandėlis. Viršila įsakė vienam kareiviui nuvesti belaisvius prie to sandėlio, kad jie galėtų iš jo pasirinkti kam ko trūksta. Viršilai prašant, aš jo įsakymą paaiškinu belaisviams rusiškai. Po kelių minučių belaisviai grįžo apsirengę naujais uniforminiais drabužiais ir apsiavę naujais odiniais batais. Tadžikas nuplėšė nuo kepurės raudoną žvaigždę, numetė ant žemės ir kojomis ją sutrypė. Visi belaisviai džiaugėsi naujais drabužiais bei batais ir gyrė vokiečius.

Po geros valandos atvažiuoju į divizijos štabą, kuris buvo sustojęs miške palapinėse. Viršila įsakė visiems iš sunkvežimių išlipti, o pats įėjo į vieną palapinę ir po kelių minučių iš jos išėjo su kapitonu. Pastarasis pakvietė mane prieiti prie jo ir paklausė:

— Ar jūs tikrai esat Lietuvos kariuomenės pulkininkas?

— Taip, esu Lietuvos kariuomenės atsargos pulkininkas. Jis kariškai pasisveikino ir klausinėjo toliau.

— Kada jūs buvot iš kariuomenės paleistas?

— 1940 m. birželio 25 d.

— Tai jau rusų kariuomenei Lietuvą okupavus?

— Taip.

— Gailiuosi, kad negaliu su jumis ilgiau pakalbėti ir išgirsti, kiek jums teko nuo rusu nukentėti. Po pusvalandžio divizijos štabas kelsis į kitą vietą, jus motociklu nuveš į mūsų korpo štabą, ten jūs ir pasakosite viską... O šis kas toks?

Aš atsisukau ir už savo nugaros pamačiau stovintį tadžiką. Trumpai papasakojau kapitonui, kas jis toks ir kaip vakar vakare su juo susipažinau. Jis nusišypsavo ir pasakė, kad tadžikas yra tikras gamtos vaikas, kultūros dar nesugadintas, ir kitokiose aplinkybėse aš galėčiau turėti pilnai man atsidavusį ir ištikimą draugą.

Mano pasikalbėjimas su kapitonu vyko su viršilos kaip vertėjo, pagalba. Po pasikalbėjimo viršila nuėjo prie sunkvežimių, o kapitonas grįžo į palapinę, iš jos išnešė man kėdę ir prašė palaukti, kol atvyks kareivis su motociklu. Tadžikas atsisėdo prie manęs ant žemės.

Po kelių minučių atvyko kareivis su motociklu, prie jo buvo priekaba. Išėjęs iš palapinės, kapitonas padavė kareiviui užlipytą voką, palinkėjo man greit sugrįžti namo, kareiviui įsakė pasodinti mane į priekabą ir važiuoti. Tadžikas suprato, kad aš išvažiuoju, o jis pasiliiks. Rankomis apkabino mano kojas ir garsiai verdamas šaukė: tadžikas, lietuvis drauge! Lietuvis geras, tadžikas nepalikti! Jis buvo dar jaunas, 19–20 metų, augšto ūgio, petingas ir stiprus ir taip tvirtai laikė apkabinęs mano kojas, kad aš negalėjau nė iš vietos pajudėti. Man buvo gaila jį palikti, bet kitos išeities nebuvo. Aš bandžiau jam išaiškinti, kad mes negalėsime ilgiau drauge pasilikti ir visaip jį raminau, bet jis neklusė ir mano kojų nepaleido. Kapitonas su kareiviui, matydami tą vaizdą, tik pečiais traukė. Tuo laiku nuo sunkvežimių atėjo viršila su dviem kareiviais. Kapitonas jiems įsakė tadžiką nuo manęs atitraukti. Tik po kelių minučių trims vyrams pavyko tadžiką nugalėti ir mano kojas išvaduoti. Aš paskubėjau prie motociklo, nedrįsdamas, kaip koks išdavikas, nei į akis jam pažiūrėti. Mano akys buvo pilnos ašarų.

Dėl blogo kelio korpo štabą, apsisostojusį kadaise buvusiam dideliame dvare Blonj, pasiekėm tik po pusantros valandos. Lauko žandaras mus sulaikė prie kiemo vartų ir, patikrinęs kareivio dokumentus, nurodė, kur yra štabo raštinė. Pervaziavom dvaro kiemą ir sustojom prie didžiulio, šešiais ratais, autobuso. Jame ir buvo korpo štabo žygio raštinė.

Mano šoferis trumpai pasikalbėjo su išėjusiu iš autobuso raštininku ir abu nuėjo į medinį namą, ku-

riame gyveno korpo vadas ir kiti štabo karininkai. Po keliolikos minučių abu grįžo. Šoferis išvažiavo, o raštininkas išėjo iš autobuso sudedamą kėdę, pastatė ją po dideliu plačiašakiu ažuolu ir pasiūlė man atsisėsti. Jis sakė, kad karininkai dar miega, ir man teks jų gerokai palaukti.

Sėdėjau ir mačiau, kodėl mane tik vieną čia atvežė, o gudą paliko drauge su raudonarmiečiais belaisviais prie diviziono štabo? Kokia gali būti to priežastis? Ar tik todėl, kad esu karininkas, ir vokiečiai norės kokių nors žinių iš manęs gauti, ar yra kitos priežastys?

Netrukus, tas pats raštininkas atnešė man dėžutę cigarečių ir degtukų. Padėkojęs, aš jam pasakiau, kad prieš užsirūkant, norėčiau vandens atsigerti. Jis tuojau atnešė katiliuką šiltos saldytos kavos, baltos duonos ir šveicariško sūrio. Padėkojau už taip gausius pusrūčius ir skaniai pavalgiau.

Maždaug po poros valandų atėjo prie to paties ažuolo kareivis ir atsinešė rusišką automatinį šautuvą. Atsisėdęs greta manęs ant žemės, jis paprasė parodyti, kaip tą automatą išnarstyti ir vėl sudėti. Man dingtelėjo mintis, kad jis nori mane išbandyti ir kita mintis: argi vokiečiai kuo nors mane įtaria? Aš atsakiau, kad Lietuvos kariuomenė tokių šautuvų nevar-tojo, ir aš nežinau, kaip jis išnarstomas ir sudedamas. Kareivis pats pradėjo šautuvą narstyti ir po kiekvieno veiksmo mane klausė, ar teisingai? Aš atsakinėjau, kad nežinau. Šautuvą išnarstęs ir vėl sudėjęs, kareivis, nežinia už ką, man padėjo ir pasišalino.

Tik apie 12 val. prie autobuso atėjo generalinio štabo uniformoje kapitonas, du vyr. leitenantai (vienas jų kalbėjo rusiškai) ir vienas, apie 60 metų, vienasmarškinis, be kepurės, viena basa, tvarsčiais per blauzdą apraišiota koja, vyras. Tai buvo vertėjas. Iš jo viršutinį kelnį spėjau, kad ir jis dėvėjo karišką uniformą. Kapitonas ir vienas vyr. leitenantas atsisėdo ant kėdžių, kitas vyr. leitenantas liko stovėti, o vertėjas atsisėdo ant žemės. Raštininkas pakiošo po jo apraišiota koja pripūstą guminę pagalvėlę. Kapitonas pakvietė mane su kėde prislinkti prie tos grupės ir pradėjo kvosti.

Pirmieji klausimai, kaip ir kiekvieną tardymą pradedant: vardas, tėvo vardas, gimimo data ir vieta, išeitas bendras ir karinis mokslas, kada ir kur, ir toliau: karinės tarnybos pradžia ir kur, dalyvavimas karuose, kada ir kokiuose frontuose, tarnyba Lietuvos kariuomenėje, kuriose dalyse ir eitos pareigos, atleidimas iš kariuomenės, kada ir kodėl, suėmimas, trumpai apie gyvenimą ir suimtųjų nuotaikas kalėjime ir bendrai apie viską iki atvykimo į bataliono štabą.

Kapitonas klausinėjo, vertėjas vertė iš rusų į vokiečių kalbą mano atsakymus ir iš vokiečių į rusų kalbą kapitono klausimus; vyr. leitenantas, garsiai kartodamas vertėjo žodžius, greitai rašė. Kiekvieną surašytą lapą, vertėjas garsiai perskaitydavo ir perduodavo kapitonui, pastarasis — raštininkui, kuris autobuse mašinėle perrašinėjo. Kitas vyr. leitenantas, du, tris, perrašytus mašinėle lapus, nešiojo į medinį namą, tur būt, štabo viršininkui. Porą kartų, grįžęs iš medinio namo, jis raportavo kapitonui, kad generolas jį kviečia.

Mane klausinėjo kellas valandas. Man baigus pasakoti, kapitonas tarė:

— Pasakodamas, jūs minėjot (žiūrėdamas į bloknotą) pulkininkus: Giedraitį, Petraitį, Rusteiką, Šaraušką, Š., prof. K. ir kitus. Ar buvo drauge su jumis kunigas Petraitis?

— Taip, buvo du broliai kunigai Petraitiai.

— Gerai, jei jūs pažįstat kun. Petraitį, tai greit jį pamatysit.

Kapitonas įsakė antram vyr. leitenantui pakviesti kun. Petraitį. Po kelių minučių pamačiau ateinantį su vyr. leitenantu kun. Prana. Nepaprašęs leidimo, aš pakilau nuo kėdės, peršokau per vertėjo ištiestas kojas ir bėgte pasileidau prie kun. Petraitio. Pamatęs mane, jis paliko palydovą ir bėgo prie manęs. Mes susitikom vidury didžiulio kiemo ir apsikabinę kelis sykus pasibučiavom. Aš paklausiau apie jo brolių, kun. Antaną. Jis atsakė, kad brolis su vienu lietuviu iš Kauno sėdi prie kiemo vartų. Tuo laiku prie mūsų priėjo vyr. leitenantas ir paprasė jį grįžti pas brolių, sakydamas, kad netrukus ir aš pas juos ateisiu.

— Dabar nėra jokios abejonės, kad jūs tikrai esat pulkininkas Tumas, — pasakė vyr. leitenantas, mums grįžtant prie kapitono.

— Ar buvo abejonė dėl mano tapatybės?

— Taip. Tos abejonės priežastimi buvo jūsų kariška uniforma. — Paskutinį sakinį jis pabaigė sakyti jau prie kapitono.

— Apie kokią uniformą jūs kalbat? — paklausė kapitonas.

— Aš pasakiau pulkininkui (pirmą kartą mane pavadino pulkininku), kad jo kariška uniforma kėlė abejonių dėl jo tapatybės, — atsakė vyr. leitenantas.

— Taip, jūsų uniforma buvo priežastimi, kad mes abejojom dėl jūsų asmens. Jūs pasakojot, kad jau nuo birželio 29 d. su pulkininku Petručiu ir vienu gudu vaikščiojot po kolchozus. Vietiniai gyventojai matė jūsų uniformą, ją matė ir raudonarmiečiai, kurių keturis, kaip pranešė bataliono vadas, jūs atsivedėt į jo štabą. Mums buvo neaišku, kaip atsitiko, kad kolchozuose niekas jūsų nesuėmė, — kalbėjo kapitonas.

— Mano uniforminių drabužių niekas nematė. Vaikščiodamas po kolchozus, aš buvau apsilvilkęs šita žemišni paltą ir jį nusivilkau tik tada, kada pamačiau netoli manęs vokiečių sargybinių.

— Donner Wetter! — sušuko kapitonas. — Tokia-me karšty jūs kelias dienas savo prakaitė šutot! Ar gi negalėjot uniforminius drabužius sukeisti su koku nors kaimiečiu į jo skarminus?

— Tokia mintis man ir į galvą neatėjo. Antra vertus, joks kaimietis nepanorėtų keisti savo skarminus į mano uniforminius drabužius.

— Tiek to, dabar jau nėra abejonės, kad jūs esat pulkininkas Tumas. Jūsų klausinėjimas baigtas, ir netrukus jūs gausit leidimą grįžti į Lietuvą.

— Koks likimas manęs laukė, jei kunigai Petraitiai nebūtų čia atvykę?

— Nieko baisaus. Mes nesam rusai enkavedistai ir jūsų būtime nešaudė. Neturėdami galimybės toliau aiškinti jūsų tapatybę, būtime jus pasiuntę į rusų belaisvių stovyklą. Jūs sakėt, kad turit pažįstamų Vilniuje ir Kaune. Stovyklos vadovybė būtų jus ten ir pasiuntusi.

— Kaip ilgai būtų reikėję man laukti belaisvių stovykloj?

— Gal mėnesį, o gal ir ilgiau. Tai priklausytų tik nuo to, kaip greit mums pavyks sutvarkyti susisiekimą geležinkeliais į Lietuvą.

Mano laimė, kad laiku atvykę į korpo štabą kunigai Petraitiai, išgelbėjo mane nuo belaisvių stovyklos.

Bus daugiau

ANTANAS LELIUSIS

M A L D O S

TU, VIEŠPATIE, žinai, kaip lūžta žodis
šturpiam patrankų gaudesys,
o meilės niekas tiek nerodys,
kiek mirštantis laukuos karys.

Tu, Viešpatie, matai—mums stingsta lūpos,
sukepo kraujas, mirštančio širdis.
Šalia manasis brolis šaukia, klumpą,—
aplink mažytės kraujo gėlės supas:
— O, Viešpatie,
esu karys . . . ,
ir lūžta žodis prakeiksmų ugnyse.

R Y T I N Ė

Pro mirštančią naktį vyturėlis,
nuo pilko grumsto pasikėlęs,
gieda rytmetines;
aplink aidai įkyrūs,
širdis skausme panirus,
sulaužo maldą ir rankas.
Bet, Viešpatie, Tu žinai,
ko prašo mirštantys kariai!

D I E N I N Ė

Diena. Saulė ašaroms pravirksta
ir miršta dūmų debesys,
o Tu kruvinais laukais atklysti,
surinkti gyvastis jaunas.
— O, Viešpatie, šaukiame taves,
surink kartu ir mūsų kruvinas maldas!

Kiršai,
1944. VII. 19

V A K A R I N Ė

Nuskęsta saulė — mirštančių skausmų pabūgo,
numiršta sielvartu nendrė,
pro tavo, Viešpatie, didingą kryžių,
ištiesiam nuovargiu rankas,—
kovojo pamiršome maldas.

N A K T I N Ė

Numiręs žodis. Akyse rainos žvaigždės.
Numiręs kraujas gyvojo širdyje
— Viešpatie, pamiršom melstis vaizdžiai,
mes, — ne pariziejai bažnyčių tarpdury,—
dar viltį paskutinę turime Tavyje!
Pamiršome maldas griūvančių bažnyčių,
mes nešame gyvų širdžių aukas,
o pariziejams vis patyčios,
kam pamiršome žodžių maldas.
Bet, Viešpatie, kaip melsis lūpomis karys,
kai kraują geria žemė ir plaka mirtimi širdis!

P A S K U T I N Ė

Dangun nekyla jokios rankos,
nei mūsų širdys, — vien ginklai.
Ir kokios maldos mūsų menkos,
tu, Viešpatie, vienas žinai:
— mirtimi kerštą išpirkau . . .

SUSKALDYTO ATOMO SUKELTI RŪPESČIAI

VLADAS MINGĖLA

Atomo skaldymu susirūpinta tik XX amžiuje. Šio amžiaus pradžioje, jau po 1920 m., fizinių-cheminių mokslų mokslininkai savo raštuose bei straipsniuose dar tvirtino, jog atomą suskaldyti beveik neįmanoma. Teko skaityti vokiečių spaudoje panašius palyginimus, esą: "Suskaldyti atomą yra taip pat sunku, kaip tamsiame kambary, iš dešimt metrų atstumo, pataikyti iš pistoleto į adatos smaigalį"... Kaip žinia, vokiečių prof. dr. O. Hahn 1939 m. vis dėlto pataikė "pistoletu iššauta kulka" į minimą adatos smaigalį. Dr. O. Hahn pradėjo uranijaus atomo branduolio skaldymą neutronų teikiama energija (yra tvirtinimų, jog dr. Enrico Fermi metais anksčiau tą pat yra padaręs).

Šios srities mokslinių tyrinėjimų darbai be perstojo buvo tęsiami. Vokiečių mokslininkai nustatė, jog atominėi bombai pagaminti būtinas uranijaus izotopas U-235, nes gamtoje aptinkamas uranijus kalbama izotopo teturi vos 07%. Augšto grynumo izotopo — U-235 — pagaminimas be galo brangus, o be jo apsieiti neįmanoma.

Vokietiją valdant Hitleriui, 1939.IX.1 d., kilo karas. Hitlerio įsakymu žymiausi Vokietijos mokslininkai fizikai-chemikai ir kt. dieną ir naktį dirbo, kad pagamintų atominę bombą. Tiems darbams vadovavo žymiausias pasaulio chemikas-fizikas dr. O. Hahn; kartu su juo dirbo dr. Lise Meitner ir dr. Fritz Strassmann. Dėl antisemitinės Hitlerio politikos prof. dr. Albert Einšteinas (reliatyvinės teorijos autorius), gelbėdamas savo gyvybę, pasitraukia iš Vokietijos. Kiek vėliau pabėga žymi mokslininkė, dirbusi mokslinį darbą Kaiserio Wilhelmo Institute Berlyne (kartu su dr. O. Hahn ir dr. Fritz Strassman), dr. Lise Meitner (žydė), kuri gavo darbo Danijos universitete — Kopenhagoje. Dr. L. Meitner visus eksperimentinių bandymų su Strassmann ir Hahn atliktus rezultatus kruopščiai kopijavo, ir vokiečių karinius siekimus supratusi, savo studijų išdavęs išteikė žymiajam Danijos fizikui m. prof. dr. Niels Bohr. Pastarasis visą vertingą medžiagą, 1939 m. sausio mėn., išteikė JAV vyriausybei. Vokiečiams okupavus Daniją, dr. Niels Bohr atsидūrė Amerikoje. Jis čia parodė Amerikos sunaikinimo galimybes, kuriomis rūpinasi A. Hitleris. Kalbamų pavojų atidengimu susirūpino JAV mokslininkai — fizikai bei chemikai. Susidarė vadovaujančių mokslininkų grupė, būtent prof. dr. J. Robert Oppenheimer, dr. Lise Meitner, prof. dr. Albert Einšteinas, dr. Enrico Fermi, dr. Arthur J. Dempster, dr. Niels Bohr ir daug kitų. Atominių tyrinėjimų darbams vadovavo dr. J. Robert Oppenheimer. Iš karto atominiais bandymais Amerikos valdžia nesidomėjo: paskyrusi vos \$6000! Kiek vėliau JAV karo žvalgyba gavo patikimų žinių, kad vokiečiai atominės bombos gamybos srity padarė didelę pažangą. Londone ir Washingtone pagaliau laiku susirūpinta: imta realiai galvoti. Tuo reikalu Anglijos ministeris pirmininkas Winston Churchill turėjo svarbią, labai slaptą, konferenciją su JAV prezidentu F. D. Rooseveltu. Pagaliau nutarta skubotai organizuoti atominių ginklų gamybą, o svarbiausia rūpėjo atominė bomba. 1941 m. gruodžio 6 d., vos tik vieną dieną prieš žiaurų Pearl Harbor užpuolimą ir jo sunaikinimą, JAV valdžia viešai pareiškė, jog ji remia

ir remia atominių bombų gamybą visais valstybės ištekais.

Ir tikrai JAV pažadą įvykdė. Vyriausybė nesigailėjo bilijonų dolerių. Dirbta dieną ir naktį. Sukviesti Amerikon žymiausi atominių mokslų žinovai. Tačiau didžiausias pastangas ir įnirši bombos gamybai rodė žydai. JAV atominės bombos mokslininkų branduolį sudarė daugumoje irgi žydai: jiems vadovavo dr. Robert Oppenheimer (žydas).

ATOMINIAI SPROGDINIMAI J. A. VALSTYBĖSE

Po keturių metų kruopštaus darbo, pagaliau 1945 m. birželio 16 d., Alamagordo, N. Meksikoj (Los Alamos dykumoje), sėkmingai išsprogdinama pirmoji žandomoji bomba. O 1945 m. rugpjūčio 6 d. Hirošimoj (Japonijoje) išsprogdinta galinga atominė bomba virš gyvenamo miesto. Po trijų dienų, 1945 m. rugpjūčio 9 d., vėl virš Japonijos, Nagasaki m. išsprogdinama antroji bomba. Abi bombos išmestos iš B-29 skraidančios tvirtovės. Rezultatai buvo baisūs. Žuvo, arba buvo sužeista ar kitaip radijo aktyvių spindulių paliesta apie pusė milijono gyventojų. Tą skaičių dar ir šiandien stengiamasi mažinti. Po tokio baisaus bombardavimo Japonija tučtuojau besąlyginiai kapituliavo.

1951 m. žiemą Nevadoj įvykdyti 5 atom. sprogdinimai (nedidelių bombų); tą pat metų rudenį vėl Nevadoj įvykdyti 7 atom. sprogdinimai; 1952 m. pavasarį, irgi Nevadoj, įvykdyta 11 atom. sprogdinimų; 1955 m. pavasarį, Nevados dykumoj, įvykdyta net 14 atom. sprogdinimų.

Už JAV ribų, daugiausia Pacifiko rajone, amerikiečiai nuolatos vykdė visą eilę mažesnių ir kartu — galingų, branduolinių, ginklų sprogdinimų. Tuoj po karo, 1946 m. Bikini atole, vasaros metu, įvykdyti 2 atom. sprogdinimai; 1948 m. pavasarį, įvykdyti Eniwetok bandymų dykumoj 3 atom. sprogdinimai; 1951 m. pavasarį, Eniwetok, įvykdyti 4 atom. sprogdinimai; 1952 m. rudenį, Eniwetok, įvykdyti 2 atom. sprogdinimai; 1954 m. pavasarį Eniwetok, įvykdyti 3 atom. sprogdinimai; 1955 m. pavasarį, Pacifiko vandenynė įvykd. 1 stambaus masto sprogdinimas; 1956 m. gegužės mėn. vėl Pacifiko vandenyno rajone įvykdyta visa eilė sprogdinimų, be to, iš specialios skraidančios tvirtovės B-52 bombonešio (8 motorų — sprausminių) buvo išmesta į taikinį vandenilio bomba. Šis sprogdinimas buvo neregėto galingumo, tačiau dėl kažkokios klaidos nukrito ir sprogo apie 2 mylias nuo taikinio. 1957 m. jau numatyta išsprogdinti pati didžiausia vandenilio bomba.

ATOMINIAI SPROGDINIMAI DIDŽ. BRITANIJOJE

Anglai savo branduolinių ginklų sprogdinimus vykdė Australijos dykumoj. 1952 m. spalio 3 d. buvo vykdomi sprogdinimai Montebello saloj; 1953 m. spalio 15 d. atom. sprogdinimai buvo vykdomi Woomera Range — Vakarų Australijoj; 1953 m. spalio 28 d. toj pat vietoj buvo įvykdyti mažesnio masto keli atom. sprogdinimai; 1956 m. vėl ant Montebello salos buvo

tesiami atom. sprogdinimai. Pagaliau 1957 m. gegužės pradžioje anglai išsprogdino milžiniško masto vandenilio bombą. Šiuo vandenilio bombos pavykiu išsprogdinimu anglai iškilo į didžiųjų valstybių tarpą, t. y., susilygino su JAV ir Sovietų Rusija.

ATOMINIAI SPROGDINIMAI SOVIETŲ RUSIJOJ

Sovietų Rusija savo sprogdinimų grandinę pradėjo kiek vėliau po karo. Ji neturėjo atominio mokslo genijų. Tačiau, karą laimėję, rusai be jokios gėdos gaudė vokiečių mokslininkus, o ypačiai žymiuosius fizikus, chemikus bei įvairių raketinių ginklų konstruktorius. Į Rusiją buvo prievarta išvežtas dr. O. Hahn ir dr. F. Strassmann. Šimtus inžinierių-technologų, įvairių lėktuvų ir tankų konstruktorių rusai prisigaudė Vokietijoje. Medžiojo mokslininkus ir satelitinėse valstybėse. Beveik visi žymieji JAV atom. m. specialistai buvo žydų kilmės. O kai kurie jų komunistai (Fuks, Rosenbergai, L. Meitner) perdavė visas paslaptis rusams. Po to, 1949 m. rugsėjo 23 d. buvo išsprogdinta rusų pirmoji atominė bomba; 1951 m. spalio 3 ir 22 dienomis užregistruoti nauji atom. sprogimai; 1953 m. rugpjūčio 12 d.; 1954 m. rugpjūčio 23 d. įvykdyta jau visa sprogdinimų serija, be to, buvo tęsiami atom. sprogdinimai spalio 26 d.; 1955 rugpjūčio 4 d., rugsėjo 24, lapkričio 10 d. vėl užregistruota visa eilė sprogdinimų. Pagaliau 1955 m. lapkričio 23 d. įvykdytas didžiausias sprogdinimas: manoma, jog tai buvo vandenilio bombos išsprogdinimas. 1956 m. kovo 21 ir balandžio 2 d., rugpjūčio 24 ir 30 dienomis vėl buvo užregistruoti branduolinių ginklų sprogdinimai. 1957 m., Vakarų pasaulio įbauginimui, Chruščiovo įsakymu, išsprogdinta didelė vandenilio bomba.

Po visų tų branduolinių bombų sprogdinimų mokslininkai ėmė teigti ir įrodinėti, jog mūsų žemės atmosfera pajuto radioaktyviųjų spindulių neigiamą veikimą. Politikai, mokslininkai ir įvairūs intelektualai ėmė įrodinėti kalbamų spindulių žalingą grėsmę ne tik daiktų gyvenančiai žmonijai bei gyvūnijai, bet ir ateinančiom kartom. Susirūpinta. Amerikos kariniai, specialūs lėktuvai, atitinkamais matavimo aparatais apžūrė, nuolatos skraido ir tyrinėja ar tikrai tie radioaktyvūs spinduliai tiek gausiai pasklidę, jog gali sudaryti rimtą pavojų žmonėms? Kol kas, to baisaus žalingumo, Amerikos valdžia nepaskelbė.

Kol kas yra trijų rūšių atominės grėsmės įrodinėtojų:

1) kurie tvirtina, kad karui kilus ir masiniai panaudojus galingąsias vandenilio bombas, jų sprogimo smūgiai bus tiek stiprūs, kad jie gali išstumti žemę iš jos sukimosi ašies... o tas galėtų reikšti visos žmonijos pražūtį.

2) nuolatos darant bandymus prieš karą, o karo metu atominius ir vandenilio sprogdinimus pakėlus iki augščiausios ribos, esą radioaktyvūs spinduliai tiek sutankėsia, jog atmosfera busianti jais persotinta; visi vaļgomi gyvūliai, vaisiai apnuodyti, jog viskas, kas gyva ims sirgti, mirti... Atsirasiąs visuotinis nevaisingumas... O po to liksias mūsų žemės kamuolys tuščias ir šaltas, kaip mėnulis... Kadangi išmirsia ne tik žmonės, bet ir gyvūliai.

3) tuo tarpu švedų mokslininkas dr. Axel Hallenborg ir jo pasekėjai dažnai tvirtina ir reikalauja sustabdyti atominių bei vandenilio bombų sprogdinimus, nes jau šiuo metu, jo apskaičiavimų duomenimis, šiaurės ašigalis apsikrovė ledais ir pasidarė sunkesnis už Pietų ašigalį 18%. Tas vyksta todėl, kad virš šiaurės ašigalio pakibę radioaktyvūs debesys išsau-

kia kondensacijos procesą, kuris savo keliu, ledo ir sniego audromis kranta ir kloja ledo kalnais ašigalį. Dėl tos priežasties, esą mūsų žemė gali prarasti lygsvarą. O susvyravimas ir ašigalio vietos pasikeitimas reikštų visuotiną pasaulio ir žmonijos katastrofą. Dr. Axel Hallenborg teigia, esą prieš daugelį tūkstančių metų (apie 40,000 metų) mūsų žemė dėl kitų priežasčių buvo susvyravusi ir šiaurės ašigalis jau yra buvęs Havajų salyno vietoje. Ir ten esą buvę tik didžiuliai ledų kalnai... Po daugelio tūkstančių metų šiaurės ašigalis sugrįžo į savo vietą ir žemė lygsvarą atgavo. (Dr. Axel Hallenborg lankėsi JAV ir dėstė savo hipotezę prezidentui Eisenhoweriui).

Dukart buvęs JAV kandidatas į prezidentus Stevensonas daug įvairių baismų papasakoja: esą kaltos tos atominės ir vandenilio sprogdinamos bombos ir dėl klimato pasikeitimo. Jis ir daugis šimtų žymių intelektualų turi savo teorijas ir įrodinėja tų atominių tandymų kenksmingumą. Reikalaujama, kad JAV ir Didž. Britanija kalbamus bandymus sustabdytų: kitaip pražūtis ir visuotina katastrofa neišvengiama: ji artėja ne mėnesiais, bet valandomis.

Tačiau įdomu pareikšti į akis duriančią tiesą: kodėl gi niekas nereikalauja kalbamus atominės bei vandenilio bombų bandymus sustabdyti Sovietų Sąjungoje? Kodėl gi tas viskas taikoma tik demokratiniams kraštams?

Ar tik nebus tiesa, kad čia veikia į tų intelektualų smegenis rusiškasis, vergų rankomis iškastas, auksas, o kitiems, gal būt, veikia į protą komunistinio pasaulio užvaldymo idėjos saldumas... o juk tų idėjų įvykdymui, visi žino, skersai kelią stovi JAV su savo bazėmis ir atominiais bei hidrogeniniais ginklais, galingu karo laivynu ir aviacija.

LITERATŪRA:

1. U.S. News & World Report 1956 m. kompletas;
2. U.S. News & World Report 1957 m. sausio iki gegužės 24 d.;
3. Capt Burr W. Leyson: Modern Wonders — How they work;
5. Lietuvių enciklopedija, T. I.

KARIO PADEKA

Mūsų nuolatinei dosniai rėmėjai

poniai PRANEI LAPINIENI

iš Stony Brook, L. I. už prisiųstą 25 dol. auką KARIO leidimo reikalavimą tariame nuoširdų aciu!

KARYS

ATSIŪSTA PAMINĖTI

Elena Tumienė, KARALIAI IR ŠVENTIEJI. Eilės. Dvieju spalvų viršelio aplanką ir skyrių vinjetes piešė dail. Ada Korsakaitė. Išleido "Lietuvių Dienos", 9204 S. Broadway, Los Angeles 3, Calif. 80 psl. Kaina \$2.50.

Su šiuo pcezijos rinkiniu į mūsų literatūrą ateina naujas poetinis talentas, iš karto užimas vieną pirmaujančių vietų naujoje lietuvių tremties literatūroje. Elenos Tumienės eilėraščių tematika yra artima kiekvienam lietuviui, Ji yra išaugusi iš mūsų istorijos, tradicijų ir šviesiųjų tautos momentų. Perleista per kūrybinę prizmę, savo poetiniu grožiu ji pagauna skaitytoją, suteikdama minties, nuotaikos ir pasigėrėjimo.

Tumienės eilėraščiai savo forma yra moderniški, tačiau tas modernizmas yra saikingas; stilis išdabintas poetinėmis originaliomis puošmenomis ir reto gražumo vaizdais.

KARYS

TAI BUVO PRIEŠ 10 METŲ INDOKINIJOJE

V. VRUBLEVIČIUS

KERŠTAS UŽ KERŠTĄ

Bevertant savo dienoraščio pageltusius lapus ir begalvojant apie praeituosius karo laikus, štai dar vienas ryškus įvykis stojasi prieš akis, kuris įvyko 1947 m. kovo mėn., kai dienos metu buvo sunaikintas prancūzų postas "Oko Nakamura" (lietuviškai būtų: princiai vidury laukų) ir žvėriškai sukapota keturiolika prancūzų svetimšalių legionierių.

Mūsų 13-sios brigados 3-čio bataliono vienas būrys buvo nusiųstas užimti minimąjį postą prie bažnytkaimio Tai-Nhin, apie 50 km nuo Cochinchino sostinės Saigono. Ten arti buvo mūsų puskarininkių mokojoji kuopa, kurioje tuo metu ir man teko mokytis. Minimas būrys (nepilnas) susidėjo iš 13 legionierių, vieno puskarininkio ir jaun. leitenanto Pichard.

Gražus ir saulėtas tropikų vidudienis. Ramu. Visa įgula ilsėjosi, tik vienas sargybinis prie kulkosvaidžio budėjo (pakaitomis kas dvi valandas). Mat, buvo gudarai viet-minhų sudarytas klasingas sunaikinimo planas. Jiems vadovavo pabėgęs mūsų bataliono vokiečių H. Šroederis. Vietminiečiams pavyko priėti arti. Jie buvo apsirėngę panašiais drabužiais, kaip ir mes. Jų grupė susidėjo tik iš 7 žmonių, ginkluotų automatais. Atrodė, lyg patruliai. (Tai mums pasakoja vienišes pabėgęs sužeistas vengras). Sargybinis manė, jog eina savieji, ir pasitikėdamas leido priėti. Tada niekšas Šroederis prakalbinęs jį vokiečių kalba (lyg draugas), be šūvio sargybinį nukovė: perskėlęs galvą luože. Tyliai pavyko septyniems žmogžudžiams iš pasalų sueiti į vidų. Prasidėjo šaudymas ir žvėriškas saręytinių žudymas. Drąsus ir šaltakraujis vengras, pasinaudodamas proga (nors ir jis buvo sužeistas), pabėgo. Culėjęs arčiau lango ir, matydamas banditus užimtus prie leitenanto, beplėšiant visą jo turta, vengras staiga šoko ir leidosi bėgti. Vargais negalais po dviejų valandų pasiekė mus vos gyvas, nusilpęs ir pranešė tą žiauriąją tragediją. Tučiuojau šokome į tą vietą, drauge aliarmavome batalioną ir suruošėme medžioklę, bet jau buvo per vėlu. Radome sargybinius nežmoniškai sumėsintus. Pamačiusiems tokį reginį net plaukai šiaušėsi. Legionieriai nusprendė vietminiečiams ir Šroederiui atsilginti. Suorganizavo nemažą medžioklę po visą apylinkę.

Legionieriai buvo tiek įpykę, kad pavakariais, su medžiojo apie 7 įtartinus anamitus. Vienas legionierių (ispanas F.), turėjęs japonišką kardą, nukapojo septynias galvas ir, pritašė ant bambukų (lazdų), žygiavo per Tai Nhiną rikiuotėje, rodydami gyventojams savo pyktį. Žinoma, vaizdas buvo nejuokus ir kiniečiai slėpėsi — nežiūrėjo. Baigė medžioklę, bet nepagavo banditų.

CAMERONO ŠVENTĖ SAIGONO

Prisimenu dar vieną prieš dešimt metų išgyventą įvykį Indokinijos žemėje — Cochinchino sostinėje (1948 m. balandžio 30 d.), kur legionieriai, norėdami atšvęsti Camerono sukaktuves, pridarė daug žalos, žudynių Saigone.

Legionieriai veiksmuose. Strėlė rodo šio straipsnio autorių.

Pirmiausia norėčiau bent trumpais bruožais paaiškinti maloniems KARIO skaitytojams apie minimąjį "Cameroną".

Jau 94 metai sukako, kai 1863 m. balandžio 30 d. viena prancūzų legiono kuopa iš trijų karininkų ir 62 legionierių Meksikos žemėje, Camerono kaimely, saulės kepinami, be maisto ir vandens lašo, narsiai kovėsi iki paskutiniojo šūvio visą parą, laikydamiesi prieš puolancius 2,000 meksikiečių. Ir visa kuopa pasirinko geriau žūti, negu pasiduoti. Tai legiono garbė. Ir kai vis dėlto po nelygių kautynių pavyko meksikiečiams paimti vietovę, rado 3 karininkus ir 49 legionierius žuvusius, likusieji 13 beveik mirtinai sužeisti. Bet ir priešams kainavo. Kautynių metu paliko 300 nukautų ir sužeistų. Tai matydami, meksikiečiai atidavė pagarbą.

Todėl šis įvykis legionui istorinis. Ant kiekvienos legionierių vėliavos "Camerone" vardas įrašytas, greta šūkio "Honneur - et - fidelite" (garbė ir ištikimybė).

Tai gi yra priimta ir įsakyta kasmet balandžio 30 d. švęsti. Ir iš tikrųjų minimoji diena švenčiama: legionieriai atleidžiami nuo pabaudų (daboklės yra dovanojamos), nėra tarnybos — visi laisvi, daro kas kam patinka. Todėl ir nutarė paskutinį kartą tropikų "karalystėje"... Saigono centre atšvęsti Cameroną.

Štai keli incidentai, įvykę per šią šventę. Susidarė grupė ginkluotų "baltkepurėlių" (nes išeidami visada turėjome ginklus). Legionieriai sulaukė Galieni gatvėje važiuosų džipe kolonialinių dalinių jauną leitenantą su moteriške — europiete. Leitenantas buvo bepradedęs protestuoti, grasindamas legionieriams, bet jie tuojau nušovė jį vietoje. O moteriškę nurengė paleido. Mašiną (džipą) uždegė paliko. Toliau užpuolė gražią kiniečio laikrodžių krautuvę, išdaužė langus, išnešė brangenys, auksinius daiktus ir "išpardavė" viską, žygiavo toliau. Susirinkę į "Paprika" kavinę ir, ten prisigėrę "šumo" (ryžių alkoholis, panašus į degtinę), pradėjo šaudyti į butelius. Šeiminingą — anamitą surišo ir liepė žiūrėti į "vaidinimą". Pastarasis su ašaromis prašė, kad nedaužytų jo turta, bet už tai ir jį nušovė.

Neužlgo atskubėjo žandarai su policija malšinti ar sumti triukšminguosius legionierius. Bet nepavyko girtus ir ginkluotus suvaldyti. Prasidėjo susišau-

PLK. O. URBONUI 65 METAI

Uo!iam mūsų "Kario" ir "Liet. Enciklopedijos" bendradarbiui plk. O. Urbonui šiemet sukako 65 metai amžiaus. Jubilijatas yra gimęs 1892 m. kovo 21 dieną, Ašmintos dvare, Mariampolės apskr. Jo protėviai, kaip rašo Kaspar Niesicki savo 10 tomų veikalė "Herbarz polski, Lipsk 1839—1845", Lietuvoje yra žinomi nuo 1528 metų. Tame pat veikalė yra pažymėta: "Anton Urban (plk. senelis) roku 1778 skarbnik Marjampolski" (Antanas Urbonas 1778 m. buvo Mariampolės išdininkas). Gyveno prie Mariampolės. Ungurių dvaras, 3 km nuo Mariampolės, apie 150 metų buvo Urbonų šeimos nuosavybė. Pulkininko tėvai ši dvarą pardavė ir pirkto netoli Prienu Ašmintos dvarą, kamė ir gimė Jubilijatas. Mokėsi Mariampolės gimnazijoje, kurią bėgai 1911 m., tais pat metais stojo į Konstantino artilerijos mokyklą Petrapilyje. Baigė 1914 m. liepos 15 d., gavo pirmąjį karininko laipsnį ir buvo paskirtas į gvardijos 2-ą art. brigadą. Tuoj kilo I-sis Pasaulinis karas; mobilizacijai vykstant, buvo perkeltas į 61-ą art. brigadą, su kuria išvyko į frontą ir išstarnavo iki karo galo. Tarnaudamas rusų kariuomenėje daug kartų pasižymėjo drasa ir sumanumu. Už pasižymėjimus gavo daug kariškų dovanų — ordinų ir buvo keliama į aukštesnius laipsnius. Turėjo šv. Jurgio ordiną 4-to laipsnio ir šv. Jurgio kardą, kuris būdavo vadinamas "aukso kardu". Nuo 1915 m. iki 1917 m. pabaigos buvo baterijos vadas. 1917 m. rudenį, bolševikams ivykdižius perversmą, O. Urbonas iš fronto atvyko į Maskvą. Iš Maskvos nuvyko į Voronežą, kur buvo suimtas ir pasodintas į kalėjimą. Tas sutrukdė jo sugrįžimą į Lietuvą. Kalėjime išbuvo iki prie Voronežo priėjo baltieji rusai. Bet laiku sugrįžti į Lietuvą jau nebuvo galima, teko tarnauti gen. Denikino armijoje, kur vėl buvo baterijos vadu. 1920 m. pabaigoje atvyko į Konstantinopolį — Turkijon, susirišo su Lietuvos atstovybe ir sugrįžo į Lietuvą. Lietuvos kariuomenėn stojo 1921 m. sausio 21 d. ir buvo paskirtas 4-to art. diviziono vadu. Organizavo 4 art. pulką, šio pulko vadu išbuvo iki 1927 m. pabaigos ir buvo paskirtas III karo apygardos viršininku Šiauliuose. 1930 m. tapo paskirtas kariuomenės inspektoriumi, 1934 m. išėjo į atsargą. Būdamas kariuomenės inspektoriumi, stengėsi pakelti Lietuvos kariuomenės paruošimą. Į šaudymą ir lauko pratimus kreipė didžiausia dėmesį. Tų reikalų vedamas, išgavo leidimą ir isteigė Gaižiūnų poligoną. Kariuomenėje įvedė prizinį šaudymą, kas žymiai pakėlė šaudymo lygį kariuomenėje. Išėjus plk. O. Urbonui į atsargą, vieno kariuomenės inspektoriaus nebuvo. Ta vieta buvo padalinta. Pėstininkų inspektoriumi buvo paskirtas gen. V. Vitkaus-

kas ir artilerijos inspektoriumi gen. Žilys. Tai įvyko todėl, kad nebuvo asmens, kuris gerai žinotų ir pėstininkų ir artilerijos sritis.

Išėjęs į atsargą, kariniais dalykais jis visuomet domėjosi. Daug skaitydavo kariškos literatūros svetimomis kalbomis ir rašydavo kariškoje spaudoje. Svarbesnius rašinius pamenu šiuos Lietuvoje išleistus: 1. Artilerijos mokymo vadovėlis, 2. Ryšių šunų dresiravimas ir jų mokymas, 3. Vieno mokymas. Eilė straipsnių tilpo "Mūsų Žinyne" ir "Karde".

1944 m. pradžioje skiriamas Vietinės Rinktinės štabo viršininku. Drauge su gen. P. Plechavičiumi jis vedė atkaklią kovą su vokiečių naciais dėl Vietinės Rinktinės teisių. 1944 m. gegužės 15 d., vokiečiams likviduojant Vietinę Rinktinę, jis buvo suimtas su visu štabu, išvežtas į Rygą ir iš Rygos į Stutthofo koncentracijos stovyklą. Ten išbuvo iki 1945 m. gegužės mėn., t.v., iki karo veiksmų galo. Jam teko daug vargti, kentėti šalti ir badą. Išsilaisvinęs iš vokiečių kacetu, trumpam laikui apsigyveno Danijoje, bet greitai persikė į Švediją.

Šiuo metu dirba švedų karo muzėjuje ir savo darbą yra patenkintas.

Nors savo gyvenime daug kentėjo, bet nebalūžo ir toliau dirba kultūrinį darbą: talkina "L. E." kariniais klausimais ir daug rašo "Karyje". Pastebėles, kad švedų archyvuose yra apstu dokumentų, liečiančių Lietuvą, tuoj jais susidomėjo ir pradėjo kruopščiai nagrinėti ir parašė: 1. Lietuvių karinės vėliavos Švedijoje, 2. Lietuvių-lenkų karas su švedais 1600—1611 m., 3. Karolis XII Lietuvoje ir Klyszow kautynės 1702 m., ir rašo studiją apie Žalgirio mūšį.

Savo raštuose nagrinėja daugiausiai karo įvykiu eigą; politinius reikalus liečia mažiau. Jo aprašomai karo veiksmams yra aiškūs ir ryškūs. Idomu, kad iš lietuvių karo vadų — hetmonų laikotarpio, p. Urbonas labai augštai vertina hetmoną Joną Karolį Katkevičių. Jis stebisi, kodėl šiuo lietuvių karo genijumi buvo mažai domaujamasi ir rašoma mūsų spaudoje. Tiesa, rašoma buvo, bet tie aprašymai nepakankamai pilni. Dabar p. Urbonas stengiasi šią spragą užpildyti. Lietuvis jis buvo geras karys ir vadas, dabar tapo geru lietuvių karo istorijos tyrinėtoju. Linkime Jam geros sveikatos.

K. Ališauskas

Plk. O. Urbono straipsnis "Karolis XII Lietuvoje ir Klyszowo kautynės 1702 m." bus spausdinamas KARYJE 1958 metų pradžioje. —Red.

dymas ir muštynės tarp žandarų, policijos ir legionierių. Pastariesiems dar padėjo jūrininkai. Susišaudymo metu buvo sužeisti keli žandarai ir legionieriai. Tik po ilgų kovos pavyko atvykusiam legiono patruliui sutramdyti draugus — įsodinti į mašinas ir nuvežti į kareivines.

Tą dieną beveik pusė miesto nukentėjo. Kiniečiai ilgą laiką atmins legiono "Camerone"...

Kitą dieną generolas D. T. išleido griežtą įsakymą: per du mėnesius draudžiama legionieriams pasirodyti Saigone. Nuėjęs apžiūrėti "herojų" (mes tuo metu stovėjome Cholone, už miesto, laukdami laivo grįžti atgal į Afriką), jų eilėse nerado su "mėlynėmis" ar apraišotom galvom (mat, tokie paslėpti buvo). Visiems pagrasinęs, išpeikęs "baltkepurius", nuvažiavo sau.

KAIP NUO PUSBROLIO, BOLŠEVIKŲ KOMISARO RANKOS ŽUVO PARTIZANAS JURGIS KAMINSKAS

Panevėžio Srities Apsaugos Būriui (vėliau vartojamam Panevėžio Atskiru Batalionu ir dar vėliau 4 pėst. L. K. Mindaugo pulku) besiformuojant Kėdainiuose, teko netik sulaikyti besiveržiančią, išbadėjusią bolševikų armiją gilyn į mūsų kraštą ir mėginusią užimti strateginį atsparos punktą Kėdainius, bet ir jiems suduoti stiprų smūgį, po kurio jie galvotrukčiais bėgo ir be mūšio atidavė Panevėžį. Tuomet Panevėžio Srities Apsaugos dalinys, kuriam vadovavo karin. J. Variakojis, savo skalčiumi dar nebuvo tiek pajėgus, kad galėtų veikti plačiu frontu ir toliau persekioti besitraukiančius bolševikus. Todėl toliau Panevėžio ir nebuvo žygiuota. Bolševikų pajėgos apsisutojo Subačiaus ir Kupiškio apylinkėse ir, matydamos, kad jų niekas nepersekioja, plėsdamos gyventojus, pradėjo slinkti Panevėžio link. Šio pavojaus akivaizdoje apylinkės ūkininkai ir tautiškai susipratęs jaunimas stvėrėsi savisaugos priemonių, sudarydami ginkluotą būrelį, greit išaugusį iki 40 vyrų, kurie ties Karsakiškiu, prie Palaukių km. turėjo pirmą susidūrimą su bolševikų reguliarios armijos beplėšikaujančiais daliniais. Nors aukų nei iš vienos, nei iš kitos pusės nebuvo, tačiau bolševikai taip buvo įbauginti, kad nubėgė į Subačių, sukėlė ten stovėjusiuose jų daliniuose alarmino stovį ir sujudo bėgti į Kupiškį. Partizanai, pritrūkę šaudmenų, atsitraukė į Karsakiškį. Rytojaus dieną buvo susirišta su Panevėžio įgula, iš kurios buvo gauta keletas šautuvų, 2000 šovinių ir dvi gurguolės su apie 10 uniformuotų kareivių pagalba. Partizanų tarpe, be keletos buvusių rusų kariuomenėje eilinių karių, fronto veiksmuose nusimanančių neatsirado. Atvykus iš Panevėžio pagalba, partizanų ūpas pakilo, bet ir iš atvykusių niekas nesilėmė vadovauti. Kaip tik tą dieną iš netolimo kaimo atvyko neseniai grįžęs iš Rusijos rimtos išvaizdos buvęs puskarininkiu T. Vidugiris, vėliau pakeltas į karininko laipsnį ir pakilęs iki plk. ltn., kuris ir pasiėmė vadovavimo pareigas. Naujas vadas, kaip karo taktika reikalauja, pirmiausia išžvalgė apylinkę ir išstatė sargybas. Partizanas Jurgis Kaminskas, kuris buvo tarnavęs rusų kariuomenėje, su kitais dviem jaunuoliais, ginkluoti šautuvais, buvo pasiūstas už dviejų kilometrų geležinkelio sargybon. Nuvykę sargybos vieton, jie užėjo į prie geležinkelio esantį šerniščio vienkliemį užkąsti. Be užkandžiaujant pamatė pro langą nuo Subačiaus pusės Panevėžio link ateinant du vyrus. J. Kaminskas, palikęs du sargybinius prie namo, pats nuėjo jų pasitikti ir patikrinti. Tie du vyrai nudavė apiplyšusius pavargėlius ir tik arčiau priėjus, Kaminskas atpažino savo pusbrolių Petrą Žeką, aršų komunistą ir buvusį Panevėžio revoliucinės Tarybos pirmininką, kartu su bolševikais išbėgusį. Jo bendras buvo iš pa-

garsėjusio komunistuojančio Utos kaimo, Kaminskui pažįstamas, komunistas Alenčikas. Atpažinęs tuos asmenis ir, matydamas savo pusbrolių, Kaminskas nesuigaudė ir, turėta rankoje šautuvą nuleidęs, pradėjo kalbėti. Tuo momentu Žekas iš rudinės išsitraukęs naganą, suvarė į priešais stovėjusį Kaminską 5 šūvius. Staiga ir netikėtai iš pusbrolio gavęs šūvius, Kaminskas metė šautuvą ir pasileido bėgti į čia pat esantį mišką. Į bėgantį Alenčikas dar metė rankinę granatą, bet ji pavėluotai sprogo ir Kaminskas spėjo įbėgti į mišką. Pasilikę prie trobos dar du sargybinių — jauni kaimo berniukai — paveikti staigaus įvykio, nepaleidę šūvio, pabėgo. Kaminskas, nors ir peršautas 5 šūviais per vidurius, būdamas fiziškai gana stiprus vyras, dar sugebėjo ateiti į artimiausį už miškello esantį ūkininką, kuris jį, vaitojantį nuo skausmų atvežė į Karsakiškį, o iš čia nakčia buvo atvežtas į Panevėžį, kur kovo 3 d. rytą ir mirė. Kovo 3 d. ankstyvą rytą bolševikai didelėmis jėgomis puolė prie Karsakiškio išsidėsčiusius partizanus, juos iš visų pusių supdami. Partizanams pavyko be nuostolių ismukti į Žaliosios girios masyvą, į kurią bolševikai nedrįso veržtis ir partizanams, su ten buvusiais kareiviais, pavyko dešiniu Levens upės krantu pasiekti Panevėžį, kuris nuo Pajuostės ir Ramygalos bolševikų jau buvo supamas. Kovo 4 d. rytą bolševikai didelėmis jėgomis puolė miestą ir po atkaklių kovų gatvėse mūsų daliniams teko pasitraukti Naujamiesčio link.

Bolševikams užėmus Panevėžį, su jų daliniais atsirado ir pusbrolio žudikas Žekas, kuris trukdė velionies Kaminsko seniems ir ligotiems tėvams savo žuvusių sūnų palaidoti. Pagaliau lavonas buvo atiduotas tėvams, bet neleista viešai laidoti. Tvarkant karių kapus, ant jo kapo senuose kapuose, kaip ir kitiems žuvusiems už laisvę kariams, buvo pastatytas cementinis kryželis su jo žuvimo data.

Komisaras Žekas (taip jį anuomet vadindavo) 1940-41 m. bolševikų okupacijos metu Panevėžyje nebepasirodė. Jo giminės dar anksčiau kalbėjo, jog jis iš Rusijos esąs išvykęs į Ameriką. Sunku spėti, bet galima daleisti, kad jis, prisidengdamas svetima pavarde ir šiandien Amerikoje tęsia savo kruviną budo darbą.

Rašančiam šias eilutes teko būti tos partizaninės veiklos organizatorium ir aktyviu dalyviu. Prieš Kaminsko mirtį man teko su juo išsikalbėti ir jo peršovimo aplinkybes išklausti. Jis buvo kilęs iš Panevėžio parap. Bernotų km. vieną dešimtinę žemės turinčių neturtingų tėvų. Nors tik iš kaimo daraktoriaus pramokęs skaityti ir rašyti, buvo tautiniai susipratęs, gyvas, veiklus ir visų mėgiamas. Bs.

CHURCHILLIO ĮPĖDINYSTĖ

K. DUBYSA

EDENO KAPITULIACIJA

Antrojo karo audra Angliją pailėtė visu svoriu. Winston Churchillis sėkmingai išlaviravo ir pakėlė daug sunkių smūgių. Sumanumas, išmintis, pastangos ir darbas, laiku pramatyta ateitis, sudarymas ir suorganizavimas jėgų, sustabdė audrą ir jos smūgius išblaškė. Pokario laikotarpyje, jo vadovavimo metu, Anglija neturėjo savo imperijos pakraščiuose tokių neramumų, keliančių rūpestį, kaip prie jo įpėdinio A. Edeno ir pastarojo įpėdinio Macmillano. Prestižas, strateginės vietos, skysto kuro laukai, politinis svoris, buvo augštame laipsnyje; jokie dideli pavojai Anglijos nuosavytei negrėsė.

Senatvė Winstonui neleido sėdėti sunkioje byrančios imperijos vado kėdėje. Jo vietą paėmė ne naujokas A. Edenas, kuris buvo tai vietai ruošiamas ilga laiką. Prie Winstono vadovavo jo užsienio politikai. Sėsdamas Winstono kėdėn Edenas buvo pasiruošęs. Su ilgamete praktika. Tačiau vos išsilaikė metus laiko. Egipto Nasserio sukeltas triukšmas Suezio kanale greitino Edeno kapituliaciją. Praėjusių metų pabaigoje Anglijos - Prancūzijos karinė intervencija baigėsi Edeno atsistatydinimu.

Atpirkimo "ožys" vaidina svarbų vaidmenį politikoje. Nesėkmingas žygis prieš Egiptą davė žymių permainų Anglijos vidaus politikos gyvenime. Edenas su savo kabinetu atsistatydino. Nauju ministru pirm. išrinko Macmillanas, nenaujokas politikoje. Kritęs arabiškame pasaulyje Anglijos prestižas atstatyti. Gyvybinės reikšmės skysto kuro laukai, iš kurių Anglija paėmė reikiamą kiekį savo reikalams, kaip tik randasi arabiškojo pasaulio karaliukų ir sultonų žemėje. Per kelis kartus kilusi nesupratimų audra buvo stengiamasi likviduoti taikingai. Šiek tiek pagerėjo santykiai su Egiptu. Suezio kanalas jau išvalytas ir juo Anglija, dalinai pripažindama Egipto teises, jau naudoja. Jordano krizio metu Anglija stovėjo lyg neitraus stebėtojo rolėje. Dabar, kai audra nutilo, ji Jordanui suteikė stambiają paskolą. Tai vis nauja politinė taktika, kuria siekiama atstatyti kritęs prestižas ir Maskvos skelbiamas kolonializmo neteisingumas.

NAUJAS KARŠTAS ŽIDINYS

Negalime pripažinti šių neramumų kilimo Macmillanui. Jie išsibė dar prie Edeno. 1955 metais Muscato sultonas Said Bin Taimur, remiamas britų karių, užpuolė Omano sultonatą ir jį prijungė prie Muscato. Oman-Iman sultonas buvo kartu ir religinis musulmonų šakos Ibadijak vyriausias kunigas, teisėjas ir valdovas. Sultonas ir vyr. kunigas Ghaled Bin Ali, pasitraukė į Saudi Arabiją ir ten tremtyje gyveno. Laikėsi ramiai, nesireklamavo, nes pasirodo ruošėsi ir organizavo savo pasekėjus ir visus tuos, kurie buvo nepatenkinti sultono Taimur valdymu.

Prieš kurį laiką su savo tikinčiais jis pasišovė atsiimti Omano sultonatą ir pradėjo kovą prieš Taimur. Pradžia atrodė nereikšminga, mažai ką įdomavo. Išikišus Britanijos oro jėgoms, vykstančios Persijos įlankoje kautynės ir tariamasis karas buvo nustojęs

reikšmės. Bet laikas parodė ką kita. Neužteko lėktuvų, skubiai buvo pasiųstas laivyno dalinys ir sausumos kariuomenė, kuri jau turėjo susidūrimų.

Anglijos sausumos kariuomenė, vadovaujama James A. Roberston, sutiko ne padriką savanorių papišėtinimą, bet gerai apmokytos kariuomenės, prie Ferg vietovės, netoli nuo sukilėlių vyriausios būstinės.

Oficialiai Amerika savo žodžio dėl Muscato-Omano įvykių nėra pasakiusi. Neoficialiai Amerika palaike Anglijos pusę ir yra tos nuomonės, kad viskas baigsis greitai. Anglija, vykdo savo susitarimą su Muscato-Omano sultoniu, kuris įpareigoja pavojaus atvejais suteikti jam karišką pagalbą. Komplikacijos atvejais Amerikos vaidmuo nėra žinomas. Ji gali pasiegti taip, kaip pasielgė Suezio kanalo karinės intervencijos metu. Kol netartas oficialus žodis, lieka tik spėliojimas.

SOVIETŲ VAIDMUO

Oficialiai yra žinoma, kad Sovietų Sąjunga skubomis pasiuntė 8 laivus karinių ginklų Jemeno karalijai, kuri jau seniau yra susikibusi su angliais dėl Adeno protektorato. Spėjama, kad Jemenas remia sukilėlius, neaiškus ir įtartinas vaidmuo yra ir Saudi Arabijos ir Egipto. Žinome, kad Saudi Arabija gauna ginklus iš Amerikos. Stebėtojai tvirtina, kad Muscato-Omano kare susikirto Amerikos ir Anglijos ginklai. Pats sukilėlių vadas Bin Ali tremtį praleido Saudi Arabijoje. Nors Britanijos karinės jėgos kovoja su raudona Muscato-Omano vėliava, atlikdamos savo karinės pagalbos sutarties įsipareigojimą, bet yra aišku, kad kova vyksta už juodąją auksą, kuris Anglijai duoda per metus pajamų virš 600 mil. dolerių. Pagaliau Iraq Petroleum Co. Persijos įlankoje, kuri yra dominuojama anglų, surado daugiau naftos Omano teritorijoje, kur išgrėžė šulinius, padarė naujus įrenģimus, kurių vertė prašoka 700 mil. dolerių. Tas turtas, jei laimėtų sukilėliai, žūtų.

Omanas yra ant kelio tarp Indijos ir Pakistano. Čia jau pasireiškia jo strateginė reikšmė. Muscato sultonatas Anglijai atiteko 1839 m. karalienės Viktorijos viešpatavimo laikais. Tas buvo padaryta, kad niekas netrukdytų laivų susisiekimo su Indija. Jei Muscato sultonas kovą pralaimėtų, atsiimtų Omaną, Britanijos skysto kuro apsirūpinimo gyvybinis reikalas smuktų tiek žemai, kad pasekmės sunku būtų net spėti. Anglija yra priversta siūsti savo karines jėgas ir ginti Muscato-Omano sultono vardu jo suverenumą, nors tikrenybėje sukilėliai kovoja teisėtą kovą ir reikalauja to, kas iš jų buvo atimta 1955 metais Muscato sultono, remiamo Britanijos "officered forces". Sovietai tai žino ir nesigailės gaisrą dar labiau plėsti, tikėdamiesi Vidurio Rytuose sumaišyti viską, kartu ir Eisenhowerio doktriną, kuri jau ten veikia.

Tikslas siekiamas lėtai, bet intensyviai ir pagal sudarytą veikimo planą. Ginklai nesiunčiami rūdijimui, instruktoriai ir patarėjai miegoti ir atostogauti. Visiems numatytas darbas, pareigos ir iš to būsianti nauda.

KARIAI ir JAUNIMAS

LIET. STUD. S-GOS SUVAŽIAVIMAS

Lapkričio 29 — gruodžio 1 d. New Yorke įvyksta visuotinis Liet. Stud. S-gos suvažiavimas. Pagrindiniai posėdžiai vyks puošniame Statlerio viešbutyje, W. 33 St. ir 7 Ave., New Yorke. Suvažiavimo programoje bus centrinės valdybos ir skyrių valdymų pranešimai, pasitarimai ir diskusijos veiklos klausimais, krepšinio rungtynės tarp šių metų S. Amerikos lietuvių krepšinio nugalėtojo Brooklyno Atletų Klubu ir Čikagos studentų komandos Lituanica, susipažinimo vakaras Brooklyno Piliiečių Klubu salėje, K. Ostrausko paskaita, Dr. A. Vasio paskaita ir kt. Suvažiavimo kulminacinis taškas bus iškilmingas banketas, kuris įvyks šeštadienį Statlerio viešbučio Skytop salėje. Pagrindinis kalbėtojas banketo metu bus Lietuvos ministras Washingtone p. J. Kajekas. Po trumpos oficialiosios dalies bus meninė programa, pietūs ir šokiai. Banketas yra rengiamas Lituanus žurnalo pagerbimui, ir, jei liks pelno, jis bus paskirtas šio žurnalo leidimui. New Yorke ir apylinkių visuomenė kviečiama bankete dalyvauti.

Suvažiavimui rengti yra sudarytas komitetas: R. Kezys (pirm.), I. Banaitytė, K. Paprockaitė, L. Petrauskaitė, A. Grigaitis, V. Jakas, V. Ramanauskas, K. Skrupskelis, J. Ulėnas, V. Virbickas ir V. Vygan-tas.

Liet. Stud. S-gos Centrinė Valdyba ir suvažiavimo rengimo komisija kviečia visos Amerikos lietuvius studentus suvažiavime gausiai dalyvauti.

SKAUTŲ RINKIMAI

Šiuo metu vyksta rinkimai į augščiausius Lietuvos Skautų S-gos organus. Rinkimuose dalyvauja virš 200 skautų skaučių vadovų iš viso pasaulio. Bus išrinkta 18 asmenų į LSS Tarybą, po 3 į LSS Garbės Teismą ir Kontrolės Komisiją, po vieną Seserijos ir Brolijos Garbės Gynėją. Taipogi bus išrinkti Seserijos ir Brolijos Vyriausi Skautininkai ir jų pavaduotojai. Ši vadovų

korespondencinį suvažiavimą tvarko iš Hartforde, Conn., sudaryta skautininkų komisija, kuriai vadovauja s. V. Nenortas. Balsavimo lapai turi pasiekti komisiją iki gruodžio 1 d.

Sk. V. Kamantas jam pačiam prašant yra atleistas iš Clevelando skautų tunto tuntininko pareigų, ir naujuoju yra paskirtas v. s. P. Karalius, 484 E. 123 St., Cleveland, Ohio.

New Yorke skautai ir skautės savo vasaros stovyklai prisiminti išleido vienkartinį rotatorium spausdintą leidinį, kur yra surašyti įvairūs išpuščiai iš stovyklos gyvenimo, svečių sveikinimai, juokai, dainos ir kt.

Los Angeles gražiai veikia senųjų skautų-skauciu židiny, kurio tikslas yra pagelbėti vietos skautų veiklai. Židinio seniūnas yra ps. Pr. Pakalniškis. Šiuo metu židiny turi 20 narių.

Lapkričio 9 d. Čikagos akademiškai skautai iškilmingai paminėjo Akademinės Skautijos šventę. Po pietų Jaunimo Namuose buvo tikrųjų narių iškilminga sueiga, o vakare Shoreland viešbutyje įvyko

aktas, meninė dalis ir šokiai. Visa šventė praėjo nepaprastai pakiliojo akademiškoj nuotaikoj.

Kešt. P. Dirkis tapo išrinktas naujuoju Liet. Stud. S-gos Čikagos skyriaus pirmininku.

Čikagos sk. Korp! Vytis naujoji valdyba: S. Banaitis, V. Černius, R. Dainauskas, Z. Viskanta ir R. Blinstrubas.

Ps. A. Banevičius yra paskirtas naujuoju rytinio JAV pakraščio skautų vadeiva. Šio rajono skyrių vedėjai yra: J. Benešius — vilkiukų, I. Petniūnas — jūrų skautų, A. Saulaitis, jr. — skautų ir J. Raškys — skautų vyčių.

Amerikiečių žurnalas SIGN rašo:

Pastarųjų metų kovose tarp Izraelio ir arabų, mes katalikai esame visai užmiršti. Tačiau Palestinoje mes turime nė kiek nemenkesnių interesų už žydus ar mahometonus.

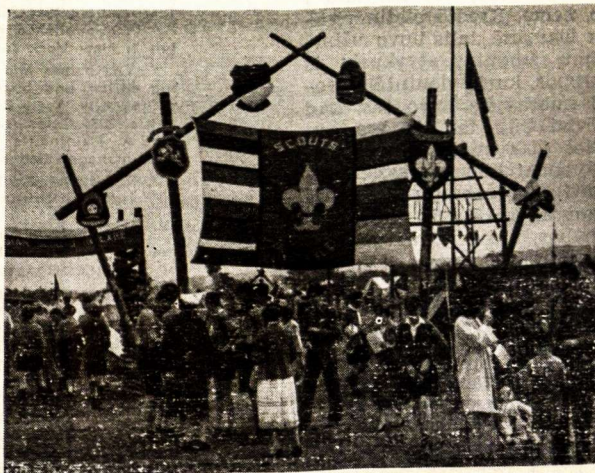
Krikščionys stengėsi per amžius išlaikyti savo žinioje tas šventas vietas, kur Jėzus gyveno, mokė ir mirė. Popiežiai Benediktas XV ir Pius XI reikalavo tų šventovių krikščionių pasauliui. Ir dabartinis popiežius reikalauja tas vietas sutarptautinti.

Reikia tikėtis, jog viltis dar neprarasta, tik mums trūksta kiek Kryžiaus karų dvasios.

To paties žurnalo 1957 m. balandžio nr. tėvas R. Gorman C.P. rašo:

„...Nuo 1925 iki 1928 m. esu keliavęs po Palestiną, tada dar arabų kraštą. Galėjai keliauti nuo Ga-

Egzilinių skautų bendri vartai Jubilėjinėje Džiamborėje Anglijoje. A. Banionio nuotr.

JA VALSTYBĖS

Mėnulėkus (satelitus — "sputnikus") paleidus. Amerikos karo specialistai netiki, kad Rusijos sugebėjimas paleisti mėnulėkus jau pakaitė Amerikos strateginę padėtį.

NATO pajėgumas ore ir Amerikos atominiai ginklai ir toliau pasilieka pajėgūs atremti rusų puolimą. Jei Rusija bandytų pulti susilauktų atkeršijimo.

Mėnulėkų paleidimas daugelį nušėbino ir sujaudino. Spaudoje buvo paskelbta net techniškai absurdiškų išvadų. Žinovai galvoja šalčiau ir visą reikalą nagrinėja gilesnė perspektyvoj.

Galimas dalykas, kad rusai jau gamina vidutinių atstumų raketas, kurios gali nešti kilotonas (kilotonas — 1000 tonų įprastinės sprogtamos medžiagos sprogoimo jėga) pajėgumo atominės bombas. Jų veikimo tolis 500—800 mylių, paleidimo stotys lengvai paslepamos ir vakariečiams nežinomos. Tačiau taiklumas abejotinas, galima netaikinti į plotą (didelį miestą), bet ne į paskira mažesnę taikinį (aerodromą). Tokių raketų veikimas būtų daugiau psichologinis, palaužti gyventojų ir vyriausybių nuotaikas, bet neveiksmingas į karinius taikinius, kurie yra atsiker-

šyimo šaltinis. Tokių raketų grąsinimas gali turėti didelių politinių pasėkų Europoje.

Rusai yra iššovę vieną ar dvi tarpkontinentines balistines raketas, spėjama netoliau kaip 3,500 mylių. Normaliai reikia paleisti apie 60 raketų, kol jas galima leisti gamybon. Šito dar nepasiekė nei rusai, nei amerikiečiai.

Nežiūrint rusų pirmenybės mėnulėko ir tolimųjų raketų srityse, skaitoma, bendrai raketose, ypač taktinėse, pirmąja Amerika.

Tolimos balistinės raketos bus netaiklios, nes pasaulio žemėlapiai yra netikslūs, kaikada su labai di-

delėm klaidom, ypač tuo pasižymi Sibiro plotai.

Ateties mėnulėkai, ne dabar skriejantieji, gali būti panaudoti žvalgybai ir žemės paviršiaus nuotraukoms daryti, iš kurių išsivystytų tikslūs žemėlapiai. Dabar balistinės raketos gali būti naudojamos tik plotams, o ne paskiriems taikiniams naikinti.

Amerikiečiai namie ir Europoje turi įvairių taktinių raketų, kurios bent tuo tarpu atsveria visas rusiškas. NATO pajėgų perginklavimas atominiais ginklais jau pradėtas planuoti ir vykdyti žymiai anksčiau už mėnulėko paleidimą. Įvykiai tik paspartins tą eigą. Kol kas

zos ar Beeršėbos pietuose iki Sirijos sienos šiaurėje, nuo Jaffos ar Haifos prie Viduržemio jūros už Gallilėjos ežero, ar iki Moabo kalno ir nesutikti nė vieno žydo...

Krašto gyventojų būta arabų, jie buvo žemės savininkai ir ūkininkavo arba gyveno miestuose. Tai buvo tikras arabų kraštas be jokios abejonės, ar rezervos.

1953 m. pavasarį vėl atvykau į šventąją Žemę. Krašto pietinė, vakarinė ir šiaurinė dalis buvo užimta svetimų žmonių, atvykusių iš Rytų Europos, kurių vienintėlis įrodymas į nuosavybę buvo tas, kad jų protėviai būk tai čia yra gyvenę prieš 2000 metų. Buvę arabų ūkiai, sodai ir vynuogynai dabar užimti tų svetimųjų. Ir miestuose namai, krautuvės ir viešosios tarnybos, viskas buvo perimta tų įsibrovėlių.

Čia gimę arabai, kurių protėvių protėviai atvyko į šį kraštą prieš tūkstančius metų, buvo išstumti. Jie dabar sigrūsti į bėglių stovyklas Jordane, Lebanone, Sirijoje ir Gazoje... Likę be nuosavybės, be pinigų, be darbo, jie gyvena diena iš dienos iš vargingos duoklės, kurią duoda UN. Jau de-

šimt metų jie kenčia šį nežmonišką likimą. Tačiau jų akyse dega neapykanta ir keršto troškulys.

Jiems yra padaryta didelė skriauda — beveik prilygstanti Hitlerio padarytai žydams, ir pa-

daryta su mūsų pagalba. Jie žino, kad mūsų vadai pagelbėjo paduoti juos vargai dalinai iš neišmanymo, dalinai už žydų balsus ir žydų dolerius iš partinio išdo.

A.

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION OF KARYS, published monthly except July and August at Brooklyn 1, New York for October 1, 1957.

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y. Editor Zigmās A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Managing editor Zigmās A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Business manager Leonas Bileris, 69 Hemlock St., Brooklyn 8, N. Y.

2. The owner is: The Lithuanian Veterans Association RAMOVE, Inc. 334 Wilson Ave., Brooklyn 21, N. Y., c/o Mr. A. Kirkyla.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. Paragraphs 2 and 3 include, in cases where the stockholder of security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner.

Z. A. Raulinaitis, editor. Sworn to and subscribed before me this 25th day of October, 1957 (Seal). A. Schauer, Notary Public.

RAMOVĖS SKYRIAUS SUSIRINKIMAS

Rugsėjo 29 d. L. Auditorijoje įvyko L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus narių susirinkimas. Susirinkimą atidarė p-kas Pov. Dirks ir pakvietė susirinkimui pirmininkauti J. Bubelį ir sekretorium B. Račkauską. Į susirinkimą atvyko gana apskiai narių ir nemaža svečių.

Vienas iš dienotvarkės punktų, svarbiausias ir idomiausias, buvo raštoju Petro Babicko paskaita: Lietuva — Brazilija. Kadangi per daug skirtinga ten gamta, klimatas, žmonių papročiai ir gyvenimas, tai prelegentui nepavyko įtikinti klausytojus, kad Lietuva būtų Brazilija, arba atvirkščiai. Nežiūrint to prelegentas labai vaizdiškai nušvietė lietuvių gyvenimą ir kultūrinį veikimą ne tik pačioje Brazilijos sostinėje Rio de Žaneiro, bet ir bendrai visam krašte. Kaip mums žinoma, Brazilija yra labai didelė ir nadalvta į atskiras valstybes panašiai kaip JAV. Kraštas valdomas demokratiškai, bet tas demokratiškumas nevisur ir nevysada išlaikomas. Kai kada už tą patį nusikaltimą smarkiai baudžiama, o kai kada nieko nedaroma. Arba komunistų veikimas kartais labai trukdomas, o kartais ne. Susidaro ispūdis, kad nėra ribos, kur baigiasi demokratija ir kur prasideda sauvaiavimas. Kraštas yra labai turtingas, bet tie turtai dar mažai iširti ir menkai išnaudoti. Pragyvenimo lygis labai žemas, o atlyginimai maži, o kainos gana augštos. Tarp

VETERANŲ VEIKLA

lietuvių ir lenkų, gyvenančių Brazilijoje vyksta lyg ir rungtyniavimas, ginčijamasi kieno yra Aušros Vartų paveikslas, lietuvių ar lenkų? Bet šiaip lietuvių vardas stovi augštai ir lietuviai yra populiarūs. Visose Brazilijos valstybėse priskaitoma 55,000 lietuviu. Senieji atelviai dalinai sukomunistėje. Kai kurie iš jų jau neblogai gyvena, bet buvo suagituoti ir likvidave savo turtus, išvažiavo į Sovietu rojų. Tačiau, kaip žinoma, skaudžiai apsiavylė. ypač jaunimas, kuriam kelio atgal nėra.

Po paskaitos būta įvairių paklausimų. Iš dalyvių tarpo kun. B. Sugintas supažindino susirinkusius bendrai su dabartiniu lietuvių gyvenimu Brazilijoje. Praeitais metais važinėjęs po Braziliją ir aplankęs daug vietovių, kur gyvena lietuvių ir patyręs, jog dauguma lietuvių labai pesimistiškai atsiliepia apie tenvkščius lietuviybės reikalus. Jaunimas subrazilijęs ir savo tėvų gimtosios kalbos nebemoka. Pagal valdžios patvarkymus pradžios mokyklose lietuvių kalbos mokyt draudžiama, galima tik aneštiosiose mokyklose. Daug įgvyto nejudomojo turto prie bažnyčių yra prarasta — nusavinta. Brazilijos valdiškų istaigų tendencija yra mažumas nutau-

tinti. Po to viso ėjo jau grynai skyriaus organizaciniai reikalai: informacijos pranešimai. Pirm. Dirks pakartotinai skatino papildyti aukų lapą "Kariui" paremti. Pranešė, kad žurnalui "Lithuanus" paremti v-ba paskyrė iš savo kuklios kasos \$20.00 ir Čikagos Lietuvių Tarybai \$15.00. Ir į Tarybos sesiją išrinko šiuos ramovėnus: B. Ambraziejų, J. Burneikį, J. Čigą, P. Žitkų ir St. Baltrimą.

P. Erdvys

BALTIMORĖS RAMOVĖNŲ VEIKLA

Šiais metais L.V. Ramovė Baltimorės skyriui vadovauja valdyba iš pirm. Jono Jakubausko, sekr. Igno Venckūno ir išd. Morkaus Šimkaus.

Pavasarinėje visuotiniame susirinkime valdybos patiektas veiklos planas stropiai vykdomas.

Lėpos mėn. buvo visu skyriaus narių su šeimomis išvyka prie vienos iš Baltimorėi gausių ilanku. Buvo paruošti "krebsai" ir šalti gėrimai. Gausiai susirinkusieji su svečiais maloniai ir nuotaikingai praleido karštą sekmadienį prie vandens. Skyriaus narys A. Baltikauskas akordeonu pritarė sklindantiems dainų garsams.

Svaidių 27 d. skyriaus v-bos iniciatyva, narių ponios surengė jaukų vieno nario žmonos paverbimą. Itektas dovanų ir palinkėta sveikatos ir laimės, ruošiantis motinos pašaukimui.

tikima, kad pilotiniai lėktuvai savo vertės dar nėra nustoję.

Europoje aerodromu tinklas plečiamas, tikslas — atskiras aerodromas kiekvienai eskadrilei. Lakūnai daugiau prisibijo rusų sprausminių lėktuvų, negu jų raketų.

Surastas būdas visai atsisakviti aerodromų. Gaminami lėktuvų išmetėjai nuo sunkvežimių. Toki jau gaminami ir netrukus pasirodys Europoje. Jie išsprės daug saugumo, tiekimo ir kt. problemų.

Amerika turi visą eilę raketų tarnyboje, daugiausia Europoje: armijos Corporal, aviacijos sparnuotasis Matador, kurio patobulintas tipas esąs gamyboje ir nereikalaujantis aerodromo, siekias labai toli, laivyno naujo pavyzdžio sparnuotąs Regulus sieks iki 1000 mylių, galis būti paleistas nuo paviršiaus ir povandeninių laivų. Strateginė aviacija turi Snark raketą lekiančią 5000 mylių. Ji skrenda pa-

lyginti žemai ir gali būti numušta, bet jos taiklumas esąs geras.

Raketiniam kare svarbu vaidmeni turės raketos leidžiantieji laivai. Į judanti laivą pataikyti sunku, o jis savo raketas gali paleisti į bet koki taikinį.

Rusų pasiekimai mėnulėko ir raketų srityje atvertė naują lapą puolimo ir gynybos varžybose, taigai kovoje tarp laisvo pasaulio ir komunizmo.

Rusų mėnulėkai smarkiai pažeidė Ameriko sprestižą, bet kartu paskatino jos pastangas pažangai. Bet pasaulio strateginis vaizdas dar pasilieka nepakeistas.

— Laivynas įsigijo naują ginklą — gilumos bombą povandeninių laivų naikinimui. Jos veikimas apima istisų mylių plotą. Tai būsiąs veiksmingiausias povandeninis ginklas.

— Sąryšyje su Turkijos - Sirijos santykių pablogėjimu Amerikos 6-

sis laivynas manevravo Viduržemio jūros rvtiniuose pakraščiuose. Marinal iš laivų išsikėlė Turkijos pakraščiuose malūnsparnių pagalba.

Panašiai išsikėlimus marinal vykdė ir Japonijoje.

SOV. RUSIJA

— Rusų sugebėjimas paleisti mėnulėkus parodo jų didelę pažangą raketų motorų ir jų degalų gamybos srityse, taipogi pažangą kontrolės instrumentų jautrume, kas labai svarbu balistinėse raketose.

— Marš. Žukovą atleido iš karo ministerio pareigų, nes jis norėjo sumažinti polit. komisarų galią raud. armijoje. Kariuomenė Žukovo pašalinimu nepatenkinta. Tai jaučia ir Kruščiovas. Šis faktas esą prilaikas Kruščiovą nuo bandymo rizikuoti sukurti tokią būklę, iš kurios lengvai galėtų užsiliepsnoti pasaulinis karas.

J. L.

Lapkričio 30 d. rengiamas Kariuomenės šventės minėjimas. Kaip ir kas metal, minėjimo meninėje dalyje numatyta labai vertinga programa. Atvyksta Mykolo Liuberskio vadovaujamas Skautų Vyčių oktetas iš Brooklyn, N. Y. Iškilmingoje dalyje numatyta: įžangos žodis, malda, žuvusiųjų pagerbimas, trumpas pranešimas, Tautos Himnas. Žuvusiųjų pagerbimo metu oktetas sugiedos atitinkamą giesmę.

Po Naujų Metų vasario mėn. numatytas nuotaikingas su linksma programa pobūvis.

Skyriaus valdyba gausi sumanymais ir energija. Linkėtina sėkmės ir visuomenės paramos, atsilankant į parengimus. M. K-a

KEISTAS NUTARIMAS

Š. m. Kario 7 nr. 235 psl. teko pasiskaityti korespondenciją iš Čikagos, parašytą tūlo Mato K., kuriuje tarp kitų Sav.-Kūr. S-gos V-bos nutarimų, skelbiama, kad nutarta pavesti vice-pirm. Jonui Švedui patikslinti "Karyje" gaunamas korespondencijas, liečiančias Sav. - Kūr. S-gą. Atseit, Sav.-Kūr. S-gos Centro V-ba paskyrė žurnalui "Karys" "cenzorių". Jeigu ta žinutė nėra išgalvota korespondento, bet yra tikras faktas, tai, nors ir nežinant "Kario" nusistatymo, dėlto tenka kiek plačiau pasisakyti.

Visų pirma, nesuprantama, kas privertė Sav.-Kūrėjų S-gos vadovųbę toki nutarimą daryti? Antra, ar Sav.-Kūr. S-ga žurnalą "Kari" laiko savo organu, kuris turi jai paklusti ir jos nutarimams pasiduoti? Kad tokias pretenzijas turėtų ir reikštų L.V.S. "Ramovė", tai būtų gal ir pateisinama, nes žurnalą "Kari" visi Ramovės skyriai remia ir laiko savos organizacijos oficiozu. Gi Sav.-Kūr. S-ga, kiek man žinoma, nieku prie žurnalo "Karys" egzistencijos neprisideda. Sav.-Kūrėjų S-gos narių, jeigu neskaityti tų, kurie yra kartu ir ramovėnai, "Kari" skaito mažuma. Ir bendrai, Sav.-Kūr. S-goje, kaip kur "Kario" rėmimo klausimas visai nekeliamas ir jam neteikiama jokios reikšmės. Net Neprikl. laikais Lietuvoje Sav.-Kūr. S-ga panašų "nutarimų" nėra dariusi. Tuo labiau čia, išėiviijoje, turėtų susilaikyti nuo neapgalvotų nutarimų.

Be to, tas pats korespondentas pabaigoje priduria, kad Sav.-Kūr. S-goje sugyvenimas geras. Tačiau tas teigimas labai tolimas nuo tikrovės. Jeigu jau "cenzoriai" spaudai reikalingi, tai aiškiai pačioje Sav.-Kūr. organizacijoje kažkas ne-

tvarkoje. "Pavojingų" korespondentų reikia jieškoti savųjų tarpe, bet ne "Kario" žurnale. Nutarimas, kokio kolektyvo jis bebūtų, nėra žaistas. Tačiau dėl tokių nutarimų, nenoriu būti pranašu, bet ir pats žurnalas "Karys" labai greitai gali nustoti ne tik korespondentų, bet ir prenumeratorių.

L.V.S. RAMOVĖ ČIKAGOS SKYRIAUS VEIKLA

1. Skyriaus valdyba nutarė, kad įvairios užuojautos, pranešimai ir padėkos, ypač apmokamos, reikia talpinti žurnale "Karys". Tuo pačiu paremsim savo organą pinigais.

2. Skyriaus valdyba š. m. lapkričio 24 d. Jaunimo namuose ruošia iškilmingą Lietuvos Kariuomenės 39 m. minėjimą. Minėjimas prasidės 10 val. pamaldomis šv. Kryžiaus bažnyčioje, dalyvaujant Lietuvos vyskupui V. Brižiui.

3 val. p.p. Jaunimo namuose oficiali ir meninė dalys. Oficialią dalį veda skyriaus p-kas Pov. Dirkis. Meninę dalį veda šv. ir kult. vadovas Ed. Vengianskas, talkininkaujant ramovėnui Baliui Račkauskui.

Pagrindinis kalbėtojas bus Augšt. Lituanistikos mokyklos mokytojas ped. Domas Velička.

Lietuvos Valstybės vardu tars žodi Čikagos Konsulas Daužvardis. Meninėje dalyje dalyvauja: Vyrų Choras, vadovaujamas muz. Baltrušaičio, grupė jūrų skautų šokėjų, skaučių trio ir bus B. Račkausko deklamacija.

Šis minėjimas skirsis nuo pirmųjų tuo, kad nebus kviečiamas prezidiumas, nebus sveikinimų ir kad bus paminėti ne tik kariai, bet visi kovotojai, kurie kovojo dėl Lietuvos visais laikais ar tai ginklu ar tai knyga, lyra ar arklų.

P. Erdvys

B. GEN. ST. DIRMANTO SUKAKTIS

Š. m. lapkričio 2 d. sukako 70 metų ats. brigados generolui Stasiui Dirmantui. Gimęs Raseiniuose 1887 metais, S. Dirmantas 1908 m. baigė Vilniaus realinę mokyklą ir 1914 m. Maskvos Geodezinį institutą. Nutaręs padaryti akademinę karjerą, priėmė kvietimą dėstyti Tomsko Technologijos Institute. Pirmasis Pasaulinis karas pakeitė jo planus: ligi 1918 metų teko būti Rusijos armijos artilerijos karininku. Grįžęs į Lietuvą 1918 m., buvo Ukmergės aps. žemės tvarkytojas ir miškų urėdas, įsteigė ir vadovavo matininkų kursams. Nuo 1919 metų jis tarnavo Lietuvos kariuomenėj. Bu-

vo Karo Mokyklos inspektorius, artilerijos, inžinerijos, topografijos ir karo teisės lektorius. Nuo 1924 m. Augštųjų Karo Technikos Kursų viršininkas, 1926 m. Karo Mokslo Valdybos viršininkas, 1927 m. Karo Technikos Skyriaus viršininkas, 1929 m. Augštųjų Karininkų Kursų viršininkas. 1933 m. išėjo į atsargą, bet grįžo 1935 m., paskirtas Krašto Apsaugos ministeriu. 1937 m. pakeltas brigados generolu ir pasitraukė po Lenkijos ultimatumo.

Profesoriaus darbą S. Dirmantas pradėjo dirbti 1921 m. Kauno Augštuosiuose Kursuose, nuo 1922 m. Lietuvos universitete, kaip Geodezijos katedros vedėjas, nuo 1930 m. e. o. profesorius. Kartu jis dėstė geodeziją Kauno Augštesniojoje Technikos Mokykloje nuo 1923 ligi 1935 metų. Vokiečių okupacijos metu, 1942 — 1944 m., jis buvo V. D. Universiteto Statybos Fakulteto dekanu. Išleido Topografiją 1923 m. ir buvo paruošęs Topometrijos kursą, kuris liko neišspausdintas.

1944 m. atsidūrė tremtyje, Reutlingene. Dirbo Vliko planavimo komisijoje, dėstė Technikos Mokykloje Nuertingene - Schwaebisch Gmuende, buvo Lietuvos profesorių draugijos tremtyje pirmininkas. 1950 m. emigravo į JAV.

KRIVULĖS KLUBO TRADICINĖ ŠVENTĖ SPALIŲ 2 D.

Nepriklausomoje Lietuvoje spalių 2-oji buvo tradicinė policijos tarnautojų šventė. Tai Angelų Sargų diena, kuriuos Lietuvos policija buvo pasirinkusi savo globėjais. Lietuvoje spalių 2 d. visos policijos rūšys labai gražiai ir iškilmingai švėdavo. Tai buvo grynai profesinė šventė, kurioje būdavo pasidžiaugta pasiektais laimėjimais ir pasiryžta siekti tolimesnio policijos tobulinimo. Policija Lietuvoj buvo nepoliti-

nė, kuri, atlikdama pareigas, aktyviai pergyveno istorinius įvykius: lenkų kavalerijos brigados "ekskursiją" Lietuvos teritorijoje, savųjų organizuotus "bandomuosius aliarumus", suvalkiečių ūkininkų sąjūdį, gruodžio 17 d. persversmą. O skaudžiausi pergyvenimai buvo žengus į Vilniaus kraštą ir bolševikų įgulų iškūrimas. 1939 m. spalio 2 d. Lietuvos policija šventė paskutinę Angelų Sargų šventę. Kas išliko gyvas po 1940 m. prasidėjusio genocido ir vėlesnių karo audrų, emigravo į kitus kraštus. Daug policijos tarnautojų atvyko į JAV ir dauguma apsigyveno Čikagoje. Čikagiečiai dar 1954 m. susiorganizavo policijos klubą "Krivulė", kurio tikslas labdarystė ir Lietuvos vadavimas. Klubas atgaivino ir Angelų Sargų šventę spalio 2 d., kuria kasmet iškilmingai švenčia. Štai ir šiemet "Krivulės" valdyba suruošė iškilmingą minėjimą šv. Krvžiaus bažnyčioje spalio 6 d. 10 val. ryto. Pamaldų metu labai gražu ir turinimą, policijos šventei pritaikytą pamokslą pasakė kun. Stašys. Po pamaldų, susiję ir Andriulio svetainę, išklausė teis. Br. Kviklio paskaitos apie policijos kūrimąsi ir jos pasiekimus laimėjimus. Paskaitai pasibaigus, buvo iškilmingi pietūs, kurių metu buvo ir sveikinimų. Gražia ir jaudinančią kalbą pasakė L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus p-kas Pov. Dirkis. Visų pirma jis palinkėjo netolimoje ateity vėl atidarviti naują lapą Lietuvos policijos istorijoje, kuri laikoma pradėta 1505 m. ir kuomet buvo įsteigta milicija, kuri 1796 m. Valujevo ukazu sužlugdyta, o 1918 m. laimingai atnaujinta. Jis policininką priskyrė prie augščiausios rūšies kovotojo, nes policininkas aukojasi ne tam, kad savo kraštą praturtintų ginklu, arba kad savo kraštą kitų sąskaiton praplėstų, bet tam, kad apsaugotų savo krašto žmonių gyvybes, jų turta ir kad savajame krašte įgyvendytų gėri. Jis pasidžiaugė, kad keletas pasiryžėlių sukūrė policijos tarnautojų klubą, kuris prisimena savo senuosius draugus, patekusius į vargą, skurdą, juos šelpia, prisimena savo kritusius, mirusius ir žuvusius draugus. Jis savo kalboje išreiškė pasipiktinimą dėl tų buv. policijai priklaususių pareigūnų, kurie klube nedalyvauja, kaip tai: apskričių v-kai, policijos vadai, barų, rajonų, nuvadų v-kai ir policijos departamentų įvairūs referentai. Jis juos pavadinavo praradusiais sąžine, nustojusiais pareigos jausmo, virtusius dvasiniais storpilviais, sniego seniais.

P. Erdvys

A.A. PLK. LTN. VYTAUTAS STEPONAITIS

Š. m. spalio 12 d. Lietuvoje mirė ats. plk. ltn. Vytautas Steponaitis, buvęs "Kario" redaktorius Lietuvos Nepriklausomybės karų metu.

Velionis gimęs 1893 m. kovo 24 d. Sintautuose, Šakių aps. Pirmojo Didžiojo karo metu tarnavo rusų carinėje kariuomenėje. Grįžęs į Lietuvą, 1919 m. sausio mėn. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę.

Įsteigus Krašto Apsaugos Ministerijos Literatūros Skyrių, karininkas V. Steponaitis buvo pakviestas į minimą skyrių dirbti. Pradėjus leisti kariams laikraštį, skyriaus viršininkas karininkas Petras Ruseckas suredagavo pirmąjį "Kariškių Žodžio" numerį ir toliau jį redaguoti pavedė V. Steponaičiui (1920 m. "Kariškių Žodis" buvo pavadintas "Kariu"). Tuo būdu pirmuoju "Kario" redaktoriumi yra Petras Ruseckas, o antruoju velionis Vytautas Steponaitis.

Be "Kario", velionis ilgus metus redagavo karinių mokslų žurnalą "Mūsų Žinynas" ir istorinį "Karo Archyvas". Ši pastarąjį redagavo visą laiką — iki pirmosios bolševikų okupacijos, kada buvo panaikinta visa lietuviška karinė spauda.

Be minėtų leidinių, velionis yra nemaža suredagavęs vienkartinį karinių leidinių, parašęs originalių, bet, neturint po ranka medžiagos, sunku atsiminti. Aplamai velionis buvo platus mūsų karinės spaudos darbuotojas, bibliografas, istorikas ir t.t.

Be redagavimo, rašymo, velionis daug buvo surinkęs istorinės medžiagos: karinės ir nekarinės. Rinko viską, kas istorijai ar spaudos muziejams tiktų: knygas, įvairius kitokius leidinius, atsisaukimus, įvairius plakatus, religinius paveikslukus ir daug daug kitokių spausdinių. Nemaža buvo surinkęs,

jeigu per karą nežuvo. Frontui priartėjus prie Kauno, buvo laikinai išvykęs į Šakių aps. Tuo metu daug kas palikta Kaune galėjo dingti.

Pirmosios bolševikų okupacijos metu V. Steponaitis vertėsi knygų vertimu. Ir antrosios okupacijos metu dirbo spaudos srityje. Dirbo valstybinėje bibliotekoje, ypač ruošdamas bibliografinius leidinius.

Velionis buvo tvirtų principų žmogus ir drąsus savo užsimojimuose. Jeigu kam nors reikėdavo padėti kokioje bėdoje, tai velionis nesvyruodamas padėdavo.

Plk. ltn. V. Steponaičio inašas į lietuvių karinę spaudą yra didelis. Iš atminties apimti jo veiksmai jokių būdu neįmanoma. Už uolų pasidarbavimą karinės spaudos srityje velionis buvo apdovanotas antrosios rūšies Vyties Kryžiumi. Kadangi palaikė glaudžius ryšius ir su daugelio valstybių karine spauda, tai buvo apdovanotas ir kitų valstybių garbės ženklais.

St. Butkus

A. A. KPT. ANTANAS PABEDINSKAS

Spalio 28 d. Toronte, Kanadoje, mirė Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris kapitonas Antanas Pabedinskas.

Velionis gimęs 1898 m. gruodžio 17 d. Nocėgalos kame, Naujamiesčio val., Panevėžio aps. Mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje. 1919 m. stojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę ir buvo paskirtas į Karo Mokyklą. Ją baigęs, buvo paskirtas į 4 pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulką, kurio eliše jam teko kovoti prieš Lietuvos priešus.

Po karų, vėlesniais laikais, buvo išsiustas į Prancūzijos karo akademiją karinių žinių pagilinti. Tarnaudamas kariuomenėje lankė Vytauto Didžiojo universitetą Kaune ir studijavo ekonominius mokslus.

1926 m. gruodžio mėn. pabaigoje išėjęs iš kariuomenės į atsargą, perėjo dirbti į verslo sritį.

1944 m. nuo antrosios bolševikų okupacijos pasitraukęs iš Lietuvos į Vokietiją, gyveno Uchtės stovykloje. Paskui buvo išvykęs į Maroką Afrikoje, o iš ten persikėlė į Kanadą.

A. a. kpt. A. Pabedinskas už pasiūlymus kovse dėl Lietuvos nepriklausomybės buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu.

Palaidotas Toronte, Park Law kapinėse.

RANKINUKAS NE ATSTOVAS

1940—41 m. bolševikų okupacijos metu Lietuvoje kažkoks sovietinių moterų suvažinimas įvyko Maskvoje. Nuvyko ir atstovės iš Lietuvos.

Atstovų kalbų metu atėjo eilė kalbėti ir Lietuvos atstovė. Ji, dar nepažindama Rusijos gyvenimo ir turėdama galvoje tik Lietuvos ir vakarų moralę, savo rankinuką paliko ant kėdės, kurioje sėdėjo. Nenorėjo su juo eiti į tribuną.

Pastebėjusios paliktą rankinuką, lietuvei einant, kitos atstovės pradėjo jai pusiautylomis priminti: "Rankinukas, drauge, rankinukas. Pamiršote rankinuką!"

Pagaliau lietuviė ties viena sustoja ir paklausia, kodėl jai primena rankinuką. Ji tyčia paliko, nenorėdama su juo eiti į tribuną kalbėti.

— Pavogti gali! — pastebi jai viena atstovių.

— Juk čia pašalinių žmonių nē-

ra. Visos atstovės. Kultūringos moterys! — nustebusi atsako lietuviė.

— Taip, čia visos atstovės, bet tavo rankinukas ne atstovas, — paaškina rusė lietuvei. V. K.

VIS TOS ATOMINĖS KALTOS

Apie šio pavasario ir vasaros keistumus, audras ir potvynius, kalbasi du geri bičiuliai: Damazas Ožkabarzdīs ir Raulas Gurga.

— Žinai, bičiuli, čia kalti tie atominių ir vandelinų bombų sprogdinimai, — tvirtina Raulas.

— Nesutinku su tavo nuomone, Raulai, — priešinasi Damazas. — Skaičiau laikraščiuose, kad astronomai pastebėjo saulės paviršiuje dideles audras ir bangavimus. Jie ir veikia mūsų žemę.

— Taip, tai taip. Damazai! — laikosi savo nuomonės bičiulis Raulas. — O kas tas audras ir bangavimus saulėje sukėlė? Aišku, mūsų žemėje sprogdinamos atominės ir vandenilinės bombos.

G. P-nas

MŪSŲ MIRUSIEJI

Psk. Vladas Miškinis. Rugpjūčio 1 d. Didž. Britanijoje mirė Lietuvos karo aviacijos puskarininkis Vladas Miškinis.

Velionis gimęs 1914 m. Rusijoje, Dniepro Petrovske. Po Pirmojo Pasaulinio karo su tėvais grįžo į Lietuvą.

Pa'aidotas Nottinghamo kapinėse. Anglijoje.

Eil. Antanas Zubavičius. Š. m. rugpjūčio 2 d. Northampton, Anglijoje, mirė Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris Antanas Zubavičius.

Velionis gimęs 1899 m. Pabiržės val., Montgailliškių dvare. Į Lietuvos kariuomenę Vilniuje stėjo 1918 m. lapkričio mėn., kada dar mūsų kariuomenė buvo susidėjusi iš keliasdešimt savanrių.

Gruodžio mėn., stojęs Vilniuje savanoriu. A. Zubavičių jau radau. Iškart atkreipiau į jį dėmesį, nes tai buvo kupinas energijos ir geros nuotaikos kareivis. Pasitraukus iš Vilniaus, drauge su juo teko tarti nauti ir Kauno karo komendantūroje. Ryškiausiai atsiminima apie jį turiu iš 1919 m. vasario mėn. Vieną vėlų vakara mane iškvietė į karo komendantūrą. Ten radau nepažįstamą karininką. Jis manęs paklausė: "Miegojai praeitą naktį?" Mąvydamas, kad mane vėl nori skirti į kokią tarnybą, atsakiau: "Buvau sargyboje banke". Mat, tais laikais nuolat su sunkiuoju kulkosvaidžiu budėdavome dieno-

mis ir naktimis banke prieš duris, kad kokios nors gaujos neišplėštų mūsų skurdaus valstybės išdo.

Karininkas man paliepė atsiųsti kulkosvaidininką, kuris praeitą naktį miegojo. Ir kagi! Radau išimiegojusį Zubavičių ir jį pasiunčiau. Greit jis grįžo iš komendantūros didžiausiu triukšmu ir džlaugsmu. Girdi, dar šianakt išvažiuoja su lengvuoju kulkosvaidžiu ir Jėzna kautynėms su bolševikais. Ir skubiai pradėjo ruoštis kelionei.

Kiti savanoriai pavydo akimis žiūrėjo į jų nuomone laimingai Antana. o į mane piktomis, kam Zubavičių, o ne juos pasiunčiau į komendantūrą. Mat, tuo laiku buvau kulkosvaidininkų būrininkas.

Po keletos dienų ar savaitės Zubavičius grįžo iš Jėzno kautynių. Ir taip nuotaikingai apibūdino kautynės, kad klausantieji užsidegė noru kuo greičiau vykti į frontą.

A. Zubavičius buvo narsus kareivis. Buvo apdovanotas dviem Vyčio kryžiais 3 ir 2 laipsnio, savanorių-kūrėjų, Lietuvos Nepriklausomybės ir Latvijos Nepriklausomybės (su kardais) medaliais.

Zubavičius palaidotas Kingsthorpo R. Kat. kapinėse, Anglijoje. Be lietuvių, jo laidotuvėse dalyvavo ir latvių, lenkų ir anglų.

St. Butkus

GERBIAMOJI KARIO REDAKCIJA

Nuoširdus mano prašymas paskelbti šiuos kelis sakinius: š. m. Kario 7 nr. 237 psl. yra įdėtas Sav-

Kūr. S-gos Centro V-bos buv. p-ko Gudaičio laiškas, kuriame perdėm linksnuojamas Erdvio vardas. P. Gudaitis tame laiške, visus mano iškeltus klausimus ir faktus, š. m. Kario 5 nr. 168 psl. "Savanoriai - Kūrėjai" rašinyje, nepaneigė, bet tik ryškiau ir plačiau juos apkalbėjo. Atseit, Sav.-Kūr. S-gos Centro V-bos negalavimo arba ligos diaėnozas nustatytas mudvieju dienoms, tik tuo skirtumu, kad v. Gudaitis, kaip gydytojas, ligos istoriją kitaip paaškina.

Su tikra pagarba P. Erdvys

...Išsiųsdamas prenumeratos pinigų, randu progą pareikšti savo pageidavimus.

Būtų labai idomu Kario skiltyse skaityti buv. atsakingų karių atsiminimų bei pergyvenimų aprašymus apie tai, kaip buvo Viet. Rinktinė likviduojama atskirose įgulose, panašiai, kaip anksčiau buvo gražiai ir smulkiai aprašyti įvykiai, likviduojant V. R. štabą.

Taip pat būtų labai pageidaujami aprašymai įvykių iš mūsų batalionų Rytuose, Latvijoje bei Žemaitijoje.

Trumpai, daugiau mūsų karių žygių, išgyvenimų, vargo, skriaudų bei istorijos aprašymų.

Edvardas J. Petraška

Mūsų skaitytojo E. J. Petraškos pageidaujama atsiminimų Redakcija senai įieško. Gal šis laiškas atkreips dėmesį tu, kurie laiko tą medžiagą užmarščiai. Red.

KARYS 1958 METAMS

duos savo skaitytojams eilę vertingų straipsnių, kuriuos parašė ar teberašo mūsų skaitlingi bendradarbiai. Gausios istorinės ir aktualių įvykių iliustracijos sekančiais metais puoš mūsų žurnalą.

Šiame KARIO Nr. rasite įdėtą lapelį, kurį prašome užpildyti siunčiant 1958 m. prenumeratą, kuri yra 6 dol. metams arba 3 dol. pusmečiui.

Tiems mūsų rėmėjams ir prenumeratoriams, kurie be savo prenumeratos atsiųs dar bent vieną naują prenumeratą, darome nuolaidą: tuo atveju abi prenumeratos, senojo ir naujojo skaitytojo, kainuos tik po 5 dol., taip pat ir kiekviena priedinė nauja prenumerata — tik \$5.

ARTINASI KALĖDOS!

Kviečiame mielus Skaitytojus įrašyti į savo kalėdinių dovanų sąrašą:

KARĮ 1958 metams savo giminaičiams, bičiuliams, pažįstamiems ar jaunuoliui atliekančiam karinę tarnybą.

H. SIENKIEVIČIAUS KRYŽIUOČIUS, I, II ir III tomą: užsisakant tiesiai iš KARIO admin. tik 8 dol. už visus tris tomus.

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.

Tel. TWining 4-7327

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KAS LAUKIA ATSTATOMOS LIETUVOS
NEPRIKLAUSOMYBĖS, TAS SKAITO

'NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ'

bendruomeninį, nepartinį ir nesrovinį, savaitraštį
— rimtą ir objektyvų.

Prenumerata: Kanadoje 5 dol., visose Amerikose
5.50, visur kitur 6 dol. metams.

Adresas: Nepriklausoma Lietuva, 7722 George St.,
Ville Lasalle, Montreal 32,
P. Q., Canada.

LIETUVIŠKA ĮSTAIGA

SAFETY OF YOUR
SAVINGS

CRANE
2555 West 47th Str.
CHICAGO 32, ILL. LAF. 3-1083

Savings
& LOAN ASS'N

INSURED
UP TO
\$10,000

B.R. PIETKIEWICZ PRES.

DIRVA

★★★
THE FIELD

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse	—	\$5.00
Kanadoje	—	\$6.50
Kitur	—	\$6.50
Atsk. Nr. kaina	10 centų	

Adresas:

1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

ATSKIRO NR. KAINA — 60c.

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams	— —	\$4.50
Pusei metų	— —	\$2.50
Atsk. Nr.	—	10 centų

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

Gerb. prenumeratoriai, kurie dar neat-siskaitėte už 1957 m., prašomi nedelsda-mi tai padaryti, tuo sutaupysite bereika-lingą susirašinėjimą ir padėsite KARIUI punktualiai jus lankyti.

Užsienio prenumeratoriai, kurie dėl va-liutos persiuntimo suvaržymo negali at-siskaityti už žurnalą ir knygą, malonėki-te pinigų įmokėti KARIO platintojams. Platintojai yra išvardinti žurnalo virše-lio 2 pusl. (Pageidaujama, kad prenume-ratoriai Anglijoje įmokėtų "Santarvei" — 46 Aberdare Gdns., London N. W. 6).

**DARBININKAS
VISŲ LIETUVIŲ LAIKRASTIS!**

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	\$6 00
Brooklyne	6.50
Užsienyje	6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

Phone: PROspect 8-5374

**BALYS RADIO & TELEVISION
SALES - SERVICE**

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

**CLEVELAND, OHIO
LIETUVIŲ RADIO KLUBAS**

savo savaitinę programą transliuoja kiek-vieną penktadienį 7:30 iki 8:15 per WDOK, banga 1260.

Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų vedėjas Juozas Stempužis, 1152 Dallas Rd., tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas

Balys Auginas, 2838 Hampshire Rd.,
Cleveland HTS 18, Ohio. Tel.: CE 1-5904

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

Prenumerata \$4.50 metams

Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje:
Metams — \$6.00, pusm. — \$3.00
atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal su-sitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami pra-neškite KARIUI, pažymėdami nau-jąjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbia-mi KARYJE. nevisada reiškia redak-cijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas 10 dienų prieš kiekvieno mėnesio pradžią. Jam ski-riami straipsniai turi pasiekti redak-ciją dvi savaites prieš išleidimą.